

DEL

Γε

ΟΙ ΓΑΤΕΛΟΥΖΟΙ ΕΝ ΛΕΣΒΩ

1355-1462

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ
1901

2986

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

1234

Ἡ παρῶν ἀποστολῶν 16μ. Ἰστορία
βαδραίων ἐκφυγόντων ἐξ Ἀχίνας
18 Δεκεμβρίου
ἐκδομένη ἐν ἀρχαῖς

ΟΙ ΓΑΤΕΛΟΥΖΟΙ ΕΝ ΛΕΣΒΩ

1355-1462

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ
1901

ΤΟΙΣ ΕΜΟΙΣ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙΣ ΚΑΙ ΕΥΕΡΓΕΤΑΙΣ

ΙΕΡΟΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Περὶ τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν τῆς Λέσβου οὐκ ὀλίγοι ἱστορικοί, ἀρχαιολόγοι καὶ ἐπιγραφικοὶ ἀπὸ τοῦ Τournefort (Relation d'un voyage du Levant Amsterdam 1719) μέχρι τοῦ ἑναγχοῦ δημοσιεύσαντος τὰς Unedierte Inschriften von Mytilene ἐμοῦ διδασκάλου Πέτρου Ν. Παπαγεωργίου ἠσχολήθησαν. Συστηματικωτέρας δὲ αὐτῆς ἐρεύνης καὶ ἐξετάσεως ἐπελήφθη πρῶτος ὁ Γερμανὸς Σεβῆρος Λουκιανὸς Plehn ἐν τῷ κατὰ τὰ 1826 ἐκδοθέντι «Libro Lesbiorum», τῷ καὶ ἑλληνιστὶ ὑπὸ τοῦ γηραιοῦ ἱατροῦ Εὐσταθίου Γεωργιάδου μεταφρασθέντι (Ἀθῆναι 1849), ἐν ᾧ περιέλαβε πᾶν ὃ, τι ἦτο περὶ τῆς ἀρχαίας Λέσβου γνωστὸν ἐκ τῶν κλασσικῶν συγγραφέων καὶ τῶν νεωτέρων νομισματολόγων καὶ περιηγητῶν (Tournefort, Pococke, Choiseul Gouffier, Sestini, Olivier, Richter) Ἐν μετὰ ταῦτα ἔτος ὁ Zander ἐδημοσίευσε «τὰς Συμβολὰς πρὸς γνῶσιν τῆς λεσβιακῆς τέχνης». Ὁ Herbst διὰ τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ ἡ «ἄλωσις τῆς Μυτιλήνης ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου» (1861) καὶ ὁ Cichorius διὰ τῆς ἐπὶ ὑψηγείᾳ διατριβῆς του «Ρώμη καὶ Μυτιλήνη» (Λειψία 1888) λεπτομερῶς ἐπραγμα-

τεύθησαν δύο σπουδαιοτάτας τῆς Λεσβιακῆς ιστορίας ἐποχάς. Ὁ Boutan διὰ τοῦ «Rapport sur la topographie et l'histoire de l'île de Lesbos (Paris 1856), ὁ πολὺς Κόνζε διὰ τῶν «περιηγήσεων ἐπὶ τῆς νήσου Λέσβου» (Ἀννόβερον 1865) καὶ τελευταῖος ὁ Ῥοθέρτος Κολδεβάϋ διὰ τῶν «Ἀρχαίων ἐρειπίων τῆς νήσου Λέσβου» (Βερολῖνον 1890) περιέγραψαν τὰ σωζόμενα ἀρχαῖα μνημεῖα καὶ μετ' ἐπιτυχίας προσεπάθησαν νὰ ὀρίσωσι τὰς θέσεις τῶν ἀρχαίων πόλεων. Τέλος ὁ πολυθρήνητος Λόλλιγκ, ὁ Φαβρίκιος, ὁ Ποττιέ, ὁ Ὡβέττ Βερνώλτ, ὁ Παπαδόπουλος Κεραμεύς, ὁ Ἐμμανουὴλ Δαυίδ, ὁ Π. Παπαγεωργίου καὶ προπάντων ὁ Γουλιέλμος Paton ἐξέδοντο πλείστας Λεσβικὰς ἐπιγραφάς.

Ἀλλὰ τὴν Βυζαντιακὴν Λέσβον οὐδεὶς, καθ' ὅσον ἐγὼ γινώσκω, ἐμελέτησεν ὥς ἐδει. Ἡ ὑπὸ τοῦ ἐν-θουσιώδους σχολάρχου Γεωργίου Ἀριστείδου συνταχθεῖσα «Μελέτη περὶ τῆς κατὰ τὸν Μεσαίωνα πολιτικῆς καταστάσεως τῆς Λέσβου», ἣν ἐν τῇ «Πανδώρα» τὸ πρῶτον ἐδημοσίευσεν εἶναι σήμερον πλέον ἢ ἀπρηχαιωμένη. Οὐδὲ περὶ τὴν ἱστορίαν τῶν Γατελούζων ἐν Λέσβῳ εἰδικῶς ἠσχολήθη τις. Ὁ Koehne, ὁ Friedlaender, ὁ Schweizer, ὁ Promis, ὁ Norbert ὁ Schlumberger καὶ ὁ ἀοίδιμος Παῦλος Λάμπρος περιωρίσθησαν εἰς τὴν ἐξέτασιν μόνον τῶν νομισμάτων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μετὰ πολλῆς δεινότητος καὶ ἐπιτυχίας. Ὁ μέγας Μεσαιωνοδίφης Κάρολος Χόπφ καὶ ἐν τῇ Ἐγκυκλοπαιδεῖᾳ τοῦ Ersch καὶ Gruber καὶ ἀλλαχοῦ ὑπεσχέθη, ὅτι εἰδικὴν περὶ Γατελούζων πραγματείαν θὰ

ἐδημοσίευσεν, ἀλλ' ὥς μοι ἀνεκοινώσατο ὁ διαπρεπὴς Βυζαντινολόγος καὶ καθηγητὴς τῆς ἱστορίας κ. Σ. Λάμπρος οὐδ' ἐν τοῖς χεῖρογράφοις αὐτοῦ εὐρέθη τοιαύτη μελέτη¹. Οὕτω παρῆλθε (2 Σεπτεμβρίου 1873) καὶ ὁ κατατρίψας ὁλόκληρον αὐτοῦ τὸν βίον καθηγητὴς καὶ βιβλιοθηκάριος τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κενιξβέργης εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀρχείων τῆς Γενούης καὶ Βενετίας, καταλιπὼν τέσσαρας σελίδας τῆς Γενικῆς ἐγκυκλοπαιδείας τοῦ Ersch καὶ Gruber περὶ τῆς Γατελουζείου οἰκογενείας καὶ γενεαλογικὸν αὐτῆς πίνακα δημοσιευθέντα ἐν τοῖς *Chroniques Graeco-Romanes*, ὃν καὶ ἐγὼ ἐν τέλει τοῦ βιβλίου ἀναδημοσιεύω. Δυστυχῶς οἱ μετ' αὐτὸν ἐρευνήσαντες τὴν ἱστορίαν τῶν Γενουηνσίων καὶ Βενετικῶν ἀποικιῶν, ἐντελῶς παρημέλησαν τὴν λεπτομερῆ καὶ ἀκριβῆ ἐξέτασιν τῆς ἱστορίας τῶν Γατελούζων. Ἡ μόνη ἀξία λόγου συμβολὴ εἰς αὐτὴν ἢ κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσιπενταετίαν ἐκδοθεῖσα, εἶναι ἡ δημοσίευσις ἐν τῇ «Λιγυστικῇ Ἐφημερίδι» σχετικῶν Ἰταλικῶν ἐγγράφων ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *Documenti riguardanti alcuni dinasti dell' Archipelago*.

Παρ' ἡμῖν ἐλάχιστοι γινώσκουσι τὴν ἱστορίαν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Διὰ τοῦτο οὔτε ἄσκοπος, οὔτε περιττὴ εἶναι ἡ παροῦσα ἱστορικὴ πραγματεία, ἐν ἣ ἐπειράθην κατὰ τὰς μέχρι τοῦδε ἐκδοθείσας πηγὰς

(1) Καὶ ὁ ἐν Βερολίνῳ καθηγητὴς Reinhold Roehricht ἐν τινι σημείῳ δημοσιευθείσῃ ἐν τῷ πολλοῦ λόγου ἀξίῳ *Byzantinisch-Deutsches Jahrbuch* (τόμ. 4 (1895) περὶ τῶν χειρογράφων τοῦ Χόπφ οὐδὲν λέγει περὶ ἀνεκδότου πραγματείας αὐτοῦ περὶ Γατελούζων.

καὶ τὰ πορίσματα τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης, νὰ διαγράψω σαφῆ, προσιτὴν τοῖς πολλοῖς καὶ ὅσον οἶόν τε πλήρη εἰκόνα τῆς ἱστορίας τῶν Γατελούζων ἐν Λέσβῳ Ἐὰν ὁ ἀναγνώστης διεξελθὼν αὐτὴν προσκτῇται νέαν τινὰ γνῶσιν καὶ μάθῃ τι, ὅπερ πρότερον ἠγνόει, ὁ σκοπὸς τοῦ βιβλίου ἐπετεύχθη. Εὐχομαι δὲ ἄλλοι πολλῶ κρείττονες καὶ ἐρευνήσαντες τὰ ἀρχεῖα τῆς Γενούης ἀσχοληθῶσιν εἰς τὴν κατὰ τοὺς Μέσους καὶ νεωτέρους χρόνους ἱστορίαν τῆς ἀγαπητῆς νήσου. Διότι ἐὰν τοιαύτη μελέτη δὲν προηγηθῇ, εἶναι ἀδύνατος ἡ συγγραφὴ πλήρους καὶ τελείας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον ἱστορίας τῆς Λέσβου, ἥς ἡ ἔλλειψις ἀπὸ πολλοῦ κατέστη αἰσθητή.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 23 Δεκεμβρίου 1900.

Πηγὰὶ καὶ βοηθήματα.

- Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ «Ἱστοριῶν βιβλία τέσσαρα»
Τόμ. Α', ἐκδ. Βόννης 1828.
Νικηφόρου Γρηγορᾶ «Ρωμαϊκὴ Ἱστορία» Τόμ. Α',
ἐκδ. Βόννης 1829.
Δούκα «Historia Byzantina» ἐκδ. Βόννης 1834.
Λαονίκου Χαλκοκονδύλου Ἀθηναίου «Ἀπόδειξις
ἱστοριῶν δέκα» ἐκδ. Βόννης 1843.
Leonardi Chiensis «de Lesbo a Turcis capta; epistola Pio
Papae II» primus edidit C. Hopf. Regimonti 1866.
Γ. Α. Ἀριστείδου «Τετραλογία πανηγυρικὴ» Ἀθή-
ναις 1863.

Ersch und Gruber. «Algemeine Encyclopaedie Top.
85^{ος} καὶ 86^{ος}.

Charles Hopf «Chroniques Graeco Romanes». Berlin
1873.

G. Schlumberger «Numismatique de l'orient Latin».
Paris. 1878. «Supplements et Additions Paris
1882.

Wilhelm Heyd. «Geschichte des Levanthandels im Mit-
telalter. Stuttgart». 1879.

Λ'.

ΔΟΜΗΝΙΚΟΣ ΚΑΤΑΝΗΣ

(Cattaneo 1334)

Ἡ πατρίς τοῦ Πιττακοῦ, τῆς Σαπφοῦς καὶ τοῦ Θεοφράστρου, ἡ ἀγαπητὴ τοῦ Πομπηίου καὶ τῶν ἄλλων Ρωμαίων πατρικίων νῆσος περιέστη εἰς τὴν μεγίστην ἀφάνειαν καὶ ἀδυσξίαν ἀπὸ τοῦ δ' . μ. χ. αἰῶνος. Οἱ Βυζαντινοὶ τοσοῦτον αὐτὴν περιεφρόνουν, ὥστε μόνον τοὺς περιπίπτοντας εἰς τὴν δυσμένειαν τῶν ἰσχυρῶν τῆς ἡμέρας, μετὰ τὴν ἐξόρυξιν τῶν ὀφθαλμῶν ἢ ρινότμησιν αὐτῶν, ἔπεμπον εἰς αὐτήν, ὡς οἱ Γάλλοι τοὺς πολιτικούς καταδίκους εἰς τὴν νέαν Καληδονίαν καὶ τὰς ἄλλας τῆς Ὠκεανίας νήσους. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ὄνομα Λέσθος, τὸ ἀναμιμνήσκον ἡμᾶς εὐκλείας ἡμέρας ρίπτεται εἰς λησμοσύνην, ἡ δὲ νῆσος μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ιε' . αἰῶνος, ὡς μαρτυροῦσιν πλὴν ἄλλων τὰ νομίσματα τῶν Γατελούζων, ἀπὸ τῆς πρωτεύουσής καλεῖται Μυτιλήνη καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐπισήμῳ τοῦ κράτους γλώσσῃ. Τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ γεωργία ἦσαν ἐντελῶς νενεκρωμένα.

Τὰ πρῶτα ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολῆς σημεῖα κατάδηλα γίνονται ἀπὸ τοῦ ια' . αἰῶνος, ὅποτε ἤρξαντο αὐτόθι ἐγκαθιστάμενοι διάφοροι Ἰταλοὶ ἔμποροι καὶ μάλιστα Γενουαῖσι. Διὰ τούτων ἡ ἐμπορικὴ καὶ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις ἐπὶ μέγα προή-

χθη, ἐμπορεῖον δὲ σημαῖνον ἐν τῇ καθόλου ἐμπορικῇ κινήσει τῆς Ἀνατολῆς κατέστη ἡ πρωτεύουσα Μυτιλήνη. Ἐν τῇ γνωστῇ τοῦ Νυμφαίου συνθήκῃ (*) τῇ μεταξὺ Βυζαντινῶν καὶ Γενουαίων κατὰ Μάρτιον τοῦ 1261 συνομολογηθείσῃ, δι' ἧς ἐπετρέπετο τοῖς Γενουαίοις νὰ ἔχωσι πλὴν ἄλλων μεγάλων προνομίων ἐν ταῖς ἐμπορικωτάταις τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνικοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους ἴδιον κώσολον, ἰδίαν ἐμπορικὴν στοάν, ἰδίαν ἐκκλησίαν καὶ νὰ δικάζωνται κατὰ τοὺς ἰδίους νόμους περιελαμβάνετο καὶ ἡ Μυτιλήνη, ὡς καὶ τὸ Ἀδραμύτιον, ὅπερ κατὰ τοὺς σταυροφορικοὺς χρόνους ἦτο κέντρον ἐμπορικὸν καὶ ἐθνικὸν προπύργιον καὶ προμαχῶν γενναιοτάτα ἀντιστάς κατὰ τῶν ὑπὸ τῶν Λατίνων τῆς Κων)πόλεως αὐτοκρατόρων ἐκπεμφθεισῶν στρατιῶν (1205-1262).

Οἱ ὅροι τῆς συνθήκης ταύτης, ἣν ἐποιήσαντο οἱ Βυζαντινοὶ ὅπως ἔχωσι σύμμαχον τὴν Γένουαν ἐν τῷ πρὸς ἔξωσιν τῶν Λατίνων ἀγῶνι, οἱ τοσοῦτον ταπεινοῦντες, ἐξευτελίζοντες καὶ ἐκθέτοντες τὴν τιμὴν τοῦ κράτους, ὀλεθριώτατα ἐπέδρασαν ἐπὶ τὰς τύχας τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀπιστεύτως ἐπιταχύναντες τὴν παρακμὴν καὶ πτῶσιν αὐτοῦ. Διότι οἱ Γενουαῖοι καὶ οἱ ἄλλοι Φράγκοι οἱ παρεμφερῶν αὐτοῖς ἀτελειῶν τυχόντες, μετὰ πᾶσαν ἀποτυχίαν ἐν τοῖς ἐν Ἀνατολῇ ἀγῶσι, ἐτρέποντο ἐπὶ τὰς εὐαλώτους ἐλληνικὰς πόλεις καὶ νήσους, βοηθούμενοι δὲ ὑπὸ τῶν ἐν αὐταῖς ὁμοφύλων των, οἵτινες ἀπολαύοντες τῶν ἀτελειῶν, ἃς ἐμνημονεύσαμεν, συνεκνέτρωσαν πᾶσαν τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν καὶ οὕτως οἰκονομικῶς ἤρχον, ἐκυρίευσον ταχέως

(*) Περὶ ταύτης ὁ βουλόμενος πλείω νὰ μάθῃ παραπέμπεται εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας καὶ τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου τοῦ Ἀντωνίου Μηλιάρακη (Ἀθῆναι 1898).

αὐτάς καὶ ἡ καθιδρύνοντο μόνιμοι αὐτῶν ἄρχοντες ἴδια κράτη συνιστάντες, ἡ ἀφ' οὗ ἀνοικτιζμόνως καὶ ἀνηλεῶς διέπραττον πᾶσαν ἀρπαγὴν καὶ λεηλασίαν ἀπέπλεον μετ' ἀφθόνου λείας εἰς τὰς πατρίδας των. Ἡ δευτέρα βυζαντιακὴ αὐτοκρατορία, ἀπλῆ σκιὰ τῆς πρώτης κατὰ τὸν Μοντεσκιέ, εἶναι πλήρης τοιούτων ληστρικῶν ἐκστρατειῶν, ὧν ὁ κύριος σκοπὸς ἦτο ὅλως διάφορος ἢ μᾶλλον ἐναντίος τοῦ ὑπὸ τῶν Παπῶν διακηρυσσομένου.

Περὶ τὸ ἔτος 1330 πολυάριθμοι Τούρκοι ἐμφανισθέντες εἰς τὰ παράλια καὶ τὰς νήσους τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ παρακωλύοντες τὸ ἐμπόριον καὶ τὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα τῶν Φράγκων μυριοτρόπως βλάπτοντες, κατέστησαν ἀναγκαίαν καὶ ἐπιβάλλουσαν τὴν ἔνωσιν τῶν Λατινικῶν κρατῶν πρὸς ἄμυναν τελεσφορωτέραν. Ὁ Πάπας, οἱ Ἑνετοί, ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Φίλιππος, ὁ Ροβέρτος τῆς Νεαπόλεως, ὁ βασιλεὺς τῆς Κύπρου, οἱ ἱππῶται τῆς Ρόδου, οἱ ἄρχοντες τῆς Φωκαίας καὶ τῆς Νάξου ἔπεμψαν στόλον ἡνωμένον ὑπὸ τὸν Ἰωάννην Σεπόην κατὰ τῶν Τούρκων, ἀλλὰ μετὰ τινος κατ' αὐτῶν ἐπιτυχίας, ἀφ' οὗ ἐλεηλάτησε τὰ εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ὑπαγόμενα παράλια, ἀπῆλθε μετὰ τῶν εἰς τοὺς Φράγκους τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ἀνηκόντων πλοίων εἰς τὰ ἴδια. Μείναντες οὕτω μόνοι ὁ ἡγεμὼν τῆς Φωκαίας Δομήνικος Ἀνδρεόλου Κατάνης (Cattaneo)* μετὰ πλοίων δώδεκα, ἅτινα εἶχεν ἐν Γενούῃ ἐξαρτίση καὶ ὁ ἡγεμὼν τῆς Νάξου Νικόλαος Σανοῦδος μετὰ πέντε πλοίων κατὰ τὸν Κατακουζηνόν, ἐν ᾧ κατὰ Νικηφόρον τὸν Γρη-

* Ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνὸς γράφει Κατάνιαν. Ἐκ παραδρομῆς ὁ Παῦλος Καλλιγᾶς ἐν ταῖς «Μελέταις Βυζαντινῆς ἱστορίας» καλεῖ αὐτὸν Ἀνδρέαν Κατάνεο.

γορᾶν ὁ μὲν Κατάνης εἶχε ὀκτὼ ναῦς, τέσσαρας οἱ Ἰωαννῖται τῆς Ρόδου καὶ τρεῖς ὁ Σανοῦδος, ἐπῆλθον κατὰ τῆς εὐφόρου καὶ ἐμπορικωτάτης Μυτιλήνης, ἥτις ὑπὸ πολλοῦ στρατοῦ μὴ φυλασσομένη εὐκόλως ἠδύνατο νὰ καταληφθῇ. Οἱ κάτοικοι τῆς πρωτευούσης καταπλαγέντες ἐκ τοῦ αἰφνιδίου καὶ ἀπροσδοκήτου τῆς προσβολῆς καὶ φοβούμενοι προδοσίαν ὑπὸ τῶν ἐν τῷ φρουρίῳ Γενουαίων ἐμπόρων, οὐκ ὀλίγων ὄντων, παρεδόθησαν ἀμαχητεῖ. Καὶ τὰ ἄλλα δὲ τῆς νήσου φρούρια πλὴν τοῦ τῆς Ἐρεσοῦ καὶ τοῦ Μολίβου, ἅτινα ἀπαρασάλευτον ἐτήρησαν τὴν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα πίστιν, τὸ τῆς Γέρας, Πέτρας, Ἀγίων Θεοδώρων, Αὐγερινοῦ, Παρακοίλων, Καλλονῆς μετὰ βραχεῖαν πολιορκίαν ἠνέφξαν τὰς πύλας. Εἰς πάντα τὰ κυριευθέντα φρούρια δολίως ὁ Κατάνης εἰσήγαγε φρουράς ἐκ τῶν ἰδίων ἐαυτοῦ στρατιωτῶν καὶ μισθοφόρων, μετεκαλέσατο δὲ ὀλόκληρον τὴν οἰκογένειάν του ἐκ Φωκαίας καὶ παρεσκευάζετο νομίσματα αὐτοῦ ὡς ἡγεμόνος τῆς Λέσβου νὰ κόψῃ. Διεβουκολεῖτο ὑπὸ τῆς ἐλπίδος, ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες, ὡς τὰ πολλά, εἰς θεολογικὰ κατατρίβοντες τὸν χρόνον ζητήματα, μετ' ἀπαθοῦς ἀταραξίας καὶ ἀφροντιστίας ἤθελον ἀποδεχθῇ τὴν κατάληψιν τῆς μεγάλης καὶ καρποφόρου νήσου, ὡς γεγονὸς τετελεσμένον.

Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος ὁ νεώτερος (1328—1341) κληρονόμος τῆς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἀνδρόνικου Παλαιολόγου τοῦ πρεσβυτέρου εὐνοίας καὶ συμπαθείας πρὸς τὴν Λέσβον, μετ' ἀγανακτήσεως καὶ ὀργῆς πολλῆς ἤκουσεν τὴν εἶδησιν τῆς ἀλώσεως τῆς Μυτιλήνης καὶ ἀμέσως ἐπεδόθη εἰς τὸν καταρτισμὸν στόλου ἐπαρκοῦς πρὸς ἐκδίωξιν τῶν ἐπιδρομέων*.

Προσκαλέσας δὲ τοὺς προκρίτους τῆς Γενουηνσίης ἀποικίας

* Πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὴν λεπτομερῆ ἀφήγησιν τῶν ἐπακολουθη-

τοῦ Γαλατᾶ πικρῶς αὐτοὺς ἤλεγξε καὶ ἐμέμφθη, διότι παρὰ τοὺς ὅρους τῶν συνθηκῶν δι' οἷ κ εἰ α ς μ ο χ θ η ρ ί α ς

σάντων γεγονότων ὀφείλομεν νὰ ἐξετάσωμεν καὶ εἰ δυνατόν νὰ ὀρίσωμεν τὸ ἔτος τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ Κατάνη καὶ πόσον διήρκεσεν ἡ ὑπ' αὐτοῦ κατοχὴ τῆς Λέσβου. Ἡ ἀκριβὴς χρονολογία εἶνε ὁ ἀσφχλέστατος τῆς ἱστορίας μίτος. Οἱ σύγχρονοι τοῖς γεγονόσι ἱστορικοὶ ὁ Ἰωάννης Καντακουζηνὸς καὶ Νικηφόρος ὁ Γρηγορᾶς φαίνονται διαφωνοῦντες περὶ τοῦ ἔτους τῆς ἐπιδρομῆς. Ἐκ τῶν νεωτέρων οἱ μὲν Γουσταῦος Σχλουμπερζὲ (α) μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ μετὰ ζήλου αὐτὸ τοῦτο ὑπερχνθρώπου περὶ τὴν Βυζαντινὴν ἱστορίαν, τέχνην καὶ νομισματικὴν διατρίβων καὶ ὁ Ἑρρίκος Gelzer (β) καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ἰέννης, ἵνα περιορισθῶ εἰς τοὺς σπουδαιότερους, παραδέχονται, ὅτι ὁ Δομήνικος ἐπέδραμεν τὴν Λέσβον τῷ 1333, ἐξεδιώχθη δὲ ἐξ αὐτῆς τῷ 1336. Ὁ δὲ Παῦλος Καλλιγᾶς λέγει, ὅτι ὁ βχσιλεὺς ἐκ Βυζαντίου ἀπέπλευσε τὸ φθινόπωρον τοῦ 1335 ἢ δὲ συνθήκη συνωμολογήθη τῷ 1336. Ἄλλοι δὲ ἄλλας ἀπεφάναντο γνώμας. Ἡ ἀκριβὴς καὶ αὐστηρὰ μελέτη τῶν σχετικῶν χωρίων τοῦ Καντακουζηνοῦ ἐν ἀντιπαραβολῇ μάλιστα πρὸς τὰ περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως τοῦ Γρηγορᾶ, δύναται ἀσφχλῶς νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ εἰς τὴν εὕρεσιν τῆς ἀληθείας. Κατὰ τὸν Καντακουζηνὸν τῇ 12ῃ Φεβρουαρίου τοῦ 1332 ἀπέθανεν Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος ὁ πρεσβύτερος. Ἐνα καὶ ἥμισυν ἔνιαυτον μετὰ ταῦτα ἐτελεύτησεν ἡ σύζυγός του Ξένη καὶ ὀλίγω ὕστερον ὁ διοικητὴς τῆς Θεσσαλίας Γαβριηλόπουλος. Ἐνεκα τῆς διὰ τοῦ θανάτου τούτου ἐπεκθούσης διαταράξεως τῶν Θεσσαλικῶν πραγμάτων, ἠναγκάσθη ὁ βχσιλεὺς νὰ πορευθῇ εἰς Θεσσαλίαν. Ρητῶς ὁ αὐτὸς ἱστορικὸς μαρτυρεῖ, ὅτι ὁ Ἀνδρόνικος ἀφίκετο εἰς Θεσσαλονίκην πρὸ τοῦ χειμῶνος τοῦ 1333. Ὅσον δὲ βραδεῖα καὶ βασιλικὴ καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἡ πορεία τοῦ βασιλέως, πάντως κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐπομένου ἔτους

(α) Ἐν Revue Archaeologique τοῦ 1878 καὶ ἐν Numismatique de l'orient Latin.

(β) Ἐν τῇ «Βυζαντιακῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ τῇ δημοσιευθείσῃ ἐν τέλει τῆς Βυζαντινῆς λογοτεχνίας τοῦ πολλοῦ Κρουμβάχερ,

καὶ πανουργίας προξενούσιν οὐ μόνον ζημίας, ἀλλὰ καὶ πόνους καὶ κινδύνους εἰς αὐτόν. Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι ἐδυστρόπουν, διέταξε τοὺς στρατιώτας νὰ θέσωσι πῦρ εἰς τοὺς ἰσχυροὺς καὶ μεγάλους τοῦ Γαλατᾶ γενουηνσίους πύργους, δι' ἀσυστόλου παραβάσεως τῶν συνθηκῶν ὠκοδομημένους, ἐν οἷς ἄφθονον πολεμικὸν ὕλικόν ὑπῆρχεν. Ἐκ τῶν μέτρων τούτων φοβηθέντες οἱ Γενουαῖοι ἐχαρακώθησαν ἐν τῷ Γαλατᾶ καὶ παντοτρόπως ἐπειράθησαν νὰ βλάψωσι τοὺς ἐν Βυζαντίῳ, ἀλλὰ περικυκλωθέντες ὑπὸ τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων μετὰ πολιορκίαν ἑπτὰ ἡμερῶν, ἐνεκα τῆς τῶν ἐπιτηδείων ἐλλείψεως ἠτήσαντο συγνώμην. Ἀπαλλαγείς ὁ βασιλεὺς τῆς περὶ τούτων φροντίδος καὶ μερίμνης, πυρετωδῶς παρεσκευάζετο πρὸς τὴν ἐκστρατείαν, τὴν μέλλουσαν νὰ ἀνορθώσῃ τὸ διασαλευθὲν γόητρον τοῦ βασιλικοῦ κύρους καὶ ἀξιώματος. Κατὰ τὸν μέγαν αὐτοῦ δομέστικον τουτέστι πρωθυπουργὸν καὶ ἱστοριογράφον Ἰωάννην Καντακουζηνόν, ἤρχεσαν εἴκοσι ἡμέραι, ὅπως ἐξαρ-

1334, εὕρισκετο ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὀλίγῳ βραδύτερον, πάντοτε κατὰ τὸν αὐτὸν ἱστορικόν, ἠγγέλθη ἡ ἐπιδρομὴ τοῦ Κατάνη, μεταξὺ δὲ τῆς ἀγγελίας καὶ τοῦ ἀπόπλου ἐλάχιστος ἐμεσολάβησε χρόνος, δύο ἢ τρεῖς τὸ πολὺ μῆνες. Ἐν τούτῳ συμφωνεῖ τῷ Καντακουζηνῷ καὶ ὁ Γρηγορᾶς λέγων, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἀπέπλευσεν αὐτὰς τὰς τοῦ Κυνὸς ὄντος ἐπιτολάς, ὅτε δὴ ἀφθονώτερα τὰ ἀρχτικὰ πνεύματα πρὸς τὴν κάτω χέονται θάλασσαν, τουτέστι κατὰ μῆνα Ἰούνιον, ὁπότε ἄρχονται πνέοντες οἱ ἐτησῖαι. Ἡ πολιορκία τῆς Μυτιλήνης καὶ τῆς Φωκαίας λύθη βεβαίως πρὸ τῆς παρελεύσεως τοῦ ἔτους 1334: Ὁ μὲν Καντακουζηνὸς ἐν τῇ μετὰ τοῦ Ἰωάννου de Spinia συνεντεύξει του ποιεῖ λόγον περὶ χειμῶνος ἐπιχειμένου, ὁ δὲ Γρηγορᾶς ἀναφέρει, ὅτι ἡ Φώκαια ἐάλω κατὰ τὰς χειμερινὰς τροπὰς. Κατὰ ταῦτα δὲ ὁ Κατάνης ἤρξε τῆς Δέσβου μῆνας μόνον (ἀπὸ τοῦ Μαρτίου μέχρι τοῦ Νοεμβρίου) τοῦ ἔτους 1334.

τύσῃ τοιοῦτον στόλον, οἷον οὐδέποτε πλέον ἔμελλε νὰ ἴδῃ ὁ λιμὴν τῆς βασιλευσύνης, ἀποτελούμενον ἐξ ὀγδοήκοντα καὶ τεσσάρων νεῶν πολεμικῶν, ὧν τεσσαράκοντα μὲν καὶ τέσσαρες διήρεις καὶ τριήρεις, αἱ δὲ ἄλλαι μονήρεις, μετὰ πολλῶν φορηγῶν πλοίων. Ὡς ἀνωτέρω εἶπον ὁ βασιλεὺς ἀπῆλθε τὸν Ἰούλιον τοῦ 1334. Ἐπὶ τινὰς ἡμέρας ἐστάθμευσε ἐν Καλλιπόλει, ἥτις κατὰ τοὺς τότε χρόνους εἶχε τὴν στρατηγικὴν σημασίαν καὶ σπουδαιότητα τῶν σημερινῶν Δαρδανελλίων. Οἱ αὐτόθι κατάσκοποι τοῦ Κατάνη διὰ ταχυπλοοῦσης νεῶς ἀνήγγειλαν εἰς αὐτὸν τὸν ἐπίπλουν τοῦ βυζαντιακοῦ στόλου, οὗτος δὲ παρεσκευάζετο ὅπως ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τοῦ βασιλέως. Ἀλλ' οἱ Νάξιοι μετ' ἀπειλῶν ἠνάγκασαν τὸν ναύαρχον αὐτῶν νὰ ἀναχωρήσῃσι, διότι ἐθεώρουν ὅλως ματαίαν τὴν πρὸς τοιοῦτον στόλον ἀντιπαράταξιν. Τότε δὲ ὁ ἡγεμὼν τῆς Φωκαίας παρητήθη πάσης ἐκ τοῦ συστάδην πρὸς τὸν βασιλέα ναυμαχίας καὶ πέντε μὲν τῶν πλοίων αὐτοῦ ἀπέστειλε, ὅπως ἐπισιτίσῃσι τὸ φρούριον τῆς Καλλονῆς, αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν ἄλλων ἔμεινεν ἐν τῷ λιμένι τῆς Μυτιλήνης. Ὁ στόλος προσωρμίσθη τὸ πρῶτον εἰς Μόλιβον καὶ εἶτα παραπλεύσας τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Λέσβου εἰς Ἐρεσσόν, διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ ὁ βασιλεὺς ἀμφοτέρων τῶν πόλεων τοὺς κατοίκους διὰ τὴν εὐνοίαν, ἣν πρὸς αὐτὸν ἐπεδείξαντο. Ἡ βραδυπορία αὕτη ἐγένετο αἰτία ἀνυπολογίστων ζημιῶν, δυνάμεθα δὲ νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἐὰν ὁ στόλος ἐκ τῆς Καλλιπόλεως διηυθύνετο ἐπὶ τὴν πρωτεύουσιν ἢ ὅλη ἐκστρατεία θὰ ἐπερατοῦτο ἐντὸς ὀλιγίστων ἡμερῶν. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν, ὅτι τὸ κατ'ὅπιν ἐορτῆς εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐλληνικὴ παροιμία, ἡ ἀπόλυτον κῦρος κεκτημένη καὶ ἐν τῷ ἀρχαίῳ καὶ ἐν τῷ μεσαιωνικῷ καὶ ἐν τῷ νεωτέρῳ Ἑλληνισμῷ.

Τὸν ἀνελπίστως παραχωροόμενον πολύτιμον χρόνον ἔγνω ὁ Κατάνης νὰ ἐπωφεληθῇ. Ἐνεδυνάμωσε καὶ ἐνίσχυσεν τὰ ἀσθενῆ τοῦ φρουρίου μέρη καὶ εἰσεκόμισεν ἐπιτήδεια οὐκ ὀλίγα καὶ εἰς τὴν Μυτιλήνην καὶ εἰς τὴν Φωκαίαν, ἧς διοικητὴν κατέστησε τὸν συμπολίτην αὐτοῦ Ντουνάρδον. Ὡς νὰ μὴ ἤρκουν δὲ τὰ διαπραχθέντα λάθη ὁ βασιλεὺς ἄ ν ε υ λ ὁ γ ο υ κατὰ τὸν παλαιὸν τοῦ Βυζαντίου γάλλον ἱστορικὸν Lebeau ἐξ Ἑρεσοῦ κατηυθύνθη εἰς τὴν Χίον. Ἡ θάλασσα ἦτο ἡρεμὸς καὶ οἱ ναῦται εἶχον ἐστραμμένα τὰ βλέμματα πρὸς τὰς ἐπὶ τῆς νηπίας παραλίας τῆς Λέσβου κώμας, ἀφ' ἧς δὲν ἀπεῖχον πολὺ, ὅτε ἀπὸ ὑψηλῆς σκοπιᾶς παρὰ τὸν κόλπον τῆς Καλλονῆς φρουρὸς τις ἠρώτησε στεντορεῖα τῇ φωνῇ τί ν ο ς ἐ σ τ ῖ ν ὁ σ τ ὀ λ ο ς ; Ἀποκριναμένων δὲ τῶν ναυτῶν, ὅτι τοῦ βασιλέως εἶναι, πάλιν ἠρώτησεν αὐτοὺς τί ν ο ς εἰ σ ῖ τ ἃ ἐ ν τ ῷ κ ὸ λ π ῳ ν α υ λ ο χ ο ῦ ν τ α π λ ο ῖ α ; Ἐκ τῆς δευτέρας ἐρωτήσεως ἐννοήσαντες οἱ ἐν τῷ στόλῳ, ὅτι πλοῖα τοῦ Κατάνη ἦσαν ἠγκυροβολημένα ἐν τῷ κόλπῳ εἰσῆλθον ἐντὸς αὐτοῦ. Οἱ Γενουαῖοι εὐθὺς ὡς εἶδον τὸν βασιλικὸν στόλον εἰσπλέοντα ἀνελκύσαντες τὰς ναῦς, ἐκρύβησαν εἰς τὸ παρακείμενον ὄαρος, ὅπως διαλάβωσι τοὺς Βυζαντινοὺς. Ἀλλ' οὗτοι δὲν ἠρκέσθησαν εἰς τὴν κατάληψιν τῶν κενῶν νεῶν, ἀλλὰ τῇ ὁδηγίᾳ τῶν ἐκεῖ οἰκούντων Λεσβίων διευθυνθέντες πρὸς τὸ ὄαρος, τοὺς μὲν ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ ἐξώγησαν, ὀλίγοι δὲ τῶν Γενουαίων μόνον βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ σκότους τῆς νυκτὸς κατώρθωσαν νὰ φθάσωσιν εἰς Μυτιλήνην, ἀφ' οὗ ὁμοῦς ἀπεδεκατίσθησαν ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς νήσου, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Γρηγορᾶς. Πεζὴν καὶ ναυτικὴν δύναμιν καταλιπὼν ἐν Καλλονῇ ὁ βασιλεὺς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ θείου αὐτοῦ Ἀλεξίου τοῦ Φιλανθρωπηνοῦ, δεξιῶ καὶ γενναίου στρατηγοῦ καλῶς γινώσκοντος τὸ ἔδαφος τῆς Λέσβου,

ἀπῆρε μετὰ τῶν ἄλλων αὐτοῦ νεῶν εἰς Χίον καὶ μετὰ τινὰς ἡμέρας κατέπλευσεν εἰς Φώκαιαν, ὅπως ταύτην ἐκπολιορκήσῃ, ἐν ᾧ ὁ Φιλανθρωπηνός, ἀνακτῆσας πάντα τὰ ἄλλα τῆς Λέσβου φρούρια περιεζώννυε τὴν πρωτεύουσαν.

Τῆς τε Φωκαίας καὶ τῆς Μυτιλήνης ἡ πολιορκία ὑπῆρξε στενὴ. Οὐχ ἤττον ὁμῶς παρετάθη ἐπὶ μακρόν, διότι ὁ Κατάνης εἶχε παρασκευάσῃ ἱκανῶς τὰ πρὸς ἄμυναν καὶ οἱ στρατιῶται αὐτοῦ περὶ τοὺς χιλίους ἐν ἀμφοτέροις ταῖς πόλεσι γενναϊότατα ἐμάχοντο. Ἵνα ἐπιταχύνη τὴν ἄλωσιν τῆς Φωκαίας ὁ Ἀνδρόνικος συνῆψε συνθήκην πρὸς τὸν ἰσχυρὸν δυνάστην τῆς Μαγνησίας Σαρουκχάν (Σαρχάνης), δι' ἧς οὗτος μὲν ὑπεσχέθη νὰ παρέχῃ ἀγορὰν εἰς τὸ βασιλικὸν στράτευμα, ἐκεῖνος δὲ νὰ μὴ συνθηκολογήσῃ πρὸς τοὺς ἐν Φωκαίᾳ, πρὶν ἢ αὐτοὶ τοὺς ὡς ὁμήρους κρατούμενους, τὸν υἱὸν αὐτοῦ Σουλεϊμάν καὶ εἰκοσιτέσσαρας ἄλλους Τούρκους εὐγενεῖς παῖδας ἀποδώσωσιν. Ἐπειδὴ δὲ πανταχόθεν ἐπιέζοντο οἱ πολιορκούμενοι, τὰ δὲ τρόφιμα ἐξηντλοῦντο ὅλονέν, ἀπέπεμψαν τοὺς ἐν τοῖς φρουρίοις Ἑλληνας, οἵτινες καὶ ἄλλως αὐτοὺς ἠδύναντο νὰ βλάψωσιν. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἐναγωνίως ἀνεμένετο ἡ ἄλωσις δεινὰ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἠγγέλλοντο. Οἱ προσωπικοὶ τοῦ βασιλέως ἐχθροὶ μετὰ τῶν Γενουαίων τοῦ Γαλατᾶ ἐβυσσοδόμουν τὴν ἀνατροπὴν τῆς βασιλευούσης δυναστείας, ἔμελλον δὲ νὰ κάμωσιν ἀρχὴν τῆς ἐφαρμογῆς τῶν καταχθονίων βουλευμάτων αὐτῶν μετὰ τὴν ἀφίξιν τῶν ἐκ Γενούης ἀναμενομένων δεκαῆξ νεῶν. Ἀλλ' ἡ τοῦ Καντακουζηνοῦ μήτηρ ἐγκαίρως πληροφορηθεῖσα τὰ τῆς συνωμοσίας, ἠσφάλισε τὰ ἀνάκτορα διὰ τοποθετήσεως τῆς ἀπαιτουμένης στρατιωτικῆς δυνάμεως, συγχρόνως δὲ ἔκαμε γνωστὰ εἰς τὸν Ἀνδρόνικον τὰ βυσσοδομήματα τούτων. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν καὶ τὸν ὀλεθρον τῶν καθ' ἑαυτοῦ δυσηρεστημένων

ὁ βασιλεὺς, ἐρρωμενέστερον καὶ ἐπιμονώτερον προσέβαλε τὴν Φώκαιαν.

Εἶχεν ἤδη παρέλθῃ καὶ ὁ πέμπτος μῆν καὶ ὁ χειμὼν ἦτο ἐπὶ θύραις, ὁ δὲ βασιλεὺς ἐσκόπει καταλείπων μικρὰν ναυτικὴν δύναμιν μᾶλλον πρὸς ἐπιτήρησιν τῶν πολιορκουμένων, νὰ ἀπέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὸ δὲ ἔαρ τοῦ ἐπομένου ἔτους ναῦς καὶ στρατὸν μείζονα συναθροίζων νὰ συνεχίσῃ τὴν ἐκστρατείαν. Ἐν τῇ αὐτῇ ψυχολογικῇ στιγμῇ ὁ Καντακουζηνὸς ἡμέραν τινὰ διατρίβων παρὰ τὸ τεῖχος εἶδε τὸν Ἰωάννην de Spinia ἄνδρα γνωστὸν αὐτῷ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας μετεσχῆκότα, ὃν προσεκάλεσε παρ' αὐτῷ καὶ ἐγκαρδίως δεξιωθείς, παρεκάλεσε νὰ ἔλθῃ τὴν ἐπαύριον διὰ νὰ διαλεχθῶσι περὶ τοῦ πολέμου. Ὁ Καντακουζηνὸς ἐλθόντος ἐνωρὶς τοῦ de Spinia, διὰ λόγου μακροῦ καὶ στομφώδους, μετὰ πολλῆς διαλεκτικῆς δεινότητος ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ πτώσις τῶν φρουρίων ἐπίκειται. Οὐτε βοήθειαν, ἔλεγε, ἔχετε νὰ ἀναμένητε ἔξωθεν, οὔτε ἐπιτήδεια ἀρκοῦντα σᾶς ὑπολείπονται, ὁ δὲ βασιλεὺς οὐδαμῶς σκέπτεται νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν ἐντελῶς. Πρὸς τούτοις δὲ πρᾶος ὢν καὶ εὐκόλως παρέχων συγγνώμην πρὸς τοὺς μετανοοῦντας, ἐὰν τὸν παῖδα τοῦ Σαρουκχὰν ἐλευθερώσητε καὶ τὰς κλεῖς τῶν φρουρίων παραδώσητε, οὐ μόνον τὰ ἀναλωθέντα ὑφ' ἡμῶν χρήματα καὶ ὅσα ἄλλα ἐζημιώσατε τοὺς Λεσβίους δὲν θὰ ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ κοινου τῆς Γενούης, ἡ ὁποία κατὰ τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης ὑποχρεοῦται νὰ τὰ παράσχη ποιουμένη κατὰ τὰς σχέσιν τῶν ἐν αὐτῇ κτημάτων σας· οὐ μόνον ἐχθροὺς τοῦ κράτους δὲν θὰ θεωρήσῃ, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐπιτρέψῃ τὰς πρὸ τοῦ πολέμου ἀτελείας νὰ ἔχητε καὶ ὁ Δομήνικος νὰ λάβῃ τὴν Φώκαιαν ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν ὡς καὶ πρότερον τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους. Διὰ τῆς γενναιότητος καὶ ἱκανότητος τοῦ Καντακου-

ζηνου, λέγει, δικαίως ὁ ἥκιστα πρὸς αὐτὸν εὐμενῶς διακείμε-
νος Γίββων, ἀνεκτῆθη ἡ Μυτιλήνη. Οἱ προταθέντες ὅροι ἐγέ-
νοντο δεκτοὶ ὑπὸ τοῦ de Spinia. Διὰ πλοίου δὲ βυζαντιακοῦ
ἀφικόμενος εἰς Μυτιλήνην τοὺς ὑπέβαλεν εἰς τὴν ἐγκρισιν τοῦ
Κατάνη, προθύμως δόντος τὴν συγκατάθεσιν του καὶ ἐξουσιο-
δοτήσαντος ἐκεῖνον πρὸς διεξαγωγὴν τῶν περαιτέρω διαπραγμα-
τεύσεων. Καὶ μετὰ τινὰς ἡμέρας ὁ Δομήνικος μετὰ τῶν ἐξε-
χόντων ἀξιοματικῶν αὐτοῦ παρουσιάσθη πρὸ τοῦ βασιλέως κο-
μίζων μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς μνημονευθέντας ὁμήρους καὶ τὰς κλεῖς
τῶν δύο φρουρίων. Ὁ Ἀνδρόνικος οὐδὲν τῶν προὑποσχεθέντων
παρέβη. Αἱ προνομίαι τῶν Γενουαίων ἔμειναν ἄθικτοι, εἰς οὐ-
δὲνα τῶν πολιορκουμένων οὐδὲ ἡ ἐλαχίστη ἐγένετο ζημία, αὐ-
τὸς δὲ ὁ Κατάνης ἀνεγνωρίσθη ἡγεμὼν Φωκαίας. Ὁ Σχλουμ-
βερζέ λέγει, ὅτι μέχρι τοῦ 1341, ὅτε ἐξεδιώχθη ὑπὸ τῶν
κατοίκων ἐνωθέντων μετὰ τῶν Βυζαντινῶν, ἤρξε μᾶλλον ὡς
ἐπικαρπωτῆς (usufruitiez). Κατὰ τὸν Γρηγοράν καὶ τινὰς
νεωτέρους ἀπιθάνως συγχέοντας τὰ πράγματα, ὁ βασιλεὺς σπεύ-
δων νὰ ἀπέλθῃ εἰς Βυζάντιον, ἐνθα ἡ παρουσία του ἦτο πλέον
ἢ ἀναγκαία, δὲν ἡδυνήθη νὰ εἰσέλθῃ εἰς Μυτιλήνην. Ἀλλὰ
τοῦτο ἀντιμάχεται πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Καντακουζηνου πολλῶν
ἀξιοπιστοτέρου (διότι ἦτο αὐτόπτης καὶ αὐτήκοος μάρτυς),
λεγόμενα. Ὁ αὐτὸς Γρηγορᾶς ἀναφέρει, ὅτι ὁ βασιλεὺς μετὰ
τὴν ἐκ τῆς Φωκαίας ἀναχώρησιν ἀνέθηκεν εἰς τὸν Ἀλέξιον
τὸν Φιλανθρωπηγὸν τὴν ἄλωσιν τῆς Μυτιλήνης, ὅπερ καὶ πρὸς
τὴν λογικὴν τῶν πραγμάτων δὲν συνάδει.

Ἡ πρωτοφανὴς δραστηριότης καὶ ἀνδρική ἐνέργεια τοῦ Ἀν-
δρονίκου Παλαιολόγου τοῦ νεωτέρου ἀπῆλλαξε ἀλλοφύλου καὶ
ἀλλοδόξου τυράννου τὴν νύμφην τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Οἱ κά-
ταικοι τῆς νήσου ἤλπιζον καὶ ἐπίστευον ἀκραδάντως, ὅτι οἱ

βασίλεις τοῦ Βυζαντίου δὲν θὰ παρέβλεπον· χώραν τοσοῦτον εὐφορον, δι' ἣν τοσαύτας θυσίας εἰς αἷμα καὶ χρῆμα ὑπέστησαν, ἀλλὰ περὶ πολλοῦ θὰ ἐποιοῦντο καὶ θὰ ἐμερίμνων καὶ θὰ ἐφρόντιζον περὶ τῆς ἐπ' αὐτῆς διατηρήσεως τῆς αὐτῶν ἀρχῆς. Διὰ ταῦτα μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὑπεδέχθησαν τὸν Ἀλέξιον τὸν Φιλανθρωπηνόν καὶ μετὰ χρηστῶν ἐλπίδων ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἐπούλωσιν τῶν πληγῶν, ἃς ἡ ἐπίβουλος Δύσις εἶχε κατενέγκη. Ἀλλὰ τὸ Βυζάντιον ἦτο εὐεπίφορον, μάλιστα κατὰ τὸν ἰδ' αἰῶνα, εἰς δυναστικάς μεταβολὰς καὶ εἰς ταύτας προσηνέχθη πρῶτον θῦμα ἡ Λέσθος.

B.

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΓΑΤΕΛΟΥΖΟΣ (*)

1355—1376

Τῇ 16 Ἰουνίου τοῦ 1341 ἐτελεύτησε προσβληθεὶς ὑπὸ σφοδροῦ πυρετοῦ ὁ ἀνακτήσας τὴν Λέσθον βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου Ἀνδρόνικος Παλαιολόγος ὁ νεώτερος. Ὁ αἰφνίδιος αὐτοῦ θάνατος ἦτο μέγα δυστύχημα διὰ τὸ κράτος. Τὸ μέγιστον τῶν τέκνων αὐτοῦ ὁ Ἰωάννης ἦτο μόλις ἐνναετής, ἡ δὲ

(*) Ἰταλιστὶ Gatteluzzi. Ἐπὶ τῶν νομισμάτων φέρεται Gatiluxus, Gatiluxi, Gateluxius, Gateluxe, Gateluxes, Gateluxie, Gateluxis. Οἱ Γάλλοι Γερμανοὶ καὶ Ἀγγλοὶ γράφουσιν Gattilusio, τῶν δὲ νεωτέρων Ἑλλήνων οἱ μὲν Καταλούσιοι οἱ δὲ Κατιλούζιοι, οἱ δὲ Γατιλούζιοι καὶ ἄλλοι Κατελούζιοι. Ὁ Φραντζῆς χρῆται τῷ Κατελιούτζη, ὁ Χαλκοκονδύλης τῷ Κατελουῖζω, ὁ Δούκας ὁ ἐπὶ μακρὸν βιώσας ἐν Λέσθῳ τῷ Γατελούζω καὶ ὁ Κωδινὸς τῷ Γατελουῖζω.

σόζυγος του Ἄννα πρὸ δεκαπενταετίας ἐκ Σαβουδίας ἀφικομένη δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχη ἀρκεῦσαν πείραν τῶν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων καὶ ἀνεπιφυλάκτως παρεδόθη εἰς τὸν γνωστὸν Ἰωάννην Καντακουζηνόν. Περὶ τῶν ἐπακολουθησασῶν ἐμφυλίων ἐρίδων καὶ σπαραγμῶν πολλὰ ἐγράφησαν καὶ ὑπὸ τοῦ ἀειδίμου Κωνσταντίνου Παπαρρηγοπούλου ἐν τῷ ε' τόμῳ τῆς «Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ ὑπὸ τοῦ Παύλου Καλλιγᾶ ἐν ταῖς «Μελέταις τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας αὐτοῦ». Ὁ Καντακουζηνὸς διὰ παντοίων τρόπων θεμιτῶν τε καὶ ἀθεμίτων κατώρθωσε νὰ στεφθῇ συναυτοκράτωρ τῇ 8 Φεβρουαρίου τοῦ 1347 τοῦ Ἰωάννου, ὃν καὶ ἔκαμε γαμβρόν ἐπὶ θυγατρὶ. Ἀλλ' αἱ δολοπλοκίαι αὐτοῦ καὶ ἡ ἀλαζὼν καὶ ὑπερφίαλος διαγωγὴ τοῦ υἱοῦ του Ματθαίου ἠνάγκασαν τὸν Ἰωάννην νὰ ἀπέλθῃ τὸ 1353 εἰς Τένεδον, ὅπόθεν ἠδύνατο δοθείσης καταλλήλου εὐκαιρίας νὰ διεκδικήσῃ κάλλιον τὰ κληρονομικὰ αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιώματα.

Κατὰ περίεργον συγκυρίαν περὶ τὸ αὐτὸ ἔτος εἶχεν ἀποπλεύσῃ ἐκ Γενούης μετὰ δύο γαλερῶν πρὸς τὰ ὕδατα τοῦ Αἰγαίου πελάγους ὁ τολμηρὸς καὶ ῥιψοκίνδυνος εὐγενὴς Φραγκίσκος Γατελουῆς, κεντρισθεὶς ὑπὸ τῆς ἐπιτυχίας ἄλλων συμπολιτῶν του, ἰδρυσάντων ἴδια ἐν Ἀνατολῇ Κράτη. Μετὰ πολλὰς τῇδε κάκεϊσε περιπλανήσεις, ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τῆς τρικυμίας περὶ τὸ 1354 προσωρμίσθη εἰς Τένεδον καὶ ἐπορεύθη εἰς συνάντησιν τοῦ φυγάδος βασιλέως, ὡς δῆθεν ἀντιπρόσωπος τῆς Γερουσίας τῆς Γενούης καὶ αὐτόκλητος ἀρωγὸς πρὸς ἀποκτάσασιν αὐτοῦ εἰς τὴν ἀρχήν. Ἡ ἀρρενωπὴ ὄψις τοῦ Γενουαίου ναυτίλου, αἱ εὐμενεῖς αὐτοῦ πρὸς ἔνοπλον ὑποστήριξιν τῶν δικαίων τοῦ οἴκου τῶν Παλαιολόγων διαθέσεις, ἐπὶ πᾶσι δὲ ἡ ἐλπίς ἠθικῆς καὶ ὕλικῆς ἀρωγῆς ἐκ μέρους τοῦ κοινοῦ τῆς Γε-

νούης, τοσοῦτον τὸν Ἰωάννην ἐχαροποίησαν, ὥστε ὑπεσχέθη οὐ μόνον τὴν Λέσβον νὰ παραχωρήσῃ ἀλλὰ καὶ γαμβρόν ἐπ' ἀδελφῇ νὰ καταστήσῃ ὡς ὁ πάππος του Ἀνδρόνικος ὅπως προσικειωθῇ τὸν ἀρχηγὸν τῶν Καταλανῶν Ρογέριον Δεφλώρ ἐξέδωκεν αὐτῷ σύζυγον τὴν ἐγγονήν του Μαρίαν. «Εἰ τοῦ Θεοῦ συνεργοῦντος, ἔλεγε συχνάκις ὁ Ἰωάννης Παλαιολόγος, καὶ ἔξω σε βοηθὸν ἐν τῇ ἐπαναλήψει τῆς ἐμῆς βασιλείας, γαμβρόν σε ποιήσομαι ἐπ' ἀδελφῇ τῇ ἐμῇ Μαρίᾳ». Συμφωνήσαντες δ' ἐν πᾶσι καὶ κανονίσαντες τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας ἀπῆραν ἐκ Γενέδου καὶ οὐρίου πνέοντος ἀνέμου μετὰ σύντομον πλοῦν ἀφίκοντο ἔξωθεν τοῦ Βυζαντίου. Ἡ νύξ ἦτο ἀλαμπῆς καὶ ζεφύρα, ἡ θάλασσα τρικυμιώδης, ἰσχυρὸς δὲ νότος ἐσάλευεν τὸν μικρὸν ἐκ δύο νεῶν στολίσκον, ἐφ' οὗ ὡς λέγει ὁ Lebeau ἐπέβαινε ὁ βασιλεὺς τοῦ ἀρχαιοτάτου τῶν θρόνων τοῦ κόσμου. Ὄταν ἐπλησίασαν τὰ τείχη παρὰ τὴν πύλην τὴν καλουμένην τῆς Ὁδηγητρίας, διέταξεν ὁ Φραγκῖσκος τοὺς ναύτας νὰ θραύωσι τοὺς ἐν τοῖς πλοίοις κενοὺς ἐλαιοδόχους πίθους (λαῖνας κατὰ Δούκαν) ρίπτοντες κατὰ τῶν τειχῶν. Ὁ τῶν κυμάτων θροῦς, τῶν ναυτῶν αἱ κραυγαί, τῶν θραυομένων λαϊνῶν ὁ κρότος καὶ τοῦ ἀνέμου ὁ συριγμὸς ἀφύπνισαν ἐκπλήκτους καὶ ἐντρόμους τοὺς φρουροὺς, οἵτινες ἀμέσως ἔσπευσαν πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἡρώτησαν τίς ἡ αἰτία τοῦ τόσου θορύβου; «Ἐμπορικὰ νῆα (*) ἐσμεν φέροντες ἔλαιον πολὺ, ἀπεκρίναντο οἱ ἐν ταῖς ναυσίν, τὰ μὲν ἐν τῇ Ποντικῇ θαλάσσῃ, τὰ δὲ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ βασιλευούσῃ, καὶ παρειακήσαντες ἰδοὺ τὸ ἐν τῶν νηῶν συνεθλίβη. Γενέσθω οὖν ἀρωγὴ τις ἐξ ὑμῶν πρὸς ἡμᾶς καὶ πάντα τὸν καταλειφθέντα φόρτον ὡς ἀδελφοὶ διαμερισόμεθα, μόνον μὴ

(*) Δούκας.

βλαβέντες τὰ σώματα». Οἱ φρουροὶ ἐπίστευσαν τὰ λεγόμενα καὶ περὶ τοὺς εἴκοσι ἐξῆλθον νὰ ὁδηγήσωσι τοὺς ναυαγούς ἐντὸς τοῦ τείχους. Ἀλλ' εὐθὺς ὡς αἱ πύλαι ἠνεώχθησαν, πεντακόσιοι ἔνοπλοι εἰσώρμησαν ἐντὸς καὶ κατασφάζαντες τοὺς σωτήρας τῶν ἐγένοντο κύριοι τοῦ ἐκεῖ πύργου. Τότε δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς ἐξῆλθε τοῦ πλοίου μεθ' ὅλων τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ συμποσομένων εἰς δύο χιλιάδας, καὶ ὠχυρώθη ἐντὸς ἐτέρου ἀλωθέντος ἰσχυροῦ πύργου.

Ἡ εἰδοῖσις τῆς ἀφίξεως τοῦ Ἰωάννου ἐν ἀκαρεὶ διεδόθη ἀνὰ τὴν πόλιν, ὁ δὲ Φραγκῖσκος περιερχόμενος τὰ κεντρικώτερα τῆς πόλεως μέρη ἐφώνει «Πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ Παλαιολόγου βασιλέως Ἰωάννου». Ἐνεκα τῶν δυσαρесκειῶν, ἃς καθ' αὐτοῦ εἶχεν ἐγείρη ἡ ἄφρων καὶ ἀσύνετος τοῦ Καντακουζηνοῦ πολιτεία καὶ τῶν συμπαθειῶν, ἃς οἱ πολλοὶ ἔτρεφον πρὸς τὸν ἀπόγονον τῶν Παλαιολόγων, τὸν ἔχοντα ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῆς ἀθωότητος τὸ γόητρον, ὑπὸ συσώμου τοῦ λαοῦ προσδραμόντος εἰς τὸν Ἰππόδρομον, τὴν ἀγορὰν τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, διὰ βοῆς ἀνηγορεύθη ὁ Παλαιολόγος βασιλεὺς καὶ τεθείς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ, τοῦ προθύμως ἀκολουθήσαντος αὐτὸν ἐπορεύθη εἰς τὰ ἀνάκτορα. Ὁ Καντακουζηνὸς ὑπὸ φόβου καὶ τρόμου καταληφθεὶς οὐχὶ μετὰ πολλῆς δυσκολίας ἀνεγνώρισεν συμβασιλέα τὸν Ἰωάννην ὑπὸ τὸν ὄρον τὰ πρωτεῖα νὰ ἀνήκωσιν εἰς αὐτόν. Ἀλλὰ πρὶν ἢ παρέλθῃ τὸ ἔτος (1354) κατέλιπε τὴν βασιλικὴν ἀρχὴν καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν μονὴν τῶν Μαγγάνων καρεὶς μοναχός, ἐκεῖθεν δὲ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ἐν ᾧ καὶ τὸ πολλάκις ὑφ' ἡμῶν μνημονευθὲν ἱστορικὸν ἔργον συνέγραψε.

Διὰ τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ Καντακουζηνοῦ ὁ Παλαιολόγος ἐγένετο μονοκράτωρ τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους καὶ τὰς ἐπαρ-

χίας αὐτοῦ, ὡς ἤθελε, ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐπομένου ἔτους 1355 ἐτέλεσε μετὰ μεγαλοπρεπείας ἐκτάκτου τοὺς γάμους τῆς ἀδελφῆς του Μαρίας μετὰ τοῦ Φραγκίσκου. Ὀλίγας δὲ ἡμέρας ὕστερον προέπεμψε τοὺς νεονύμφους ἀπελθόντας εἰς Λέσβον, ὅπως λάβωσι κατοχὴν τῆς οἰκῆς προγαμιαίας δωρεᾶς δοθείσης αὐτοῖς νήσου. Τὸ ἰδρυθὲν κράτος εἶναι ἐν τῇ ἱστορίᾳ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Γατελούτζειος ἡγεμονία τῆς Λέσβου.

Εἰς τὴν διαρρύθμισιν τῶν ἐσωτερικῶν τῆς νήσου πραγμάτων μεγάλα καὶ δυσυπέρβλητα προσκόμματα δὲν ἀπῆντησεν ὁ Φραγκίσκος. Οἱ Λέσβιοι δὲν ἐθεώρησαν αὐτὸν ὡς ἐπιδρομέαν, ὡς ἀλλόφυλον κατακτητὴν καὶ ἄρπαγα βασιλικῆς χώρας, ἀλλ' ὡς ἐντολοδόχον, ὡς γαμβρὸν τοῦ βασιλέως των, ὅστις μάλιστα καὶ συνίστη αὐτοῖς πίστιν καὶ ὑπακοὴν καὶ προθυμίαν εἰς τὴν ἐκτέλεισιν τῶν διαταγῶν τοῦ νέου ἡγεμόνος. Αὕτη νομίζω εἶναι ἡ αἰτία δι' ἣν οἱ μετὰ τοσαύτης θερμῆς ἀγωνισθέντες κατὰ τοῦ Κατάνη, ἄνευ ἀντιρρήσεως ὑπετάγησαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐπίσης Γενουαίου Γατελούτζου. Ὁ Φραγκίσκος δὲ καὶ οἱ διάδοχοί του οὐδέποτε παρέκρυσαν τὰ κυριαρχικὰ τῶν Βυζαντινῶν βασιλέων δίκαια. Ἐπὶ πάντων τῶν νομισμάτων αὐτῶν φέρονται ἐγκεχαραγμένα τὰ σύμβολα τῶν Παλαιολόγων.

Πράγματα παρέσχον εἰς τὴν νέαν ἡγεμονίαν αἱ ὑπερφίαλοι ἀξιώσεις τοῦ πάπα καὶ ἡ ἔρις αὐτῆς πρὸς τὴν Βενετίαν ἐνεκα τοῦ νομισματικοῦ ζητήματος.

Ὁ ἡγεμὼν τῆς Λέσβου πρὸ τῆς ἐκ Γενούης ἀναχωρήσεως, ὅπως ἔχη εἰς τὰ φιλόδοξα του σχέδια τὴν ἀρωγὴν τοῦ τότε

κραταιοτάτου Πάπα, ὑπεσχέθη αὐτῷ, ὅτι πάντα θὰ κινήσῃ λίθον πρὸς ὑποταγὴν τῆς Ἑλληνικῆς εἰς τὴν Παπικὴν Ἐκκλησίαν. Λέγεται, ὅτι τῶν πρώτων ὅρων, ἐφ' οἷς ἀνέλαβε νὰ βοηθήσῃ τὸν Ἰωάννην, ἦτο οὗτος γενόμενος βασιλεὺς νὰ ἀπομόσῃ τὰ δόγματα τῆς πατρίου Ἐκκλησίας. Μετὰ δὲ τὴν ἀφίξιν του εἰς Λέσβον ἔγραφε πρὸς τὸν Πάπαν Ἰννοκέντιον τὸν ὅτον, ὅτι ὁ βασιλεὺς μεγάλας καταβάλλει προσπάθειας, ὅπως καταπείσῃ τὸν Πατριάρχην καὶ τὸν ἄλλον κλῆρον νὰ ἀναγνώρισωσι τὸ πρωτεῖον τοῦ ποντίφηκος τῆς Ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας. Ὡς εἰκός, ἡ Ρωμαϊκὴ Κουρία ἐναγωνίως ἀνέμενε τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν φανταστικῶν ἀγγελιῶν τοῦ πιστοῦ τέκνου τῆς Ἐκκλησίας. Τῷ 1356 ἔπεμψε τὸν Λουδοβίκον Μπράβω ἐπίσκοπον Μιτυλήνης οὐχὶ διὰ νὰ εὐλογήσῃ, ὡς λέγει ὁ Εὐστρ. Δράκος, τὸν ἐστεμμένον, διότι μετὰ τοῦ Φραγκίσκου ἀποκατέστησαν ἐν Λέσβῳ καὶ ἄλλοι πολλοὶ Γενουαῖοι, ὧν οὐκ ὀλίγοι κληρικοί, ἀλλὰ διὰ νὰ διαδώσῃ ἀνὰ τὴν νῆσον τὴν Ρωμαϊκὴν πίστιν. Ἀλλ' ὑπεβοήθησαν οἱ ἡγεμόνες τῆς Λέσβου τοὺς προσηλυτικούς σκοποὺς τοῦ Μπράβω καὶ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ; Ἀμφιβάλλω. Ὁ τολμηρὸς καὶ πανούργος Φραγκίσκος οὐδαμῶς ἐστερεῖτο τοῦ κοινοῦ νοός, ὁ δὲ κοινὸς νοὺς τῷ ἐπέβαλλε νὰ ἀπέχῃ πάσης ἀναμίξεως εἰς τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις τῶν ὑπηκόων του. Αἱ πρὸς τὸν Πάπαν ὑποσχέσεις ἀφθόνως ἐδίδοντο, μέχρις οὗ ἐκπληρωθῶσιν οἱ ὑποκάρδοι του πόθοι, ἀλλ' ἀφ' οὗ χρόνου ἐγένετο ἡγεμὼν νήσου στερρῶς ἐχομένης τῶν θρησκευτικῶν τῆς πεποιθήσεων καὶ ἀρχῶν, ἐθεώρησε τὰς ὑποσχέσεις ὡς χάρτην ἄγραφον. Αὐτὴ ἡ σύζυγος του ἐνέμεινε πιστὴ εἰς τὴν Ὁρθόδοξον πίστιν, ὅπερ πάσης ἄλλης μαρτυρίας ἐνδεικνύει κάλλιον, πόσον εὐλαβῇ ἐτήρει θέσιν ἀπέναντι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἥς πάντα τὰ δικαιώματα

ἔμειναν ἀλώβητα. Οὔτε τὰ ἱμέτερα μοναστήρια ὡς ἐν ταῖς βενετικαῖς κτήσεσι κατέστησαν φόρου ὑποτελῆ, οὔτε ἀπесκίρ-
τησέ τις ἐξαναγκασθεῖς. "Οτι τέλος οἱ Λέσβιοι ὑπῆρξαν πι-
στοὶ τῶν πατρίων τηρηταί, μαρτυρεῖ τρανότατα καὶ τρυτο.
"Οτι δῆλον ὅτι, ἐν ᾧ δύο μόνον τῆς Λατινικῆς ἐκκλησίας ἐπι-
σκόπων τὰ ὀνόματα γινώσκουμεν τοῦ Λουδοβίκου Μπράβω καὶ
τοῦ Λεονάρδου Ἰουστινιάνη τοῦ Χίου, ὁ ὀρθόδοξος μητροπολι-
τικός θρόνος τῆς τε Μυτιλήνης (*) καὶ τῆς Μηθύμνης οὐδέποτε
κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἔμεινε κενός. Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκ-
κλησία, εἰ μὴ ἦτο ἡ ἐπίσημος, ἵνα μεταχειρισθῶ νεώτερον
ὄρον, Ἐκκλησία τοῦ κράτους, πάντως ὅμως εἶχε πλείονα τῶν
καλυμμένων ἀνεγνωρισμένων δικαιώματα.

Μεῖζονος ἐν πολλοῖς σπουδαιότητος ἐγένετο ἡ ἔρις πρὸς τοὺς
Βενετοὺς ἔνεκα τοῦ νομισματικοῦ ζητήματος. Ἡ ἰδρυσις νομι-
σματοκοπείου ἐν Μυτιλήνῃ, ἀφ' οὗ ἀπесπάσθη τοῦ Βυζαντινοῦ
κράτους, ἦτο πρώτης ἀνάγκης ἔργον καὶ διέθρυπτε λίαν τὴν φι-
λοτιμίαν τοῦ ἡγεμόνος. Ἀλλ' ἀντὶ ἰδίων νομισμάτων σύστημα
να ἐπινοήσῃ, παρέλαβε τὸ τῶν Βετῶν παραποιήσας αὐτό.
Πάντα τῶν Γατελούζων τὰ νομίσματα ὅσα μέχρι τοῦδε ἐδη-
μοσιεύθησαν εἶναι κατὰ τὸν τύπον τῶν Βενετικῶν δουκάτων
κεχαραγμένα, φέρουσι δὲ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὀψεως τὸ σύμβολον
πολλῶν βασιλέων καὶ ἰδίᾳ τῶν Παλαιολόγων, σταυρὸν μετὰ

* Ὁ σπουδαιότατος τῶν ἐπισκόπων τῆς Μυτιλήνης τῆς περιόδου ταύ-
της, εἶνε ὁ Δωρόθεος, μετασχὼν τῆς ἐν Φλωρεντία συνόδου καὶ τὴν
ἱστορίαν αὐτῆς γράψας. Περὶ τοῦ συγγράμματος τοῦ Δωροθέου ἔγραψεν
ὁ Θεόδωρος Fromman ἐν ταῖς Kritische Beitraege zur Geschichte der
Florentiner Kircheneinigung (σελ. 75—84) Ἄλλη 1872.

τεσσάρων B $\left(\begin{smallmatrix} B & B \\ B & B \end{smallmatrix} \right)^*$ Ἡ Βενετία καὶ ἄλλας ἀφορμὰς δυσαρρε-
σκείας κατὰ τῶν Γατελούζων ἔχουσα διεμαρτυρήθη ἐντόνως διὰ
τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτῆς Pafino Corresini εἰς τὴν Γερου-
σίαν Γενούης καὶ ἀπήτησε τὴν ἄμεσον τιμωρίαν τῶν παραποι-
ούντων τὰ νομίσματα καὶ κατ' ἀκολουθίαν καταστρεφόν-
των οὕτω τὴν πίστιν τῶν ἐμπορικῶν καταστημάτων τῶν ὑπη-
κόων τῆς.

Ἡ Γερουσία δι' ἐπιστολῆς φερούσης χρονολογίαν 8 Ἀγού-
στου τοῦ 1357 κατέστησε γνωστὰς εἰς τὸν ἡγεμόνα τὰς ἀπαι-
τήσεις τοῦ Ἑνετοῦ πρεσβευτοῦ, διότι ὡς αὐταῖς λέξεσι γρά-
φεται ἐν τῷ σπουδαιοτάτῳ τούτῳ ἐγγράφῳ «Monetam au-
ream ducato protinus apparentia consimilem, immo ve-
rius sub dueato Venetiarum communis proprio stigmatē,
quantumcumque in quaestate, materia et quantitate di-
versam Ἡ ἐπιστολὴ προσέθετεν, ὅτι οἱ Βενετοὶ εἶναι λίαν
ὠργισμένοι ἐκ τῆς πολυμηρᾶς παραποιήσεως τῶν νομισμάτων, ὧν
τὸ μονοπώλιον τοῖς εἶχε παραχωρηθῇ διὰ βασιλικοῦ διατάγματος
ἐν ὅλῳ τῷ Βυζαντιακῷ κράτει, αὐτοὶ δὲ ἡρυθρίων διότι τοσοῦ-
τον ἀνηθίκου καὶ ἀπρεποῦς πράξεως ἐργάτης ἐγένετο συμπολί-
της αὐτῶν. Ἀλλ' εἶναι ἀμφίβολον, ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ ἀοίδι-
μος Παῦλος Λόμπρος, ἂν ὁ Φραγκῖσκος ὑπήκουσεν εἰς τὰς
διαταγὰς τῆς πατρίδος του. Καὶ μετὰ τὴν λήψιν τῆς ἐπιστολῆς

(*) Περὶ τῆς σημασίας τούτων πολλὰ ἐλέχθησαν καὶ ἐγράφησαν
Ὀρθότερα καὶ εὐφρεστέρα ἐρμηνεῖα φαίνεται ἢ τοῦ σοφοῦ τοῦ Ἑθνι-
κοῦ Νομισματικοῦ Μουσείου διευθυντοῦ Ἰωάννου Σβορώνου (Βυζαντι-
νὰ νομισματικὰ ζητήματα ἐν τῇ Διεθνεῖ Ἐπιθεωρήσει τῆς Νομισμα-
τικῆς ἀρχαιολογίας τόμ. Β. (1899) καθ' ἣν τὰ 4 Β μετὰ τοῦ σταυ-
ροῦ σημαίνουνσι Σταυρὲ βρσιλέως βρσιλέων βασιλεῖ βοῦθι.

ἐξηκολούθει χαράσσων τοῦ αὐτοῦ τύπου νομίσματα. Μέχρις ἡμῶν οὐδέν τοῦ Φραγκίσκου χρυσοῦν νόμισμα κατῆλθεν, ἀλλὰ μόνον τῶν διαδόχων αὐτοῦ καὶ μάλιστα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰακώβου. Τοῦτο ὅμως οὐδέν σημαίνει. Τὸ ὅλον ἐπεισόδιον ἢ ὡς ὁ Horf ἐκάλεσεν αὐτὸ σκάνδαλον περιωρίσθη εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν ἐπιστολῶν καὶ κενῶν διαμαρτυριῶν, αἵτινες οὐδαμῶς ἀνέκοψαν τὰς πρὸς βελτίωσιν τῆς οἰκονομικῆς θέσεως τῆς Λέσβου προσπάθειας τοῦ ἡγεμόνος.

Ἰδιαιτέραν μέριμναν κατέβαλεν ὁ Φραγκῖσκος, ὅπως ἄκρα ἡσυχία βασιλεύῃ ἐν τῷ κράτει αὐτοῦ. Ἀναφέρεται, ὅτι οἱ πολυάριθμοι Ἀρμένιοι * οἱ τότε τὴν Λέσβον οἰκοῦντες παρεκώλυον τὴν εἰρηνικὴν ἀνάπτυξιν τῆς νήσου. Ὅπως ἀπαλλαγῇ τῶν ὀχληρῶν τούτων ὑπηκόων ὁ ἡγεμὼν, κατέπεισε τοὺς Ἰωαννίτας νὰ δώσωσιν αὐτοῖς πρὸς οἰκισμὸν τὴν νῆσον Κῶν τῷ 1366. Ἐκτοτε οὐδέποτε πλέον γίνεται μνεία Ἀρμενίων ἐν Λέσβῳ. Ἀφ' οὗ δὲ κατεδιώχθησαν αὐστηρῶς καὶ πάντα τὰ ἄλλα κακοποιὰ στοιχεῖα, οἱ δὲ κάτοικοι ἀγογγύστως ἀπέτινον τοὺς νενομισμένους φόρους καὶ τάσεις πρὸς ἐπανάστασιν δὲν ἐδείκνυσον, ὁ ἡγεμὼν ἠκολούθησε τὸν βασιλέα τῷ 1369 ἀπελθόντα εἰς Εὐρώπην, ὅπως ἐπιζητήσῃ τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων τὴν ἀρωγὴν πρὸς ἄμυναν τοῦ κράτους ἀπὸ τῶν προσβολῶν τῶν Τούρκων. Ὁ Φραγκῖσκος ἠγωνίσθη μετὰ σθένους ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ταξειδίου, ἀλλ' αἱ καιρικαὶ περιστάσεις καὶ ἡ ἀσυμφωνία τῶν Εὐρωπαϊκῶν ἡγεμόνων, μὴ ἐχόντων τὴν δύναμιν νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι οὐχ ἥττον τοῦ βασιλέως τοῦ Βυζαντίου αὐτοὶ ἐκινδύνευσον ἐκ τῶν προσόδων τῶν Τούρκων, κατίσχυσαν τῶν

* Τῶν Ἀρμενίων τούτων ὡς καὶ ὑπὸ τοῦ Βενιαμὶν Τουδέλα (1151) μνημονευομένων Ἑβραίων οὐδὲ ἔχνος ὑπάρχει νῦν.

προσπαθειῶν αὐτοῦ. Μόνον ὁ Πάπας, οὗ ἐνώπιον ἐπισήμως ἀνέλαβεν Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐπιβάλη τὴν ἔνωσιν εἰς τοὺς ὑπηκόους του, ὑπεσχέθη βοήθειαν. Καὶ κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1373 συνεκάλεσεν εἰς σύσκεψιν ἐν Θήβαις τοὺς ἐν Ἀνατολῇ φράγκους ἡγεμόνας καὶ τοὺς βασιλεῖς τῆς Οὐγγρίας καὶ τῆς Σικελίας. Πολλοὶ ἀπέστειλαν ἀντιπροσώπους, αὐτοπροσώπως δὲ ἐνεφανίσθησαν οἱ κόμητες Λευκάδος, Βεδουνίτζης καὶ Νάξου, ὁ γενικὸς τοποτηρητὴς τοῦ Δουκάτου Ἀθηνῶν, οἱ κύριοι Κορίνθου καὶ Λέσβου καὶ πολλοὶ ἀρχιερεῖς λατῖνοι. Μεταξὺ τῶν κεκλημένων ἦτο καὶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου, ἄγνωστον ὅμως ἂν ἀντεπροσωπεύθη. Ἀλλ' εἰς οὐδὲν ἀπέληξε τὸ συνέδριον συμπέρασμα, τὸ μὲν ἐνεκα τῆς ἐλλείψεως ἀξιομάχου δυνάμεως, τὸ δὲ διότι ὑπῆρχε σύγκρουσις συμφερόντων.

Τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου αὐτοῦ ἀφιέρωσεν ὁ Φραγκῖσκος εἰς τὰς οἰκογένειακὰς αὐτοῦ ὑποθέσεις καὶ εἰς τὴν ὁχύρωσιν τῶν πόλεων τῆς Λέσβου. Τῷ 1373 ἤγαγε εἰς πέρας τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ φρουρίου τῆς Μυτιλήνης καὶ ἠνωθεν τῆς μεγάλης πύλης ἔγραψε πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ μεγάλου γεγονότος τάδε, ἅπερ ὑπὸ τοῦ Γάλλου Boutan πρῶτον ἀνεγνώσθησαν (*Rapport sur la topographie et l'histoire de l'île de Lesbos*) ἀνεδοημοσιεύθησαν δὲ ὑπὸ τοῦ Conze (*Reiseauf insel Lesbos*). **MCCCLXXIII** die prima Aprilis magnificus dominus dominus Francis[cus] Gatel[us]ius dominus insulae Mytilini et cetera fecit fieri hoc edificium.

Ἐὰν καὶ τὰ ἄλλα τῆς νήσου φρούρια ἐπεσκεύασε δὲν μαρτυρεῖται ἀκριβῶς. Κατὰ τὴν πιθανωτέραν γνώμην ἀπέθανε τῷ 1376 ἐν ἀκμῇ τῆς ἡλικίας μὴ ὑπερβάς τὸ πεντηκοστὸν ἔτος*.

* Περὶ τοῦ ἔτους τοῦ θανάτου τοῦ πρώτου ἡγεμόνος τῆς Λέ-

ΙΑΚΩΒΟΣ (JACOPO)

1376—1397.

Ὁ Ἰάκωβος ἀνελθὼν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τὸν θρόνον ἦτο νεανίας μόλις τὸ εἰκοστὸν τῆς ἡλικίας ἔτος ὑπερβάς. Τὰ τῆς Ἀνατολῆς πράγματα ἦσαν εἰς ἄκρον τεταραγμένα. Ἡ Γένουα εἶχε κηρύξει πόλεμον ἐπὶ πενταετίαν παραταθέντα (1376—1381) κατὰ τῆς Βενετίας, Βενετικά δὲ πλοῖα προσέβαλον τὴν Χίον καὶ τὴν Φώκαιαν ἐπενεγκόντα δεινὴν καταστροφὴν. Περὶ τῆς Λέσβου οὐδεμία μνεία γίνεται ἐν τοῖς χρονικοῖς τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου πολέμου, ἀλλὰ πιθανῶς ὁ ἡγεμὼν τῆς νήσου δι' ἐπιδεξίου καὶ συνετῆς πολιτείας, ἦν ὡς φιλοπάτριδα δὲν δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν, διέφυγε τὴν λεηλασίαν τῶν Βενετῶν, οἵτινες φαίνονται λησμονήσαντες τὴν περιφρόνησιν, ἣν ἀντέταξεν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν ὁ πατὴρ τοῦ Φραγκίσκος.

Τῷ 1384 ὁ Νικόλαος Γατελουῆζος, ἀδελφὸς τοῦ Φραγκίσκου μὲν κατὰ τοὺς πλείστους τῶν ἱστορικῶν, τοῦ Ἰακώβου δὲ κατὰ

σβου ἀμφισβητοῦσι ἔτι οἱ ἱστορικοί. Κατὰ μὲν τὸν Κάρολον Χόπφ, Γουλιέλμον Χέϋδ καὶ ἄλλους εἶναι τὸ 1401, κατὰ δὲ τὸν εἰδικώτατα ἀσχοληθέντα εἰς τὴν Βυζαντιακὴν νομισματικὴν καὶ σιφᾶς πραγματείαν περὶ αὐτῆς συγγράψαντα Παῦλον Λάμπρον (1887), τὸν Finlay καὶ τὸν Schlumberger τὸ 1376. Ἡ λεπτομερὴς ἔρευνα τῶν ἀρχείων τῆς Γενούης θὰ διαφωτίσῃ τὸ λίαν σκοτεινὸν τοῦτο ζήτημα. Διὰ λόγους ὧν μακρὰ θὰ ἦτο ἐνταῦθα ἡ παράθεσις στοιχοῦμεν τῇ γνώμῃ τοῦ ἡμετέρου νομισματογνώμονος.

τὸν Ψευδοκωδινὸν καὶ τὸν Φίνλεϋ ἐγένετο κύριος τῆς Αἴνου μετὰ τὰς τρομερὰς σφαγὰς τὰς διαπραχθείσας ἐν Θράκῃ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μουράτ τοῦ Α΄., ἰδρύσας ἴδιον κράτος, ὅπερ ἐν τοῖς ἔπειτα χρόνοις περιελάμβανε πλὴν τῆς Αἴνου καὶ τὰς νήσους Σαμοθράκην καὶ Ἰμβρον. Ἀπὸ τοῦ 1400 ἐγένετο ὑποτελὲς τῶν Τούρκων.

Τῷ 1388 ἀπέθανε ἐν Λέσβῳ ὁ Καρμηλίτης μοναχὸς Gastagna d' Ortaggio καὶ κατέλιπε διὰ διαθήκης τὴν περιουσίαν αὐτοῦ εἰς τὸ ἐν Γενούῃ μοναστήριον τοῦ τάγματος του. Ὁ Ἰάκωβος παρὰ νόμῳ ἐνοσφίσθη ταύτην, ἡ δὲ Γερουσία τῆς Γενούης διέκοψε πᾶσαν πρὸς αὐτὸν σχέσιν καὶ συγχρόνως ἐποίησατο κατὰσχῆσιν τῶν οἰκογενειακῶν ἐν Γενούῃ αὐτοῦ κτημάτων. Τότε ὁ ἡγεμὼν τῆς Λέσβου ἀπέδωκε τὰ χρήματα τοῦ Gastagna πέμψας ἰδιαίτερον αὐτοῦ ἀπεσταλμένον εἰς τὴν Γένουαν, ὅπως ἄρῃ τὰς ἀφορμὰς τῆς ἐυσαρεσκείας. Ἡ ἀποστολὴ ἐστέφθη ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας καὶ αἱ σχέσεις ἐπανελήφθησαν εἴπερ ποτε καὶ ἄλλοτε φιλικαί.

Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο εἶναι τὸ μόνον γεγενὸς, ὅπερ πρὸς στιγμὴν ἠπείλησε τὴν εἰρηνικὴν τῆς νήσου ἀνάπτυξιν. Ἡ οἰκονομικὴ τῶν κατοίκων κατὰστασις ἐβελτιώθη, ὁ δημόσιος πλοῦτος ἠϋξήσε, τὸ δὲ ἐμπόριον, εἰς ὃ ἀπὸ χρόνων ἀρχαιοτάτων διεκρίθησαν οἱ Λέσβιοι τεραστίαν ἔλαβεν ἐπίδοσιν. Τὴν ἐπὶ τοῦ Ἰακώβου οἰκονομικὴν εὐεξίαν τῆς Λέσβου τεκμηριούσι καὶ τὸ μέγα πλῆθος τῶν τότε χαραχθέντων νομισμάτων, ὧν 2 χρυσᾶ, 15 ἀργυρᾶ καὶ 5 χαλκᾶ περιεσώθησαν μέχρι σήμερον καὶ ἡ πρόθυμος καταβολὴ τῶν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ δουκὸς Νεβέρς λύτρων. Τῷ 1396 ἐηλ. πολυάριθμος χριστιανικὸς στρατὸς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Σιγισμούνδου συνεπλάκη μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ παρὰ τὴν Νικόπολιν. Οἱ

πλεῖστοι τῶν ἱπποτῶν ἢ ἐσφάγησαν, ἢ ἐπνίγησαν ἐν τοῖς ὕδασι τοῦ Δουνάβεως, ἢ ἐζωγρήθησαν. Ἐν τοῖς δεκασχιλίαις αἰχμαλώτοις κατελέγετο καὶ ὁ γενναῖος καὶ εὐτολμος υἱὸς τοῦ δουκὸς τῆς Βουργουνδίας Νεβέρς, εἰς οὗ τὴν ἀπελευθέρωσιν κατένευσεν ὁ Βασιλεὺς ἐπὶ ὑπερόγκοις λύτροις, ἅτινα προθύμως ἀπέτισαν ὁ ἡγεμὼν τῆς Λέσβου μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Αἴνου. Ὁ εὐγενὴς Γαλάτης εὗρεν εὐμενῇ δεξίωσιν ἐν Μυτιλήνῃ, ἐν ᾗ καὶ διέμεινεν μέχρι τοῦ 1398. Τῷ 1397 ἐτελεύτησεν ὁ ἡγεμὼν. Σύμπας ὁ Μυτιληναϊκὸς λαὸς, ὑφ' οὗ ἀληθῶς ἐλατρεύετο τὸν προέπεμψεν εἰς τὸν τάφον μετ' ἐνδείξεων πολλῶν τιμῆς καὶ εὐλαθείας. Τῆς ἐκτιμῆσεως καὶ τοῦ θαυμασμοῦ, οὗ ἀπέλαυε ὁ ἀποθανὼν περίτρανον δεῖγμα εἶναι καὶ ἡ ἐπ' αὐτοῦ χαραχθεῖσα σφραγὶς τῆς πόλεως Μυτιλήνης. Ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίας ὀψεως εἶναι ἐγκεχαραγμένα *Mytiliana tuum servato libera decus.* = Ἡ Μυτιλήνη ἐλευθέρᾳ τηρεῖ τὴν τιμὴν σου. «Τὸ χάραγμα ταύτης τῆς σφραγίδος παρατηρεῖ ὁ πρῶτος ἐκδοὺς αὐτὴν Σχλουμπερτζέ (*Revue Archaeologique* 1878) εἶναι ἐξόχου τελειότητος, ἐργασίας λίαν ἐπιμελελημένης καὶ πολλῆς χάριτος».

Δ'.

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ Β'.

1397 - 1401.

Ἡ ἡγεμονία αὐτοῦ εἶναι ἀφανεστάτη, βραχυτάτη καὶ ἀπαισιωτάτη. Τὰ ἐπ' αὐτοῦ συμβάντα εἶναι ἡ ὑπαγωγή τῆς Λέσβου εἰς τὰς φόρου ὑποτελεῖς τοῦ Σουλτάνου κτήσεις καὶ ὁ κατὰ 1401 ἰσχυρὸς σεισμὸς ὁ κατερεῖπώσας πάσας σχεδὸν τὰς πό-

λεις τῆς νήσου. Ὑπὸ τὰ ἐρείπια δὲ τῶν ἀνακτόρων εὔρε τὸν θάνατον καὶ ὁ ἡγεμὼν. Ὁ Horf διημφεσθήτησε τὴν ὑπαρξιν Φραγκίσκου β' . ἀλλ' ἄνευ ἀναμφιλέκτων τεκμηρίων. Ὁ Ψευδοκωδινὸς ἐν τῷ περὶ ἐφρικιαλίων τοῦ παλατίου τῆς Κων)πόλεως κτλ. (ἐκδ. Παρισίων σελ. 418) βιβλίῳ παραθέτων τοὺς τύπους τῶν ἐπιστολῶν τῶν διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων διαρρήδην μνημονεύει Φραγκίσκου νέου ἀνεψιοῦ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Αἴνου Νικολάου (Νικολέζου) *.

Ε' .

ΔΟΡΙΝΟΣ

(**Νοταρᾶς Παλαιολόγος παρὰ Φραντζῆ**)

140-11449

Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Φραγκίσκου Β' . Δορίνος ἦτο ἀνῆλιξ, ὅτε ὁ ἐνοσίχθων θεὸς σείσας τὴν τρίαينάν του αἰφνιδίως ἔκοψε τὸ νῆμα τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Τὴν διοίκησιν ἀνέλαβε μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως τοῦ νομίμου ἡγεμόνος ὁ Νικόλαος Γατελουῆζος. Ὅπως ἀποτρέψῃ τὸν ἐκ τῶν Τούρκων ἐπικείμενον ὄλεθρον, προέτεινεν εἰς

* Ἐπειδὴ ἡ ἐκδοσις τοῦ Κωδινου εἶναι σπανία, παραθέτομεν ὁλόκληρον τὸ σχετικὸν χωρίον. «Ὅπως γράφει Μητροπολίτης πρὸς τὸν ἐν Μυτιλήνῃ εὐρισχόμενον νῦν νέον Γατελουῆζον.

«Περιπόθητε ἀνεψιὲ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως· ἐνδοξότατε, περιφανέστατε αὐθέντα τῆς Μυτιλήνης».

«Γράφει δὲ πρὸς αὐτὸν καὶ αὐθεντεῖαν ἐν τε τῇ ἐπιγραφῇ οὕτω «Τῷ περιποθήτῳ ἀνεψιῷ· τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως ἐνδοξοτάτῳ καὶ περιφανεστάτῳ αὐθέντῃ τῆς Μυτιλήνης Φραντζέσκῳ».

τοὺς Ἰωαννίτας τῆς Ρόδου καὶ τοὺς Βενετοὺς νὰ συνάψωσι συνθήκην ἐπιμαχίας καὶ συμμαχίας. Ἀλλ' ὡς φαίνεται περιορίσθησαν εἰς ἀπλὴν ἔκφρασιν ἀμοιβαίας φιλίας. Τῷ 1405 οἱ Βενετοὶ συνέλαβον Γατελούζειον πλοῖον νομίσαντες τοῦτο ὡς Γενουήσιον, ἀλλὰ γνωσθείσης τῆς ὑπηκοότητός του κατέλιπον αὐτὸ ἐλεύθερον ὅπως ἐξακολουθήσῃ τὸν πλοῦν αὐτοῦ. Τῇ 14 Ἀπριλίου τοῦ 1408 ἐδεξιώθη τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν Ἰωαννιτῶν ἀπερχομένους εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἀπέθανε τῷ 1409 ἐν Αἴνῳ, διότι τῆς Μυτιλήνης ἡγεμῶν (*) ἀπὸ τοῦ προηγούμενου ἔτους εἶχεν ἀναγορευθῇ ὁ Δορῖνος.

Τῷ 1413 οἱ Ἰωαννῖται ἐμέμφθησαν πικρῶς τὸν Δορῖνον, διότι τὸν ἱππότην Luis Asiner νικήσαντα τοὺς Τούρκους παρὰ τὴν Λέσβον ἐκώλυσαν ἀπὸ τῆς περαιτέρω καταδιώξεως αὐτῶν.

Μετὰ τῆς πατρίδος του ὁ Δορῖνος διετέλει εἰς φιλικωτάτας καὶ ἐγκαρδιωτάτας σχέσεις. Τῇ 24ῃ Μαρτίου τοῦ 1426 τῷ ἔγραψεν, ὅτι ἡ Δημοκρατία τῆς Βενετίας μετὰ τῶν κακοπίστων Φλωρεντινῶν εἶχον κηρύξῃ κατ' αὐτῆς πόλεμον, ἀλλ' ἤλπιζεν, ὅτι ταχέως θὰ δυνηθῇ τούτων νὰ ἀπαλλαγῇ. Τῷ δὲ 1432 εὐρίσκομεν τὸν ἡγεμόνα τῆς Λέσβου μετὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ πολέμου ἐν νέᾳ ἀλληλογραφίᾳ πρὸς τὴν Γένουαν. Τότε ἐπεσκέφθη τὴν Λέσβον καὶ ὁ περιηγητὴς Berstandon de la Brocquière.* Τῷ 1334 ἔλαβε παρὰ τοῦ Βυζαντίνου βασιλέως

(*) Ἐπισήμως οἱ Γατελούζοι δὲν ἔφερον τὸ ὄνομα ἡγεμῶν (princeps) ἀλλὰ κύριος (dominus). Ἡμεῖς κατὰ συνθήκην καλοῦμεν αὐτοὺς ἡγεμόνας ὡς καὶ ὁ Δούκας τοὺς ὀνομάζει.

* Ἡ περιήγησις αὐτοῦ Voyage d'Outremer ἐπιγραφόμενη ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Legrand d'Aussy ἐν τῷ ε' τόμῳ τῶν Memoires de l'Institut, sciences morales et politiques.

Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου τοῦ Ζ' ὡς τιμᾶριον τὴν Θάσον καὶ ἐπ' αὐτῆς ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Δορίνου Oberto Grimaldi ὠκοδόμησεν εὐμεγέθη πύργον, οὗ μέχρι τοῦ νῦν τὰ εἱλείπια διατηροῦνται. Ὀλίγω δὲ βραδύτερον καὶ τὴν Λήμνον. Κατὰ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους οἱ Ἰουστινιᾶναι * τῆς Χίου ἐδώρησαν αὐτῷ τὴν παλαιὰν Φώκαιαν (Foglia Vecchia), ἐν ᾧ τῷ ἡγεμόνι τῆς Αἴνου παρεχωρήθη ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἡ Ἰμβρος καὶ ἡ Σαμοθράκη. Περὶ τὴν τετάρτην λοιπὸν δεκαετηρίδα τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος, τὸ κράτος τῶν Γατελούζων ἐξετάθη εἰς πάσας τοῦ θρακικοῦ πελάγους τὰς νήσους. Ἐναι μὲν ἀληθὲς ὅτι

(*) Ἡ Γένουα ἐν ἔτει 1346 στερουμένη χρημάτων πρὸς καταστολὴν στάσεως κατὰ τὰ παράλια τῆς Λιγουρίας, ἐκήρυξεν, ὅτι ἐπιτρέπει τὸν ἰδίῳ ἀνχλώμασι καταρτισμὸν στόλου πρὸς καταστολὴν τῆς στάτεως ἐπὶ ἀποδόσει τῆς δαπάνης μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν. Οἱ νέοι οὗτοι ναύκραοι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐπ' ἀνδρὶα ἐξέχοντος Simone Vignosi συνεκρότησαν στολίσκον, δι' οὗ ἀμυχθεὶ κατέβηλον τὴν στάσιν, μεθ' ὃ ἐτράπησαν εἰς τὴν προστασίαν τῶν ἐν Εὐξείνῳ Πόντῳ ἀποικιῶν τῆς Γενούης. Μετὰ πολλὰς περιπετείας κατέλαβον τὴν Χίον καὶ τὰς δύο Φωκαίας, ἐν αἷς κατχλιπόντες φρουρὰς ἀπῆλθον εἰς Γένουαν πρὸς ἀπαίτησιν τῶν ἀναλωθέντων ὑπολογιζομένων εἰς 203,000 λίρας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Γένουα ἐξηκολούθει διατελοῦσα ἐν ἀχρηματίᾳ, τῇ 26ῃ Φεβρουαρίου τοῦ 1347 ὑπεγράφη σύμβασις, καθ' ἣν αὕτη παρεχώρει εἰς τοὺς ὑπὸ τῷ Βινιόζι ναυκράτους τὴν ἐπωφελεῖ κυριότητα τῶν κατακτηθέντων, ὅπως ἐκ τῶν προσόδων ἱκανοποιηθῶσιν, ἐπεφυλάχθη δὲ εἰς τὴν Γένουαν τὸ δικαίωμα τῆς ἐξαγορᾶς τῶν μετοχῶν, ἐξ ὧν ἔλαβεν ἕκαστος τῶν ἐξοπλιστῶν τὸ ἐπιβάλλον, ἀπαρτισθίστης διὰ μετοχῶν ἐταιρίας ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν Maona ἢ Mahona, οἱ δὲ μέτοχοι ἐκλήθησαν Maonesi. Οἱ Μαιοὶ εἰς κατόπιν ἐπώλησαν τὰς μετοχὰς αὐτῶν εἰς ἄλλους καὶ πάλιν οὗτοι εἰς ἄλλους. Οἱ τελευταῖοι κάτοχοι οἱ νέαν σύμβασιν μετὰ τοῦ καὶ οὗ τῆς Γενούης τῷ 1362 ὑπογράψαντες ἐκαλοῦντο Ἰουστινιᾶναι.

καὶ τῆς Λέσβου ἢ ἡγεμονία καὶ τῆς Αἴνου ἦσαν ὑποτελεῖς τῶν Τούρκων, ἀλλ' ὁ φόρος τῆς ὑποτελείας ἦτο μικρὸς μὴ παρα-
βλάπτων τὴν οἰκονομικὴν αὐτῶν εὐημερίαν. Ἰδίᾳ δὲ ἡ τῆς
Μυτιλήνης δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τινὰ τῶν μικρῶν δου-
κάτων καὶ κομητάτων εἰς ᾧ εἶναι κατατετμημένη ἡ Γερμανία,
τὰ προμηθεύοντα τὰς νύμφας τῶν ἡγεμόνων τῶν εὐρωπαϊκῶν
κρατῶν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Τραπεζοῦντος Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς
ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Γατελούζων εἶχε ζητήσῃ καὶ λάβῃ σύζυγον
διὰ τὸν δευτερότοκον αὐτοῦ υἱὸν Σκαντάριον (Ἀλέξανδρον). Καὶ
τοῦ τελευταίου δὲ βασιλέως τοῦ Βυζαντίου τοῦ Κωνσταντίνου
τοῦ Παλαιολόγου, τοῦ φοβουμένου μὴ τὸ βασιλικὸν γόητρον μει-
ωθῇ, ἐὰν ἡ θυγάτηρ τοῦ Δόγη τῆς Βενετίας καθεσθῇ ἐπὶ τοῦ θρό-
νου, ἡ σύζυγός του Αἰκατερίνη ἦτο θυγάτηρ τοῦ Δορίνου. Πα-
ραθέτομεν ἐνταῦθα ὁλόκληρον τὴν διήγησιν τοῦ μόνου τὰ τοῦ
γάμου ἐκτενῶς διηγουμένου Γεωργίου Φραντζῆ· «Καὶ τῇ σ'.
Δεκεμβρίου μηνὸς τοῦ ἔτους 1440 προσετάχθη ἀπελθεῖν με-
εἰς Λέσβον, ἐνθα καὶ κατέστησα, ἵνα εἰς γυναῖκα λάβῃ ὁ δε-
σπότης κύρ Κωνσταντῖνος ὁ αὐθέντης μου τὴν κυρίαν Αἰκατε-
ρίναν, θυγατέρα τοῦ τῆς εἰρημένης νήσου αὐθέντου κύρ Νοταρᾶ
Παλαιολόγου τοῦ Κατελιούτζη καὶ τὴν τοῦ γάμου μνηστείαν
ἐποίησα. Τῇ δὲ κζ'. Ἰουλίου μηνὸς τοῦ ἐπομένου ἔτους ἀπῆλ-
θεν εἰς Λέσβον ὁ αὐθέντης μου ὁ δεσπότης κύρ Κωνσταντῖνος
μετὰ βασιλικῶν τριήρεων καὶ ἔλαβεν εἰς γυναῖκα τὴν εἰρημέ-
νην Αἰκατερίναν Κατελιούτζεναν, ὁρουγγαρίου ὄντος ἐν ταῖς δε-
ταῖς τριήρεσιν Λουκᾶ τοῦ Νοταρᾶ τοῦ μετὰ ταῦτα μεγάλου
δουκὸς γανομένου. Καὶ τῷ Σεπτεμβρίῳ μηνὶ τοῦ 1441 κατα-
λείψας ἐκεῖ τὴν δέσποιναν καὶ γυναῖκα αὐτοῦ ὁ αὐθέντης μου
εἰς τὸν αὐτῆς πατέρα, ἤλθομεν εἰς Πελοπόννησον μετὰ τῶν
αὐθεντικῶν τριήρεων καὶ ἐτέρας ἄλλης τριήρεως τῆς Λέσβου.

Καὶ τῷ Ἰουλίῳ μηνὶ τοῦ ἐπομένου ἔτους (1442) ἐρχομένου τοῦ αὐθέντου μου καὶ δεσπότη κυρ Κωνσταντίνου εἰς βοήθειαν τῆς πόλεως, καὶ διὰ τῆς Λέσβου διελθόντος, ἔλαβε καὶ τὴν δεσποιναν τὴν ἑαυτοῦ σύζυγον μεθ' ἑαυτοῦ· καὶ ἐν τῇ Δήμνῳ ἐλθόντος ἐπολεμήθη ὑπὸ τοῦ στόλου παντὸς τῶν Τούρκων ἡμέραις πολλαῖς ἐκεῖ εὗρεθέντος· τῇ δὲ Θεοῦ βοηθείᾳ ἀπῆλθεν ἀπρακτος ὑπ' αὐτοῦ ὁ στόλος· ἡ δὲ δεσποίνα ἢ τούτου σύννευος ἀπὸ τῆς περιστάσεως ἀσθενήσασα καὶ ἐκτρωθεῖσα τῷ Αὐγούστῳ μηνὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἰς τὸ Παλαιόκαστρον τοῦ αὐτοῦ τῆς Δήμνου νησιῶν ἀπέθανε καὶ ἐτάφη».

Τῷ 1442 τουρκικὸς στόλος προσέβαλε τὸ ἐρυμνὸν τοῦ Μολύβου φρούριον. Τὰ χρονικά τῆς Γενούης ἀναφέρουσιν ὅτι ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ ἡγεμόνος ἡ σύζυγός του—κατ' ἄλλους ἡ τοῦ θεῖου αὐτοῦ Λουκίνου—Orietta Doria ἡρωϊκὴν ἀντέταξεν ἄμυναν μετὰ ὀρακὸς στρατιωτῶν καταστορέσασα τὴν τουρκικὴν δύναμιν. Τῷ 1445 ὁ Βούλγαρος ἐξωμότης καὶ διοικητὴς Καλλιπόλεως Πάλδας (Παιτόγλης) ἐπελθὼν ἐλεηλάτησε τὴν Λέσβον καὶ ἄρδην κατέστρεψε τὴν εὐδαίμονα πόλιν Καλλονήν, ἣτις ἔκτοτε δὲν μνημονεύεται πλέον. Ἡ Γερουσία τῆς Γενούης ἐγράψε τῷ Δορίνῳ προτρέπων αὐτὸν εἰς γενναίαν ἄμυναν κατὰ τῶν Τούρκων. Ἀλλὰ τὰ τελευταῖα γεγονότα ἐξήντηλσαν τὰς δυνάμεις αὐτοῦ. Καὶ τῷ 1449 κύπτων ὑπὸ τὸ βάρος ἐβδόμηκοντα καὶ πλέον ἐτῶν παρητήθη ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του Δομηνίκου.

Κατὰ Κριτόβουλον Β' 16. ὅτι ὁ Δορίντος Γατελαῦδος ἐξιδιώχθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐκ τῆς Αἰνῶν, ἐμεινέντη αὖ ἐξόριστος ἐν Νάξῳ καὶ ἐνταφεινὴν ἦν ἀνεμίαν τοῦ Δανυῆς.

Οὐίμμ Μίττλιν, 13. ἡ φραγευσιαία ἐν Ἑλλάδι (μειάερ).

Σ. Λάμωρον, τ. Β', 387.

ΔΟΜΗΝΙΚΟΣ (ΚΥΡΙΑΚΟΣ)

1449 — 1489

Τὰ ἐν Ἀνατολῇ κρατεῖδια δεινὴν διήρχοντο κρίσιν, καθ' οὗς χρόνους ὁ Δομήνικος ἀνηγορεύθη ἡγεμὼν τῆς Λέσβου καὶ τῶν ἄλλων Γατελουζείων κτήσεων, ἀπειλουμένης αὐτῆς ταύτης τῆς ὑπάρξεώς των ὑπὸ τοῦ ἡθῶντος Τουρκικοῦ κράτους, οὗτινος ἡ σημαία τροπαιοῦχος πανταχοῦ περιανομένη ἐνέπνεε τὸν τρόμον καὶ παρέλυε πᾶσαν ἀντίστασιν. Ὅπως τηρηθῇ τουλάχιστον ἡ σκιά αὐτῶν εἰς ποικίλας ὑποβάλλοντο ὑποχρεώσεις, μεγίστους δὲ κατέβαλον ἀγῶνας καὶ προσπάθειας, ἵνα παρακάμψωσι πᾶν αἶτιον, δυνάμενον νὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς τὸν Σουλτάνον πολέμου, οὗ ἡ ἔκβασις ἐκ τοῦ προτέρου ἦτο γνωστή. Οἱ ἡγεμόνες ἐθεώρουν ἑαυτοὺς εὐτυχεῖς ἐὰν κατώρθουν ἀπόμειραν τινα τοῦ κράτους των νὰ διατηρήσωσι μέχρι τοῦ θανάτου των μὴ ὑπαγομένην εἰς τὴν ἄμεσον τῶν Τούρκων ἐξουσίαν. Οὐ μόνον δὲ ὁ θάνατος αὐτῶν ἀλλὰ καὶ ἡ παραίτησις ὑπὲρ τινος τῶν συγγενῶν των παρεῖχεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς Τούρκους νὰ ἐπέμβωσι εἰς τὰ πράγματα τῆς ἡγεμονίας των. Διὰ τοῦτο περιεργίας πολλῆς εἶνε ἄξιον, ὅτι οἱ Τούρκοι οὐχὶ εὐθὺς μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Δορίνου, ἀλλ' ἐξ ὅλα ἔτη μετὰ ταῦτα ἀπῆλθον, ἵνα ὁ διάδοχός του παρουσιασθῇ πρὸς τὸν Σουλτάνον καὶ λάβῃ παρ' αὐτοῦ ὡς ὁ ὦ ρ ο ν τὸ κράτος τῶν Γατελούζων· ἐν ᾧ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1449 ὁ υἱὸς τοῦ Δορίνου εἶχε κόψῃ νομίσματα φέροντα τὸ ἴδιον αὐτοῦ ὄνομα.

Τὰ ἐπόμενα ἔτη ὁ Δομήνικος ἐπιδιώρθωσε τοὺς προμα-

χῶνας, οὗς πανταχοῦ τῆς νήσου οἱ προκάτοχοι τοῦ εἶχον ἀνε-
γείρη καὶ προέβη εἰς συνεννοήσεις πρὸς τὴν Γερουσίαν τῆς Γε-
νούης καὶ τοὺς Ἰουστιάνας τῆς Χίου περὶ ἀνυσιμωτέρου τρό-
που καταπολεμήσεως τῶν Τούρκων. Ἀπεφάσισαν δὲ νὰ ἐπι-
δράμωσι τὰ Τουρκικὰ παράλια μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μουράτ,
ὁπότε πιθανῶς ἐριδὲς περὶ διαδοχῆς θὰ παρέλυσον πᾶσαν τοῦ
Τουρκικοῦ κράτους ἐνέργειαν. Ἐπὶ τοιούτων εἰκασιῶν βασιζό-
μενος, ὑπὸ τῆς θερμουργοῦ ἀναπτερούμενος νεότητος καὶ εἰς
τὴν συνδρομὴν τῶν μνημονευθέντων Ἰουστινιανῶν καὶ τῆς Γε-
νούης ἐλπίζων ὁ ἡγεμὼν τῆς Λέσβου μετὰ πολλῶν πλοίων
κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1452 ἐξῆλθε τοῦ λιμένος τῆς Μυτιλήνης
διευθυνθεὶς εἰς τὴν ἀπέλαντι τῆς Λέσβου παραλίαν τὴν ὑπὸ
τῶν Τούρκων κατεχομένην. Τὰς προξενηθείσας ὑπ' αὐτοῦ τοῖς
Τούρκοις ζημίας ὁ Κάρολος Χόπφ ὑπολογίζει εἰς 150,000
βενετικὰ σκοῦδα. Ἀλλ' ἔμελλε μετ' ὀλίγον πολλαπλασίως
νὰ καταβάλῃ τὰ ἀντίποινα τοῦ πατριωτικοῦ τοῦ τολμήματος.
Αἱ προβλέψεις περὶ μελλουσῶν ἐρίδων ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ αὐτο-
κρατορίᾳ διεψεύσθησαν, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Μουράτ Μεχμέτ ὁ Β'.
ὁ εἰκοσαετῆς νεανίας, ὁ μέλλων διὰ τῆς ἀνδρείας καὶ μεγαλο-
πραγμοσύνης τοῦ νὰ καταπλήξῃ τὸν κόσμον ἀνεγνωρίσθῃ ὑφ'
ἀπάντων τῶν Ὀθωμανῶν βασιλεύς. Δὲν ἐτιμώρησε ἀμέσως
τὸν προπτετὴ παραβάτην τῶν συνθηκῶν, διότι ἡ Κωνσταντι-
νούπολις ἡ θρυληθεῖσα ἐν τοῖς μύθοις καὶ ταῖς παραδόσεσιν τῆς
Μωαμεθανικῆς θρησκείας ἐπλήρου ὁλόκληρον αὐτοῦ τὴν διά-
νοιαν. Ἀνέβαλλε τὴν τιμωρίαν ἀλλ' οὐδέποτε τὴν ἐλησμόνει.
Ὅτε δὲ αἱ νῆες αἱ φέρουσαι τοὺς τετιμημένους φυγάδας τοῦ
Βυζαντίου, ἀπερχομένους εἰς Ἱταλίαν μετὰ τὴν τῆς ἐστίας
τῶν φώτων ἄλωσιν, δι' ἧς τὸ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους
ἀπιστεῦτως σμικρυνθὲν Βυζαντιακὸν κράτος ὑπήχθη ὑπὸ τὴν

τουρκικὴν δεσποτείαν, συντελεσθείσης οὕτω τῆς ὑποταγῆς σύμ-
παντος τοῦ Ἑλληνικοῦ προσωρμίσθησαν εἰς τὴν Μυτιλήνην,
ἐλευθέραν ἔτι οὖσαν, ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου ἀνῆλθεν εἰς τὴν
μνήμην τοῦ ἡγεμόνος ἢ τοῦ Πορθητοῦ ἀπειλὴ καὶ φρίττων ἀνε-
λογίζετο πῶς ἔμελλε νὰ ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τοσοῦτον ἰσχυροῦ
ἀντιπάλου.

Τῷ 1455 ἀπεστάλη μετὰ ἰσχυροῦ στόλου κατὰ τῆς Ρόδου
ὁ ὠμὸς Χαμζᾶς (Hamsa beg) μετὰ 175 πλοίων. Τὸ πρῶτον
ὁ στόλος τοῦ προσωρμίσθη εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ἀγιασματίου,
ὁ δὲ Δομήνικος ἀπέστειλε πρὸς τὸν Τούρκον ναύαρχον καὶ τοὺς
ὑπ' αὐτὸν ἀξιωματικοὺς δῶρα πολύτιμα, ὀκτὼ στολὰς ὕφαν-
τάς ἐξ ἐρίου καὶ μετὰξῃς, ἑξ χιλιάδας ἀργυρᾶ νομίσματα, εἴ-
κοσι βόας, πεντακόσια πρόβατα, ὑπὲρ τὰ ὀκτακόσια μέτρα σί-
νου, διπυρίτου μόδια δύο, ἄρτων μαλακῶν μόδιον ἓν καὶ τυροῦ
χιλίας λίτρας διὰ τοῦ Δούκα. Μετὰ δύο δὲ ἡμερῶν ἐπ' ἀγκύρας
αὐτόθι διαμονὴν ὁ Χαμζᾶς ἀπῆρε κατευθυνθεὶς εἰς Χίον καὶ
ἔπειτα εἰς Ρόδον, ἣν δὲν ἠδυνήθη νὰ καταλάβῃ ὑπερασπιζο-
μένην ὑπὸ καταφράκτων διὰ τηλεβόλων ὀπλισμένων προμαχώ-
νων καὶ γενναίων μαχητῶν. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν διῆλθε πάλιν
διὰ τῆς Μυτιλήνης. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Λέσβου ἐτοιμάσας ἀπέ-
στειλε διὰ τοῦ αὐτοῦ Δούκα πολυτελὲς δεῖπνον εἰς τὴν ναυαρ-
χίδα, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὸς προσελθὼν συνεδείπνησέ μετὰ
τοῦ ναυάρχου*.

Τὴν τριακοστὴν τοῦ μηνὸς Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1455

(*) Ταῦτα λέγει ὁ Δούκας. Κατὰ τὰς δυτικὰς πηγὰς ὁ Χαμζᾶς
προσέβηλε τὸ φρούριον τῆς Δήμνου Κόκκινον, ὅπερ ἐσώθη μόνον διὰ
τῆς ἥρωικῆς τόλμης τῆς Μαριέττας. Ἀφ' οὗ πολλοὺς τῶν στρατιωτῶν
τοῦ ἀπώλεσεν ὁ Χαμζᾶς, ἡ δὲ περαιτέρω ἐν Δήμνῳ διαμονὴ αὐτοῦ
καθίστατο ἀδύνατος ἀπῆλθεν ἄπραχτος.

ἐτελεύτησε πλήρης ἡμερῶν ὁ Δορῖνος, κατάκοιτος ὢν ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, εἰς ὃν δικαίως ἤθελε τις ἀπονείμῃ τὴν προσω-
νυμίαν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τὴν πρώτην Λυγούστου ἀπεστάλῃ
εἰς τὴν Ἀνδριανούπολιν, ἥτις καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς
Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἔπαυσεν οὔσα ἡ ἀγαπητὴ τοῦ
Σουλτάνου πόλις, ὑπὸ τοῦ πενθοῦντος υἱοῦ ὁ ἐν τῇ
αὐλῇ τῶν Γατελούζων λίαν εὐόρκως ὑπηρετῶν Δούκας,*
ὅπως κομίσῃ τὸν φόρον τῆς ὑποτελείας, τρισχίλια μὲν

() Ὁ Δούκας, οὗτις τὸ πλήρες ὄνομα ἀγινεῖται (ἐν ταῖς ἐχδό-
σεσι αὐτοῦ πάσαις ὀνομάζεται Μιχαὴλ Νίπως Δούκας ὅλως αὐθαιρέ-
τως) ἐγεννήθη περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς πρώτης δεκαετηρίδος τοῦ ΙΕ'. αἰ-
ῶνος καὶ ἀπέθανε μετὰ τοῦ 1463 καὶ 1470 ἐν Φωκίᾳ, ἔνθα καὶ
κτῆματα εἶχεν ὡς μνημονεύει ὁ αὐτὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ του. Εἶναι φι-
λαλήθης καὶ ἀμερόληπτος, ὅσον ὀλίγοι τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν, τὴν
ἀλήθειαν δὲ καὶ ἀκρίβειαν τῆς διηγήσεως τοῦ ἀποδίδει ὁ σφώτατος
καὶ κριτικώτατος Κρουμβάχερ εἰς τὸ δημῶδες τοῦ ὕφους του. Ὁ Γ.
Σωτηριάδης ἐν τῇ μεταφράσει τῆς « ἱστορίας τῆς Βυζαντινῆς λογο-
τεχνίας » ὑποστηρίσκει, ἀντιφωνῶν πρὸς τὸν συγγραφέα, ὅτι ἥμισυ δύ-
ναται νὰ κληθῇ ἡ γλῶσσα τοῦ Δούκα δημοτικὴ. Ἡμεῖς παρατηροῦ-
μεν ὅτι ὁ Δούκας δὲν εἶναι ἐξ ἐπαγγέλματος συγγραφεύς, homme des
lettres. Εἶναι ἰδιώτης μᾶλλον πειδευθεὶς τὰ ἐγκύκλια τῶν ὁ-ε χρό-
νων μαθήματα, ἐγκύψας δὲ ὡς καλὸς χριστιανὸς μετ' ἀγάπης εἰς τὴν
μελέτην τῶν Ἀγίων Γραφῶν καὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Συγ-
γραφικὰς δάφνας ἥμισυ ἐπιζητεῖ ἀναγράφων τὰ σύγχρονα αὐτῷ γε-
γονότα. Ἀπλῶς θέλει νὰ νοουθετήσῃ, νὰ διδάξῃ, νὰ παραδωσῇ εἰς τὴν
μνήμην τῶν μεταγενεστέρων σαφῇ εἰκόνα τῶν θλιβερῶν γεγονότων, ὧν
αὐτόπτης μάρτυς ὑπῆρξεν ἐν πολλοῖς, οὐδομῶς φροντίζων περὶ ὕφους
καὶ τεχνικῆς τοῦ λόγου κατασκευῆς. Ἐντεῖθεν ἡ φυσικότης, ἡ ἀπλό-
της, τὸ ἀτημέλητον καὶ ἄκομψον τοῦ συγγραφέως, ἀποτόμως ἀνατι-
θεμένου πρὸς τὸν σύγχρονον του Χαλκοκονδύλην, ὅστις κατασκευάζει
τὸν λόγον αὐτοῦ λίαν περισσότεχνον κατὰ τὰ ἀντικα πρῶτυπα καὶ δὴ
τὸν δύσκολον Θουκυδίδην.

χρυσᾶ νομίσματα διὰ τὴν Λέσβον, δύο δὲ χιλιάδες καὶ τριακόσια εἰκοσιπέντε διὰ τὴν Λήμνον. Συγχρόνως δὲ ὤφειλε νὰ διαθέσῃ εὐμενῶς πρὸς τὸν Κύριόν του διὰ τῆς διπλωματικῆς του ἱκανότητος τοὺς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Σουλτάνου. Ὅταν εἰσῆχθῃ ὑπὸ τῶν αὐλικῶν εἰς τὸν Σουλτάνον, οὗτος ἔτυχεν ἀριστῶν, διὸ καὶ προσκυνήσας ἠναγκάσθη ὁ ἡμέτερος πρέσβυς νὰ παραμείνῃ ὡς εἶχε γονυκλινῆς ἀπέναντι τοῦ Τούρκου ἡγεμόνος μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ἀρίστου. Τῇ ἐπαύριον παρέδωκε τὰ χρήματα εἰς τοὺς ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν ὑπαλλήλους, οἵτινες λαβόντες αὐτὰ τὸν ἠρώτησαν «πῶς ἔχει ὁ ἡγεμὼν ;» — «Καλῶς ἔχει καὶ ἀσπάζεται ὑμᾶς» ἀπερίνατο. — «Περὶ τοῦ γέροντος τοῦ καθολικοῦ ἡγεμόνος ἐρωτῶμεν,» ὑπέλαβον οἱ Τούρκοι. — «Ἐκεῖνος τέθνηκεν, ἀπῆντησεν ὁ Δούκας, ἔχει ἡμέρας τεσσαράκοντα. Ὁ δὲ νῦν ἡγεμονεύων ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐστὶ πρὸ χρόνων ἑξ· καὶ γὰρ κλινῆρης ὢν ὁ πατήρ καὶ κατὰκοιτος ἐδωρήσατο τὴν ἡγεμονίαν τῷ υἱῷ αὐτοῦ, ὃς καὶ ἦλθεν εἰς προσκύνησιν καὶ μίαν καὶ οἷς καὶ ἐν τῇ πόλει φέρων προσαγορεύσεις χαροποιούς τῷ μεγάλῳ ἡγεμόνι.» Οἱ λόγοι τοῦ ἀγαθοῦ ἱστορικοῦ οὐδένα ἔπεισαν τῶν ἐρμηνέων τῆς θελησεως τοῦ Σουλτάνου, οἵτινες προσέβλεπον αὐτὸν βλοσυρῶς. «Ἄφες ταῦτα, ἃ λέγεις τῷ εἶπον· σήμερον ἐγεγόνει καὶ οὐκ ἐστὶν ἄλλως κληθῆναι ἡγεμῶν Λέσβου, πλὴν τοῦ ἐλθεῖν καὶ λαβεῖν τὴν ἡγεμονίαν παρὰ τοῦ ὑψηλοτάτου ἡγεμόνος· ἀπιθί τοίνυν καὶ λαβὼν ἐλθέ· εἰ δ' ἄλλως γενήσεται ἐκεῖνος οἶδε τὸ μέλλον».

Οἱ λόγοι οὗτοι ὅλως ἀπροσδόκητοι ὡς κεραυνὸς ἐν εὐδίᾳ ἐνσκήψαντες κατετάραξαν ἄκρως τὸν ἡγεμόνα καὶ τοὺς περὶ αὐτόν. Ἐπανειλημμένως συνεσχέφθησαν περὶ τοῦ πρακτέου, ἀλλὰ πάντοτε κατέληγον εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα. Ὅτι δηλ.

ὁ Σουλτᾶνος εἰς οἵασδὴποτε περιπλοκάς καὶ ἂν περιέπιπτεν, ὅσον καὶ ἂν ἡ τύχη ἐδείκνυτο πρὸς αὐτὸν δυσμενῆς, τὴν κατὰ τῆς ἡγεμονίας τῶν Γατελούζων ἐκτοξευθεῖσαν ἀπειλήν—ἀργότερον ἢ ἐνωρίτερον—θὰ ἐξετέλει, οὐδεμίαν δὲ ἠδύναντο νὰ ἀναμένωσιν ἐκ Γενούης ἐπικουρίαν. Ἐδεῖ νὰ πορευθῶσι πρὸς τὸν Σουλτάνον καὶ νὰ ἐξαιτήσωνται ἔλεος, ἂν μὴ δικαιοσύνην.

Παραλαβὼν λοιπὸν ὁ Δομήνικος τὸν Δούκαν καὶ τινὰς τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων προκρίτων μετὰ πολλῶν δώρων ἔλαβε τὴν πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν ἄγουσιν. Ἦγνόει, ἐὰν θὰ ἐπανάιδη τὴν Μυτιλήνην καὶ τὴν φιλτάτην τοῦ σύζυγον Μαρίαν ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Πάριδος Ἰουστιάνη, ἣν τοσοῦτον ἠγάπα, ὥστε οὐδ' ὅτε προσεβλήθη ὑπὸ λώβης ἔστεργε νὰ ἀποχωρισθῇ αὐτῆς. Τὴν Θράκην ἐμάστιζε τότε πανώλης καὶ διὰ τοῦτο ἠναγκάσθησαν νὰ τραπῶσι πρὸς βορρᾶν, ὅπου εἶχε μετακινήσῃ τὸ στρατηγεῖον αὐτοῦ ὁ Σουλτᾶνος. Ἡ συνάντησις ἐγένετο ἐν τῇ Βουλγαρικῇ κώμῃ Ἰζλατῇ. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Λέσβου, ἐνεφανίσθη κατ' ἀρχὰς πρὸς τοὺς ὑπουργοὺς Μαχμοὺτ πασσᾶν καὶ Σεῖτ Ἀχμέτ πασσᾶν, τὴν δ' ἐπομένην παρουσιάσθη πρὸς τὸν Σουλτάνον, ὅστις τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν διὰ τῶν εἰρημνίων πασσάδων ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Δομήνικον, ὅτι τὴν ν ἡ σ ο ν θ ἄ σ ο ν β ο ὑ λ ε τ α ι. Μὴ θέλων δὲ νὰ παράσχη πράγματα εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ταξειδίου τοῦ ὁ ἡγεμὼν τῆς Λέσβου ἀπήντησεν, ὅτι δέχεται τὴν ἀπὸ τοῦ κράτους τοῦ ἀπόσπασιν τῆς νήσου ταύτης. Ἀλλ' ὅτε προέτειναν αὐτῷ τοὺς κατ' ἔτος διδομένους φόρους τῆς ὑποτελείας νὰ διπλασιάσῃ, ἐξήφθη καὶ ἐν στιγμῇ παραφορᾶς καὶ πατριωτικῆς ὀδύνης εἶπεν. «Εἰ καὶ τὴν
»Λέσβον ὅλην βούλεται λαβεῖν ὑπὸ τὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν ἐστίν·
»πλὴν ὁ αἵτεῖ ὑπὲρ τὴν ἐμὴν δύναμιν ἐστίν». Καὶ ἐν τῇ ὑψίστῃ ὁμῶς ἐντάσει τῆς ταραχῆς δὲν ἐλησμόνησεν ὅτι εὐρί-

σκατο ἐν ταῖς χερσὶν τῶν Τούρκων καὶ ἐζήτησεν τὴν ἀρωγὴν τῶν εὐμενῶς πρὸς αὐτὸν διακειμένων Τούρκων πασσάδων. «Πλὴν θέομαι κύριοι μου τοῦ δοῦναί μοι χεῖρα βοηθείας», ἐξηκολούθησεν. Πράγματι τῇ μεσιτείᾳ αὐτῶν ἡ προσαύξησης τοῦ φόρου τῆς ὑποτελείας περιορίσθη εἰς χίλια νομίσματα. (*) Μετὰ τὴν λύσιν δὲ τῆς διαφορᾶς ἐνέδυσαν οἱ Τούρκοι τὸν μὲν Δομήνικον χρυσούφαντον στολήν, σηρικὰς δὲ τοὺς περὶ αὐτόν. Ἀφοῦ δὲ ὠρκίσθησαν, ὅτι θὰ ἐκτελέσωσι μέχρι κεραίας τὰ συντεθειμένα, ἀνεχώρησαν εἰς Μυτιλήνην, εἰς ἣν μετὰ δεκατρεῖς ἡμέρας ἀφίκοντο. Ὁ λαὸς ἐνθουσιωδέστατα ἐδεξιώθη τὸν ἡγέμονα. Διότι ἐγίνωσκε, ὅτι μόνῃ ἡ ἐπιτηδειότης του ἀπесόθησε τὴν δουλοσύνην καὶ τὴν ὑποταγὴν τῆς Λέσβου.

Ἀλλὰ καθ' ὃν χρόνον διέτριβε παρὰ τῷ Σουλτάνῳ ὁ Δομήνικος στόλος οὐ σμικρὸς ὑπὸ ναύαρχον τὸν ἑπαρχον Καλλιπόλεως Ἰονούζην ἐξεπέμφθη κατὰ τῆς Χίου. Περὶ τὴν Τρωάδα καταληφθεὶς ὑπὸ τρικυμίας διεσκορπίσθη καὶ τινὰ μὲν τῶν πλοίων αὐτανδρα κατεποντίσθησαν, δύο ἐξ αὐτῶν ἐξώκειλαν, ἡ δὲ ναυαρχὴ μόνον διὰ τῆς ἐμπειρίας τοῦ πηδαλιουχοῦντος Ἰσπανοῦ κυβερνήτου ἐσώθη εἰς τινὰ ὄρμον τῆς νήσου Χίου καὶ τὰ λοιπὰ δώδεκα πλοῖα κατέφυγον εἰς τὸν λιμένα τῆς Μυτιλήνης ἐναγωνίως ἀναμένοντα τὸν αὐτόθι κατάπλουν τῆς ναυαρχίδος. Περὶ τὸ ἐσπέρας τῆς τρίτης ἡμέρας ἐφάνη εἰς τὰ κράσπεδα τοῦ αἰθρίου πλέον ὀρίζοντος πλοῖον τι, τὸ ὁποῖον οἱ

() Ἡ λέξις νόμισμα χρυσοῦν παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἱστορικοῖς ἔχει ὠρισμένην ἀξίαν πάντοντε ἑπτην πρὸς δεκαπέντε χρυσᾶ φράγκα. Περὶ τούτου ἔγραψεν ὁ Κωνσταντῖνος Παπαρρηγοπουλος ἐν τῷ α'. τόμῳ τοῦ Γαλλικοῦ περιοδικοῦ συγγράμματος Bulletin de la Correspondance Hellénique καὶ ὁ Ἰ. Σβορώνος ἐν τῷ β'. τόμῳ τῆς «Διεθνούς ἐπιθεωρήσεως τῆς Νομισματικῆς Ἀρχαιολογίας».

Τούρκοι υπέλαβον ὡς τὴν ναυαρχίδα. Ἦτο ὅμως τοῦτο πλοῖον Λεσβιακὸν ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ ἐπιτρόπου τοῦ ἡγεμόνος Νικολάου Γατελούζου πεμφθὲν εἰς τὴν Χίον διὰ νὰ πληροφορηθῇ, ἂν ἐφάνησαν πλοῖα Καταλανικὰ καὶ ἀναγγείλῃ τοῦτο εἰς τοὺς Τούρκους τοὺς κατοικοῦντας τὴν ἀπέναντι τῆς Λέσβου Ἀσιατικὴν παραλίαν· ἐπειδὴ εἰς τῶν ὄρων τῆς μεταξὺ τοῦ Σουλτάνου καὶ τῶν Γατελούζων συνθήκης ἦτο, νὰ προσφυλάττωσιν οὗτοι τὴν ἀπὸ τοῦ Καΐκου ποταμοῦ μέχρι τῆς Ἀσσοῦ τῆς ὑπὸ τοῦ Δούκα Μαχράμι (σημ. Μπεχράμι) καλουμένης ἐκτεινομένης παράκτιον χώραν ἀπὸ τῆς πειρατείας. Μικρὸν μετὰ τὴν προσόρμισιν τοῦ Λεσβιακοῦ πλοίου κατέπλευσε καὶ ἡ ἀναμενόμενη ναυαρχίς. Ὁ Νικόλαος τὸν Ἰονούζην ἐξελθόντα εἰς τὴν ξηράν, ὅπως ἀναπαυθῇ ἀπὸ τοῦ σάλου τῆς τρικυμίας, ὑπεδέχθη μετὰ πολλῆς φιλοφροσύνης. Ἀλλ' ὁ Τούρκος ναύαρχος δυσανασχετῶν ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ τῆς ἐκστρατείας, φοβούμενος δὲ νὰ ἐμφανισθῇ πρὸ τοῦ Σουλτάνου ἄνευ λαφύρων, ἀπήτησε νὰ παραδοθῇ εἰς αὐτὸν τὸ μικρὸν πρὸ αὐτοῦ καταπλεῦσαν πλοῖον λέγων, ὅτι «ἡ διήρης, ἣν ἐγὼ καταδιώξας ἤλαυνον ἕως ὥδ' ἐμὴ ὑπάρχει αὐτὴ τε καὶ τὰ ἐν αὐτῇ· εἰ οὖν τοῦ ἐμοῦ κυρίου φίλοι ἐστὲ ἀπόδοτε ταύτην ἐμοί, εἰ δὲ μὴ γε τῇ ὥρᾳ ταύρῃ γράψω ταῦτα τῷ μεγάλῳ ἀμειράν». «Οὐκ οἶδαμεν, ἃ λέγεις, ἀπήντησεν ὁ Νικόλαος· καὶ γὰρ δι' ἐτέρας ἡμετέρας χρείας ἐστάλθη ἡ διήρης ἀφ' ἡμῶν ἐν Χίῳ. Τὴν δὲ εὐγενίδα, ἣν σὺ λέγεις πρὸ πολλοῦ ἐστὶν ὧδε». (*) Ἡ περὶ τῆς ὁ λόγος εὐγενίς ἦτο ἡ πενθερά τοῦ Δομηνίκου τὴν ὁποίαν εἶχε μετακαλέσει ἐκ Χίου, ὅτε ἔμελλε νὰ ἀπέλθῃ πρὸς τὸν Σουλτάνον, ὅπως συνδιάγῃ μετὰ τῆς θυγατρὸς τῆς. Ὁ Ἰονούζης,

(*) Δούκας.

ὅπως ἔχῃ εὐπρόσωπον πρόσοδον παρὰ τῷ Σουλτάνῳ ἐπῆλθεν κατὰ τῆς Φωκαίας, ἐλαφυραγώγησεν αὐτήν, ἤρπασεν ἑκατὸν παῖδας καὶ νεάνιδας καὶ ἔσυρεν αἰχμαλώτους πάντας τοὺς ἐκεῖ εὗρεθέντας Γενουαίους ἐμπόρους, οὓς καὶ ἐπώλησε ἐκ διαταγῆς τοῦ Σουλτάνου ἐν Κων)πόλει.

Ἐν τούτῳ ἐπανῆλθεν ὁ Δομήνικος, ὅστις μετὰ πολλῆς ἐκπλήξεως πληροφορηθεὶς τὰ γενόμενα ἀπέστειλε καὶ πάλιν τὸν μυστικὸν σύμβουλόν του Δούκαν πρὸς τὸν Σουλτάνον, ὅπως ἀναιρέσῃ τὰς ψευδολογίας τοῦ Ἰονούζη καὶ προλάβῃ οὕτω πᾶν ἐνδεχόμενον. Ὁ ἡμέτερος ἀπεσταλμένος ἐν Ἀνδριανουπόλει ἐξέθηκεν ἐνώπιον τοῦ συμβουλίου τοῦ Σουλτάνου τὴν ἀλήθειαν, ἣν καὶ ἐνόρκως ἐπεβεβαίωσεν, ἀλλ' ὁ Ἰονούζης παρὼν ἐκεῖ ἐνόρκως ἀντεβεβαίωσε, ὅτι τὰ ὑπὸ τῶν Δούκα λεγόμενα εἶναι ψευδῆ. Ὡς ἦτο ἐπόμενον, τὸ συμβούλιον ἐθεώρησε δικαίας καὶ νομίμους τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Ἰονούζη, τὸν δὲ ἡγεμόνα τῆς Λέσβου ἐκήρυξε παραβάτην τῶν θαλασσίων νομίμων καὶ ἐχθρὸν τοῦ κράτους. Μόνον ἐὰν κατέβαλεν οὗτος δεκακισχίλια χρυσᾶ νομίσματα δὲν θὰ ἐκήρυσσον τὸν ἐναντίον αὐτοῦ πόλεμον. Ὁ Δούκας θελήσας νὰ καταδείξῃ τὸ ἄδικον καὶ παράλογον τῆς ἀποφάσεως τῶν Τούρκων ἐρρίφθη εἰς τὴν εἰρκτήν, ἀφ' ἧς ἐξῆλθεν, ὅταν ὁ τουρκικὸς στόλος κατέλαβε τὰς νήσους Θάσον, Ἰμβρον καὶ Σαμοθράκην καὶ τὴν πόλιν Αἶνον καταργηθέντος οὕτω τοῦ Κράτους τῶν Γατελούζων, οὗ πρωτεύουσα ἦτο ἡ Αἶνος.

Τῇ 28 Δεκεμβρίου τοῦ 1455 ὁ Δομήνικος ἔγραψε πρὸς τοὺς *Protettori delle compere* τῆς Τραπεζῆς τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τῆς Γενούης, ἐπικαλούμενος τὴν ἐπικουρίαν καὶ βοήθειαν τῆς πατρίδος του καὶ κρούων τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου. *Ματαίᾳ ἐλπὶς ἐπιφωνεῖ λίαν εὐλόγως, ὁ Χόπφ. Ἡ ὑπο-*

στήριξις, ἣν οἱ περὶ τὰ ἄλλα τυρβάζοντες ἄρχοντες τῆς Γενούης παρέσχον εἰς τὸ κινδυνεῦον κράτος τῶν Γατελούζων περιορίσθη εἰς κενὰς προτροπὰς καὶ λόγους περὶ ἀνδρικῆς στάσεως ἐν τῷ πρὸς τοὺς Τούρκους πολέμῳ. Δυστυχῶς δὲ ὁ ἡγεμὼν τῆς Λέσβου δὲν ἠπηλεῖτο μόνον ὑπὸ ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἐσωτερικῶν, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀδελφοῦ του.

Τραχύς, κακόβουλος, διεφθαρμένος ὁ Νικόλαος μόνον τοῦ βίου του σκοπὸν προσέθετο τὴν ἰδιοτέλειαν καὶ πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου μηδενὸς ἐφείδετο μέσου, πολλάκις προβαίνων καὶ μέχρι τοῦ ἐγκλήματος. Διορισθεὶς διοικητὴς τῆς Λήμνου ἐκυβέρνησε τραχέως καὶ ἀσπλάγχχνως καὶ τοιαύτης ἐγένετο κακοδαιμονίας αἵτιος, ὥστε οἱ κάτοικοι κακὸς γινωμὸν ἤσαντες ἐπεμψαν τινὰς τῶν προκρίτων τῶν νᾶ αἰτήσωσι παρὰ τοῦ Σουλτᾶνου διοικητὴν τῆς νήσου τῶν. Ὁ Σουλτᾶνος μετὰ πολλῆς τῆς προθυμίας ἀκροασθεὶς τοὺς Λημνίους ἀπεσταλμένους προσέταξε τὸν εὐνοῦχον Ἰσμαήλ ἑπαρχον τῆς Καλιπόλεως, νὰ ἐπέλθῃ μετὰ στόλου ἐπὶ τὴν Λήμνον καὶ ἐκδιώξας τοὺς Γενουαίους νὰ παραδώσῃ τὴν νῆσον εἰς τινὰ Χαμζᾶν διάφορον τοῦ πρῶτην μνημονευθέντος. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ μαθὼν τὰ ὑπὸ τῶν Λημνίων σκευωρούμενα ὁ Δομήνικος ἀπέστειλε δύο πλοῖα μετὰ ἑκατὸν ἀνδρῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἰωάννου Φουντάννα καὶ Σπινέτα Κολουμπότου ἐντειλάμενος αὐτοῖς, διὰ τρόπου εὐπροσηγόρου νὰ προσπαθήσωσι νὰ ἀποτρέψωσι τοὺς Λημνίους νὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῶν Τούρκων, ἐὰν δὲ ἐμμένωσι εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν πρότερον ἀποφασισθέντων νὰ ἀπέλθωσιν ἐκ τῆς νήσου λαβόντες τὸν Νικόλαον, ὅστις ἐκδιωχθεὶς ἐκ τῆς ἄλλης χώρας εἶχεν ὀχυρωθῇ ἐν τῷ Παλαιοκάστῳ. Αἱ ἐντολαὶ ὅμως τοῦ ἡγεμόνος Λέσβου ἐντελῶς ἐλησμονήθησαν. Ἀντὶ νὰ προσέλθωσιν οἱ περὶ τὸν Φουντάνναν καὶ Κολουμπότην ὡς φίλοι

καὶ εἰρηνευταί, μόλις ἀποβάντες εἰς τὴν ξηρὰν ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἀρπαγὴν καὶ λεηλασίαν. Κατὰ τῆς ἀληθοῦς ταύτης συμ-
μερίας ἀντεπεξελθόντες πεντακόσιοι Λήμνιοι, τοὺς μὲν κατέ-
σφαξαν, τοὺς δὲ μέχρι τῆς παραλίας καταδιώξαντες κατεπόν-
τισαν καὶ περὶ τοὺς τεσσαράκοντα συνέλαβον αἰχμαλώτους. Οἱ
σωθέντες παραλαβόντες τὸν Νικόλαον ἀπῆλθον, τίς οἶδε πῶς
δικαιολογήσαντες τὴν ὑπὸ τῶν Λημνίων αἵματηρὰν αὐτῶν ἐκ-
δίωξιν εἰς τὸν Δομήνικον.

Τρεῖς ἡμέρας μετὰ τῶν ἀπόπλουν τῶν Λεσβιακῶν πλοίων
κατέπλευσεν εἰς τὴν Λῆμνον ὁ Ἰσμαήλ. Ἐπήνεσε τοὺς κα-
τοίκους διὰ τὴν γενναίαν του διαγωγὴν καὶ ἐγκατέστησε διοι-
κτὴν αὐτῶν τὸν μνημονευθέντα Χαμζᾶν· τε δὲ περὶ τὰ
τέλη Μαΐου ἀνεχώρησεν, παρέλαβεν μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τοὺς Γε-
νουαίους αἰχμαλώτους εἰς τὴν Καλλίπολιν καὶ εἶτα τοὺς ἀπέ-
στειλεν εἰς Ἀνδριανούπολιν, ἔνθα καὶ καθείρχθησαν. Κατ' Αὐ-
γουστον τοῦ αὐτοῦ ἔτους 1456 ὁ Δούκας κομίσας εἰς τὸν Σουλ-
τᾶνον τὸν ἐτήσιον τῆς Λέσβου φόρον τῆς ὑποτελείας ἰκέτευ-
σεν αὐτὸν ὑπὲρ τῶν ἀτυχῶν θυμάτων τῆς περὶ τὸ κυβερνᾶν
ἀδεξ.ότητος τοῦ Νικολάου· ἀλλ' ὁ Μεχμέτ δὲν εἰσήκουσε
τῶν ἰκεσιῶν τοῦ Δούκα καὶ διέταξεν νὰ ἀποκεφαλίσθωσιν.
Εἶχον ἀπαχθῇ εἰς τὸν τόπον τῆς θανατικῆς ἐκτελέσεως καὶ ἡ
λαιμητόμος εἶχε στηθῇ, ὅτε ὁ Σουλτᾶνος μεταμεληθεὶς ἀνε-
κάλεσε τὴν προτέραν του ἀπόφασιν καὶ διέταξιν νὰ πωληθῶ-
ντὶ χ.λίων δουκάτων, ἅτινα καὶ κατέλαβε τὸ ἡγεμονικὸν τῆς
Λέσβου ταμεῖον. Μὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν αἰχμαλώτων
τούτων λήγει πιθανῶς καὶ τὸ διπλωματικὸν στάδιον τοῦ Δούκα·
τούλάχιστον οὐδεμίαν πο.εῖται μνείαν ἑαυτοῦ ὡς ὑπηρετοῦντος
ἐν τῇ αὐλῇ τῶν Γατελούζων, ἐν τῇ συγγραφῇ του ἐν ἧ' λίσαν

πολυτίμους ἀπεθησαύρισε πληροφορίας περὶ τῆς ἐπὶ τῶν Γατε-
λούζων ἱστορίας τῆς Λέσβου.

Ἡ Δημοκρατία τῆς Βενετίας κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1456 ἦλθεν εἰς μυστικὰς διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν Γεώργιον Δρο-
μοκαΐτην διοικητὴν τῶν Θρακικῶν νήσων πρότερον διατελέ-
σαντα, ὅστις προσεφέρθη νὰ ἀνακτήσῃ ὑπὲρ τῆς Βενετίας τὰς
νήσους Λήμνον καὶ Ἰμβρον, ἃς πάλιν ὡς τιμᾶριον παρὰ τῆς
νύμφης τοῦ Ἀδρίου θὰ ἐλάμβανε. Καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ
1457 κατέλαβε τὴν Λήμνον καὶ τὴν Θάσον αἰχμαλωτίσας τὰς
τουρκικὰς φρουράς, μετ' ὀλίγον δὲ τὴν Σαμοθράκην καὶ τε-
λευταῖον τὴν Ἰμβρον. Οὕτω τὸ σίμπλεγμα τῶν Θρακικῶν
νήσων ἀπέσπασεν ἀπὸ τοῦ Τουρκικοῦ κράτους· ἀλλ' ἔλει-
πον τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα, ὅπως δυνηθῇ νὰ προασπίσῃ τὰς
κτήσεις ταύτας κατὰ τῶν προσβολῶν τῶν Τούρκων.

Κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ Πατριάρχης Ἀκυληΐας
καρδινάλιος **Lodovico Scarampi** ἡγούμενος σταυροφορικοῦ στό-
λου, ὃν παρσκευάσας ὁ ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐνθουσιασμός τοῦ
Πάπα Καλλίξτου τοῦ III κατέπλευσεν εἰς Ρόδον, ἐξ ἧς ἀφ' οὗ
παρέλαβε πολλοὺς ἱππότες τοῦ τάγματος τῶν Ἰωαννιτῶν ἐστρά-
φη πρὸς Βορρᾶν. Οἱ ἄρχοντες τῆς Χίου καὶ τῆς Λέσβου γινώ-
σκοντες τὴν δύνομιν τοῦ Σουλτάνου καὶ τὴν ἀστάθειαν καὶ κα-
κοβουλίαν τῶν πολεμιστῶν τῆς Δύσεως παρεκάλεσαν τὸν Καρ-
δινάλιον νὰ ἀπέλθῃ ταχέως ἐκ τῶν νήσων τῶν. Τὸ μόνον ἄξιον
λόγου ἔργον τῆς πομπῶδ' ἀγελθείσης σταυροφορίας ὑπῆρξεν
ἡ ἐνίσχυσις τῶν φρουρῶν τῶν Θρακικῶν νήσων, αἵτινες μέχρι
τοῦ Ὀκτωβρίου 1459 διετέλουν ὑπὸ τὴν Λατινικὴν ἐξουσίαν.
Ἄλλως ὅμως ἐγένετο πλείστων ζημιῶν παραίτιος εἰς ἐκείνους,
ὑπὲρ ὧν εἶχεν ἀποσταλῇ καὶ μάλιστα εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Λέ-
σβου. Ὁ Σουλτᾶνος τοῦτον ἀδίκως ὑπολαβὼν ὡς ὑποκινουῦντα,

ὑποθάλλοντα καὶ παρέχοντα ἄσυλον εἰς τοὺς σταυροφόρους διέταξε τὸν ἑπαρχὸν Καλλιπόλεως Ἰσμαήλ νὰ πλεύσῃ κατὰ τῆς Λέσβου. Ὁ Τοῦρκος στόλαρχος προσέβαλε τὸν ἐκ τε φύσεως καὶ τέχνης ἐρυμνὸν Μολίβον. Ἀλλὰ καὶ τοὶ δοκιμάσας ἅπασαν τὴν στρατηγικὴν αὐτοῦ ἐμπειρίαν· καὶ τοὶ πολιορκητικὰς μηχανὰς καινοφανεῖς μεταχειρισθεῖς· καὶ τοὶ διορύξας ὑπονόμους· καὶ τοὶ ἐφόδους πολλὰς ἐπιχειρήσας, ἠναγκάσθη, ἀφ' οὗ εἶνε τοὺς γενναιοτάτους τῶν στρατιωτῶν του πεσόντας, νὰ ἀπέλθῃ καταλιπὼν καὶ ὅπλα καὶ ἄλλο πολεμικὸν ὑλικὸν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Γατελούζων.

Ἡ λύσις τῆς πολιορκίας τοῦ Μολίβου, τῆς δευτέρας τῆς Λέσβου πόλεως, ἦτο ἡ τελευταία πρᾶξις τοῦ Δερμηνίκου καὶ τὸ τελευταῖον τῶν Γατελούζων γενναῖον ἔργον. Ὁ Νικόλαος ἀνυπομονῶν νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχὴν ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ νόθου υἱοῦ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Αἴνου Παλαμηδους Λουκίνου καὶ τινων ἄλλων ὁμοίων αὐτοῖς ἀπετόλμησαν τὸ μυσσάρωτατον τῶν ἐγκλημάτων, τὸν φόνον τοῦ ἀδελφοῦ του, τοῦ ὁποίου τὸ μόνον σφάλμα ἦτο, ὅτι διεχειρίζετο τὴν ἀρχὴν τοῦ ἡγεμόνος, χαλκεύσαντες τὴν κατηγορίαν, ὅτι ὁ Δερμηνικός ἐσκόπει καὶ προὔτίθετο νὰ παραδώσῃ τὴν νῆσον εἰς τοὺς Τούρκους, οὗς πρὸ ὀλίγου γενναίως καὶ εὐθαρσῶς ἀπέκρουσε. Καὶ ἐσπέραν τινὰ τοῦ 1459, καθ' ἣν κεκοπιακῶς ἐκ τῆς μακρᾶς ἐργασίας ἀμερίμνως παρεδίδετο εἰς τὰ θέλγητρα τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου ὁ ἡγεμὼν, παρελθὼν ὁ θηριώδης Νικόλαος μετὰ τῶν ἐγκαθέτων του ἀπέπνιξεν αὐτόν. Τὴν αὐτὴν τύχην ἔσχον ἴσως καὶ ἡ σύζυγός του Μαρία, διότι περὶ αὐτῆς οὐδεὶς γίνεται μετὰ ταῦτα λόγος· τὸ μόνον τέκνον των εἶχεν ἀποθάνῃ ἐν παιδικῇ ἡλικίᾳ. Τῇ δὲ ἐπαύριον ὁ ἐναγὴς ἀδελφὸς ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ ἡγεμονικοῦ μεγάρου ἡγεμόνα τῆς Λέσβου κληρονομικῶ δικαίῳ. Τὸ σῶμα τοῦ λίαν οἰ-

κτρῶς καὶ ἐπωδύνως τελευτήσαντος τὸν βίον Δομήνικου ἐγένετο σπάραγμα τῶν κυνῶν. Πλεῖστοι τῶν φίλων του, ἐν οἷς συνηριθμοῦντο ἅπαντες οἱ ἐξέχοντες τῶν πολιτῶν ἢ ἐφονεύθησαν, ἢ καθεῖρχθησαν. Ἡ ἐπακολουθήσασα δὲ τρομοκρατία μικρογραφία τῆς τοῦ Σύλλα καὶ τοῦ Μαρίου δὲν περιγράφεται. Ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας οἱ φίλοι τοῦ Νικολάου * καὶ συνεργάται εἰς τὸ ἀνόσιον καὶ καταχθόνιον αὐτοῦ ἔργον περιήρχοντο τὰς πόλεις καὶ κώμας τῆς νήσου λεηλατοῦντες, ἀρπάζοντες, σφάζοντες. Πρὸς ποῖον νὰ ἀπευθύνωσι τὰ παράπονά των οἱ οὕτως ἀδικούμενοι καὶ καταπιεζόμενοι ; Ὁ Δομήνικος οὐδέποτε ἐμακαρίσθη πλειότερον.

Ὁ ἀγαθὸς δαίμων μετὰ τὸν θάνατον τούτου ἀπεχαιρέτισε διὰ παντὸς τὴν Λέσβον, τὰ δὲ ὄργια τῶν Λατίνων ἐπιδρομέων συνεπλήρωσαν οἱ μετὰ τριετίαν ἐπελθόντες Τούρκοι. Τὰ γεγονότα ἐπῆλθον ἀκαταμάχητα καὶ ραγδαῖα, ὁ δὲ Νικόλαος διὰ τὴν ἀβουλίαν αὐτοῦ καὶ ἀπόνοιαν κατελήφθη ὅλως ἀπάρασκευος. Ἀλλ' ἀνάγκη λεπτομερέστερον νὰ ἐξετάσωμεν καὶ ἀναψηλαφίσωμεν τὰ ἀφορῶντα τὴν πολιορκίαν καὶ ἄλωσιν τῆς πρωτεύουσας τῆς Λέσβου, τῆς ὑπὸ τοῦ Λόγγου ἐν ἀρχῇ τῶν Ποιμενικῶν προσαγορευμένης «μ. ε. γ. ἁ. λ. η. ς. καὶ κ. α. λ. ἦ. ς».

(*) Ὁ Λαόνικος Χαλκοκονδύλης μὴ πληροφορηθεὶς καλῶς τὰ ὀνόματα τῶν τελευταίων ἡγεμόνων τῆς Λέσβου, τὸν μὲν παραδόντα τὴν νῆσον τοῖς Τούρκοις καλεῖ Δομήνικον, Νικόλαον δὲ τὸν προχάτοχόν του. Μεγαλειτέρα ἀδικία κατὰ τῆς μνήμης τοῦ Δομήνικου ἀδύνατον νὰ ὑπάρξῃ.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ*

1459-1462

Ἐπὶ τῆς ἀθλίας ἐκ παντὸς λόγου καὶ τυραννικῆς ἡγεμονίας τοῦ Νικολάου θλιβερά γεγενότα μόνον ἔχομεν νὰ ἱστορήσωμεν. Ἐκυβέρνησε διὰ τοῦ τρόμου καὶ τῆς πιέσεως. Ἀλλ' ὁ μετὰ τοσαύτης ἀσπλαγχνίας καταπιέζων τοὺς ὑπηκόους του, ὁ μηδαμῶς διστάζων νὰ μεταχειρισθῇ τὸ ξίφος πρὸς κορεσμόν τῶν ἀτομικῶν αὐτοῦ παθῶν κατελαμβάνετο ὑπὸ ρίγους, ὅποτε ἀνελογίζετο τουρκικὸν σπῆλον πολιορκοῦντα τὴν Μυτιλήνην. Ὁ Σουλτᾶνος ἐπὶ μακρὸν ἀνέβαλλε τὴν τοιαύτην ἐκστρατείαν, διότι εἶχεν ἐστραμμένην ὅλην αὐτοῦ τὴν προσοχὴν πρὸς τὸν ἀτρέμητον καὶ ἀνυπότακτον τῆς Ἀλβανίας ἡγεμόνα Ἰωάννην Καστριώτην καὶ εἰς τοὺς τὰ βορρειότερα τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου οἰκοῦντας λαούς. Δὲν δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν βεβαίως, ὅτι κατὰ τὸ μεταλαβῆσαν μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1462 διάστημα ἔμενε μὲ τὰς χεῖρας ἐσταυρωμένας ὁ ἡγεμὼν τῆς Δέσθου καὶ προσέβλεπεν ἀταράχως τὸν ἐπικρεμᾶμενον κίνδυνον. Καὶ τὰ φρούρια ἐπιδιώρθωσε ὅλης τῆς νήσου καὶ προμαχῶνας κατεσκεύασε πολλοὺς εἰς τὰ στρατηγικώτερα μέρη καὶ νέους ἐκ τῆς Δύσεως μαχητὰς προσεκάλεσε καὶ συνήγαγε πολεμοφό-

* Ἐγνοῶ, διατί ὁ Κροχιάς ἐν τῇ μεταφράσει τῆς ἱστορίας τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Χάμμερ γράφει Νικλάς. Ἐνταῦθα ὀρεῖλω νὰ παρατηρήσω, ὅτι ὁ Χάμμερ ἐν τῇ διηγήσει τῆς ἀλώσεως τῆς Μυτιλήνης ἀκολουθεῖ τὸν Δούκαν καὶ τὸν Χαλκοκονδύλην, οὐδαμοῦ δὲ ἀναφέρει, ὅτι δι' ἐγγράφου ἐμολογίας σωζομένης ὡς διατείνονται οἱ ὀθωμανοὶ λόγιοι τῆς Μυτιλήνης, παρεδόθησαν οἱ κάτοικοι.

δια ἄρκοῦντα διὰ πολυχρόνιον πολιορκίαν. Ἀλλὰ ταῦτα μηχανικῶς ἔκαμνε καὶ οἶονεὶ πειθαναγκαζόμενος. Ἡ δύναμις τῆς βουλήσεως καὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀνδρὸς καὶ ὁ ἠθικὸς αὐτοῦ χαρακτήρ κατεδειχθῇ κυρίως ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῆς Μυτιλήνης.

Τὸν Αὐγούστον τοῦ 1462 ὁ Μεχμέτ ὁ Β' καταλύσας ἤδη τὴν ἡγεμονίαν τὴν Τραπεζοῦντος καὶ ὑποτάξας τὴν Βλαχίαν παρεσκευάσθη πρὸς τὴν ἐπὶ τὸν ἡγεμόνα τῆς Λέσβου ἐκστρατείαν, ἵνα τιμωρήσῃ αὐτὸν διὰ τὸν φόνον τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ διὰ τὴν εὐνοίαν ἣν ἐκάστοτε ἐδείκνυε πρὸς τοὺς Καταλανοὺς πειρατάς. Περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πλοίων του διαφωνοῦσι οἱ ἱστορικοί. Κατὰ μὲν τὸν Χαλκοκονδύλην ἦσαν ἑκατὸν εἴκοσι πέντε, κατὰ δὲ τὸν Δούκαν ἐξήκοντα ἑπτὰ καὶ κατὰ τὸν αὐτόπτην μάρτυρα Λεονάρδον Ἰουστινιάνην ἐπίσκοπον τῶν ἐν Μυτιλήνῃ Λατίνων ἑκατὸν δέκα, ὧν τριήρεις εἴκοσι τέσσαρες, ἄλλα μικρὰ μετ' ἐμβόλων πλοῖα, καὶ δεκαπέντε φορτηγὰ πλήρη μηχανῶν κομισθέντα ἐκ μόνης τῆς Σινώπης. Ὁ μὲν πεζὸς στρατός, ἐν ᾧ κατελέγοντο δισχίλιοι Γενίτσαροι, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ τοῦ Σουλτάνου διὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πορευθεὶς ἐσκήνωσε περὶ τὸ σημερινὸν Ἀγιασματίον, ὃ δὲ στόλος προσωρμίσθη εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, εἰς ὃν ἀπεβιβάσθησαν οἱ ναῦται. Οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ μετ' ἐκπλήξεως εἶδον τοῦ Τουρκικῶς στόλου τὸν κατάπλουν καὶ ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἀνόρυξιν τάφρων βαθειῶν καὶ εἰς τὴν μεταφορὰν τῶν κινητῶν πραγμάτων ἐντὸς τοῦ φρουρίου. Ἐλπίζοντες δέ, ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ἀποφύγῃ τὸν ἐξανδραπεδισμόν, ἐποίησαν τὴν ὑστάτην ἀπόπειραν ἐξευμενίσεως τοῦ Σουλτάνου* .

* Ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς πολιορκίας τῆς Μυτιλήνης ἀκολουθοῦμεν τὴν ἐν μορφῇ ἡμερολογίου συντεταγμένην ἐπιστολὴν τοῦ ἐπισκόπου Λεο-

Ἀπέστειλαν εἰς τὸν Μαχμούτ πασσᾶν, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Σουλτᾶνος εἶχεν ἐπιτρέψῃ τὴν διεύθυνσιν τῶν πολιορκητικῶν ἐργασιῶν ἀγγέλους ὅπως ἐρωτήσωσι, πρὸς τί ἡ ἐκστρατεία, ἀφ' οὗ ἐτησίως καταβάλλουσι τὸν νενομιζόμενον φόρον τῆς ὑποτελείας κατ' οὐδὲν δὲ ἔβλαψαν τὸ Τουρκικὸν κράτος. Εἰς τούτοις ὁ Μαχμούτ πασσᾶς ἀπήντησε, ὅτι ὁ βασιλεὺς καὶ κύριος αὐτοῦ αἰτεῖ τὸ φρούριον τῆς Μυτιλήνης καὶ τὴν νῆσον ἅπασαν. Καὶ ταῦτα μὲν λέγει ὁ Λεονάρδος. Ὁ δὲ Χαλκοκονδύλης διηγεῖται, ὅτι πρῶτος ὁ Μέχμέτ προσεκάλεσε τὸν Νικολαον νὰ παραδώσῃ τὴν νῆσον ἐπὶ τῷ ὄρω νὰ παραχωρηθῇ αὐτὸ ἄλλη χώρα ἱκανὴ πρὸς διατροφὴν τοῦ ἄλλ' ὁ ἡγεμὼν τῆς Λέσβου διεμήνυσε τῷ Σουλτάνῳ ὅτι «οὐκ ἔστι παραδουναί τὴν πόλιν καὶ τὴν νῆσον, εἰμὴ πρῶτον αὐτοὶ πολεμικῶ νόμῳ κτανθῇ-»
«σονται». Ἡ ἀπάντησις τοῦ τελευταίου ἡγεμόνος τῆς Λέσβου εἶναι βεβαίως γενναία, πατριωτικὴ, ἐν πολλοῖς ἀναμιμνήσκουσα ἡμᾶς τοὺς λόγους τοῦ τελευταίου τῶν Παλαιολόγων· δὲν φαίνεται ὅμως ἀληθής. Ἀναφέρεται ὑπὸ μόνου τοῦ Χαλκοκονδύλου, οὗ τὰς περὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Μυτιλήνης εἰδήσεις μετὰ πολλῆς ἐπιφυλάξεως καὶ ἀμφιβολίας πρέπει νὰ ἀποδεχώμεθα. Οὐδὲ καὶ καλῶς εὐρημένη εἶναι ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ θρασυδείλον καὶ φοροδεὲς καὶ πρὸ τῶν κινδύνων πτήσσειν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Νικολάου.

Ὁ Σουλτᾶνος πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς πολιορκίας ἐπεραιώθη εἰς Μυτιλήνην καὶ ἐσκόπει νὰ παραμείνῃ αὐτόθι μέχρι τῆς ἀλώσεως. Ἀλλ' ὁ Μαχμούτ πασσᾶς τῷ παρετήρησε, ὅτι ὑπάρχει

νάρδου Ἰουστινιάνη πρὸς τὸν Πάπην Πίον τὸν Β', de Lesbo a Turcis capta, ἣν τὸ πρῶτον ἐδημοσίευσεν ἐν ἰδιαιτέρῳ φυλλαδίῳ ὁ Κάρολος Χόπφ μετὰ μικροῦ προλόγου καὶ ἐλαχίστων σημειώσεων. Ἐπανελήφθη καὶ ἐν ταῖς Chroniques Graeco Romnes τοῦ αὐτοῦ Χόπφ.

φύδος μὴ Φραγκικὸς στόλος ἐλθὼν βοηθὸς τῶν πολιορκουμένων ἀποκλείσει αὐτὸν ἐν τῇ Λέσβῳ. Διὰ τοῦτο μετὰ βραχεῖαν διαμονὴν ἐν τῇ νήσῳ ἐπανῆλθεν εἰς Ἀγιασμάτιον.

Κατὰ τὸν Λεονάρδον ἡ πολιορκία ἤρχισε τὴν πρώτην Σεπτεμβρίου. Πρὶν ἔτι οἱ ἐν Μυτιλήνῃ κλείσωσι τὰς πύλας τοῦ μεγάλου φρουρίου, ἐν τῷ ὁποίῳ περιλαμβάνετο ὅλη ἡ πόλις, οἱ Τούρκοι σφοδρότατα προσέβαλον τὸ ὀχύρωμα. Ἀλλὰ μετὰ τὸν φόνον πολλῶν ἐξ αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἄνωθεν τοῦ τείχους ριπτομένων λίθων ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι. Τὰς ἐπομένας ἡμέρας, ὅπως μὴ αὐτὸ πάθωσι θέν ἐπεχείρουν ἐφόδους, ἀλλὰ ἠρέθιζον τοὺς πολιορκουμένους πρὸς μάχην ἐν ἀναπεπταμένῳ πεδίῳ. Ἀλλ' οἱ ὑπερήφανοι τῆς Δύσεως ἱππῶται θεωροῦντες αἰσχύνην νὰ καταγελῶνται ὑπὸ Τούρκων ἐξώρμων ἐκ τοῦ τείχους, ἀλλὰ μᾶλλον ἀψιμαχίαι τινες ἢ μάχαι ἐκ τοῦ συστάδην ἐγένοντο. Σπουδαιοτέρας βλάβης πρόξενοι ἐγένοντο αἱ ἐξοδοί, εἰς αἷς προέβαινον οἱ Γενουαῖοι, ἵν' συλλέξωσι βέλη· εἰότι περιπίπτοντες εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν ἐξώθεν τοῦ φρουρίου ἀπεκόπτοντο τὰς κεφαλὰς. Οἱ δὲ Τούρκοι ἀναρτῶντες αὐτὰς ἐπὶ τῶν δοράτων ἔφερον μετὰ κραυγῶν εἰς τὸν ἀρχηγόν, ὅστις ἤμειβεν αὐτοὺς θεόντως. Τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ τῆς πολιορκίας, ἐν ᾗ οἱ Τούρκοι ἐποιοῦντο ἐπίδειξιν τῶν κατὰ τὴν προηγουμένην ἡμέραν πεσόντων πολιορκουμένων, εὗρέθησαν ἐκτὸς τοῦ φρουρίου χίλιοι περίπου ἄνδρες, φέροντες ἀσπίδας καὶ περικεφαλαίας, δύο δηλ. τάγματα Ροδίων μετὰ ἐβδομήκοντα πυκτῶν καὶ ἑκατὸν ἑκα ἐκ Χίου Καταλανῶν. Ἄν καὶ ἠγωνίσθησαν μετὰ πολλῆς καρτερίας οἱ ἄνδρες οὗτοι, ἂν καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας προσεπάθουν νὰ ἀποκρούσωσι τοὺς ἐχθρούς, ἡ ἀνδρία αὐτῶν καὶ ἡ τόλμη ὑπῆρξεν ἀνωφελής. Ἡ φάλαγξ τῶν πολεμίων συμπυκνωθεῖσα διὰ τῆς προσελεύσεως νέων δυνάμεων περικύκλωσεν αὐτοὺς

καὶ ἐντὸς βραχέος χρονικοῦ διαστήματος πάντα ἐν στόματι
μαχαίρας διεπέρασαν. Καὶ οὕτω λέγει ὁ Λεονάρδος «τοῦ ἀγω-
»νος των τὸν ὁρμον εἰς τὸν Θεὸν ἀνήλωσαν, τυχόντες ἀντὶ
»λάρνακος τὸν οὐρανόν».

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν νίκην ταύτην καὶ μετὰ τὸν φόνον το-
σούτων μαχητῶν ἡ θέσις τῶν Τούρκων ἀπέναντι τῶν πολιορ-
κουμένων δὲν ἐβελτιώθη οὐσιωδῶς. Τὰ ὀχυρώματα οὐδὲ τὴν
ἐλαχίστην εἶχον ὑποστῆ βλάβην, ἱκανοὶ δὲ ἦσαν καὶ οἱ ταῦτα
προσπίζοντες. Ὁ Δούκας ἀναβιδάζει τὸ πλῆθος τῶν Χριστι-
ανῶν μαχητῶν εἰς πεντακισχιλίους τῶν δὲ ἐν τῷ φρουρίῳ γυ-
ναικοπαίδωθ εἰς εἰκοσακισχίλια. Ἀγνωστον πόσοι ἐκ τῶν μα-
χητῶν ἦσαν Λέσθιοι· διότι αἱ πηγαὶ οὐδὲν λέγουσι περὶ τῆς στά-
σεως τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὴν πολιορκίαν. Οἱ νεώτε-
ροι ἱστορικοὶ Φίνλεϋ καὶ Χέϋδ ἰσχυρίζονται, ὅτι οἱ Ἕλληνες μετὰ
μεγάλης ζέσεως εἰργάσθησαν ὑπὲρ τῆς ὑπαγωγῆς αὐτῶν εἰς τὸ
Τουρκικὸν κράτος. Ἄν καὶ γνωρίζωμεν, ὅτι ἡ ἱστορία δὲν εἶναι
ὁ ἀρμόδιος τόπος πρὸς διάχυσιν τῶν πατριωτικῶν συναισθημά-
των, δὲν δυνάμεθα ὁμῶς νὰ μὴ διαμαρτυρηθῶμεν κατὰ τοῦ
ἀδίκου καὶ ἀσυστάτου τῆς κρίσεως τῶν Εὐρωπαίων ἱστορικῶν,
οἵτινες κρίνουσι οὕτως ἐξ ὑποκειμενικῶν ὅλως σκέψεων ἀγόμε-
νοι. Ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς Μυτιλήνης ἀφορμὰς παραπό-
νων ἠδύνατο νὰ ἔχῃ μόνον κατὰ τοῦ Νικολάου, οὐχὶ δὲ καθ’
ὅλου τοῦ συστήματος τῆς Γατελουζείου ἡγεμονίας. Εἶχεν ἴδῃ
τὴν τύχην τῶν Ἑλλήνων τῶν περιελθόντων ὑπὸ τὴν Τουρκι-
κὴν ἐξουσίαν καὶ προθύμως παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν καθολικῶν
ἠγωνίσθη κατὰ τῶν Τουρκικῶν ὀρεῶν. (*)

(*) Ὁ διευθυντὴς τῆς ἐν Ὁδητσῷ Ἑλληνικῆς σχολῆς Ἰωακεῖμ
Πχυλίδης ἐν τῷ ποιήματι αὐτοῦ «Μαρία Γατελούζη» τῷ δημοσιευ-
θέντι ἐν τῇ ποιητικῇ συλλογῇ αὐτοῦ «ἡ Ἑλλὰς τὴν βάρβιτον» θεω-

Τὴν πέμπτην ἡμέραν ἀπεβίβασαν οἱ Τοῦρκοι ἐκ τῶν πλοίων ἕξ μεγάλα τηλεβόλα. Καὶ τὰ τρία μὲν ἔστησαν εἰς τὸ καλούμενον Σαπωνοποιεῖον ἀπέχον ἀπὸ τῶν τειχῶν βολὴν λίθου, ἕτερον δὲ ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου*, τὸ πέμπτον ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Καλέως (;) (Cali) ἐγγὺς τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἐπιλεγομένου τῶν μετανεοφύτων καὶ τὸ ἕκτον ἐν τοῖς προαστείοις, ἀπέναντι τοῦ πύργου τὸν ὁποῖον ὁ καθολικὸς μοναχὸς Ἀνδρέας καὶ τινες Ρόδιοι στρατιῶται μεθ' ἑπτὰ ἐτέρων ὑπερήσπιζον. Τὸ πρῶτον θῦμα τῶν τηλεβόλων τούτων ἐγένετο ὁ πύργος τῆς Παναγίας, τοσαύτην δὲ φθορὰν ἐπήνεγκον τὰ ἐκσφενδονισθέντα 150 βλήματα, ὥστε οὗτος μετεβλήθη εἰς σωρὸν ἐρειπίων. Οἱ πολιορκούμενοι διὰ παντοίων μηχανῶν καὶ τρόπων προσεπάθησαν νὰ ἐκμηδενίσωσι τῶν βλημάτων τὰ ἀποτελέσματα· ἀλλ' οὐδὲν κατώρθωσαν. Ἀτυχέστατοι ὑπῆρξαν ἐν τῇ ἀμύνῃ τοῦ ἐν τῷ λιμένι πύργου, ὃν Γαλλικανὸς τις Πέτρος Δελαρὰνδας ἐκτίσεν. Ὁ πύργος οὗτος βαλόμενος ὑπὸ τοῦ τηλεβόλου τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ μεγίστου πάντων ἐγκατελείφθη πάραυτα, μηδενὸς τολμήσαντος νὰ παρამείνῃ ἐν αὐτῷ πρὸς ἄμυναν.

Τὴν ὀγδόην ἡμέραν (8 Σεπτεμβρίου) προσέβαλον οἱ Τοῦρκοι ρεῖ ὡς μόνους προμάχους τῆς ἐλευθερίας τοὺς Ἕλληνας τοὺς δὲ καθολικοὺς Γενουαίους ὡς προδότας, συμμάχους τῶν Τούρκων. «*Ἡ Μαρία Γατελούζη*» κατὰ τοῦτο ἔχει ἀξίαν τινα, καθ' ὅσον εἶναι τὸ μόνον, ἐὰν δὲν ἀπατῶμαι, Δεσβίου ποίημα τοῦ ὁποίου ἡ ὑποθεσις ἐλήφθη ἐκ τῆς Μεσσιωνικῆς Δεσβιακῆς ἱστορίας.

(*) Ἡ θέσις τῶν ἐνταῦθα μνημονευομένων εἶναι παντελῶς ἄγνωστος. Εὐχῆς ἔργον θὰ ᾔητο εἶναι τις τῶν ἐν Ἀθήναις ξένων ἀρχαιολογικῶν σχολῶν ἀνελάμβανε τὴν μελέτην καὶ ἔρευναν τῆς τοπογραφίας τῆς μεσσιωνικῆς Δέσβου.

αὐτὸ τὸ μέγα φρούριον, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν μετ' ἀπώλειῶν. Τότε ἡ προσοχὴ αὐτῶν προσηλώθη εἰς τὸ τεῖχος τοῦ Μελανουδίου. Ἐνταῦθα ἀνεγείραντες χαρακώματα ἔκαμαν ἐπανειλημένους ἐφόδους, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος. Δὲν ἀπώλεσαν ὅμως τὸ θάρος των· ἀνασυνταχθέντες ἐπῆλθον καὶ πάλιν καὶ τινες ἀναβάντες τὸ τεῖχος ἤρπασαν σημαίαν Ἀραγωνικὴν, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ριπτομένων λίθων ἀποδεκατευόμενοι ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσιν. Ἡ πάλῃ περὶ τοῦ Μελανουδίου, τοῦ ὁποίου τὴν θέσιν δὲν ἐυνάμεθα ἀκριβῶς νὰ ὀρίσωμεν, πάντως ὅμως ἔκειτο πλησίον τοῦ λόφου τοῦ σήμερον καλουμένου «Καρὰ Τεπέ», διήρκεσεν ἐπὶ πέντε ἡμέρας, ἔμελλε δὲ νὰ κρίνῃ τὴν ὅλην ἔκβασιν τῆς ἐκστρατείας. Ἐν τῷ μεταξύ οἱ πολιορκούμενοι κατεβύθισαν τὰ ἐν τῷ λιμένι πλοῖα αὐτῶν ἀφ' οὗ μετήνεγκον τὰ ἐξαρτίματά των εἰς τὴν ξηράν, διότι μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ πύργου τοῦ λιμένος εὐκόλως ἠδύναντο νὰ τὰ κυριεύσωσιν οἱ Τοῦρκοι. Τινὲς προέτειναν νὰ καταστρέψωσι καὶ τὸ φρούριον τοῦ Μελανουδίου πρὶν ἢ οἱ Τοῦρκοι καταλάβωσιν αὐτὸ καὶ τὸ καταστήσωσιν ὁμητήριον τῶν περαιτέρω ἐργασιῶν των· ἀλλὰ δὲν ἔτυχον τῆς ἐπιδοκιμασίας τῶν πολλῶν. Εἰκοσακισχίλιοι Τοῦρκοι ἐπελθόντες μετὰ πολλοῦ θυμοῦ τὴν 13ην Σεπτεμβρίου, ἐν ᾧ αἱ κραυγαὶ αὐτῶν καὶ αἱ σάλπιγγες ἀντήχουν μέχρις οὐρανοῦ, εἰσώρμησαν εἰς τὸ φρούριον καὶ ἠχμαλώτισαν τοὺς πλείστους τῶν ἐν αὐτῷ. Ὁ ἐπιτετραμμένος τὴν φρουρήσιν τοῦ Μελανουδίου Λουκῖνος, ὅστις κατὰ τὰς τελευταίας τῆς πολιορκίας ἡμέρας ἐπέδειξεν ἀσύγγνωστον ἀμέλειαν ἐσώθη *· οἱ κατορθώσαντες δὲ νὰ διαφύγωσι τὰς χεῖρας τῶν

(*) Ὁ μεταφράσας Ἰταλιστὴ καὶ συμπληρώσας τὸ ἱστορικὸν ἔργον τοῦ Δούκα οὐδὲν ἀναφέρει περὶ τῆς δράσεως τοῦ Λουκίνου κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μελανουδίου, κατηγορεῖ ὅμως αὐτὸν ὅτι λάθρα ἔλθων

Τούρκων ἀσθμαίνοντες καὶ ὑπὸ τοῦ ἰδρωτός περιρρεῖμενοι ἔφερον τὴν τρομερὰν καὶ ἀπαισίως ἐπιδράσασαν ἐπὶ τὴν ψυχὴν τῶν πολιορκουμένων ἀγγελίαν τῆς πτώσεως τοῦ Μελανουδίου. Ἡ εἰδήσις ἐγέννησεν ἀληθῆ κατὰπληξιν εἰς τὸν λαόν, ὅστις ἐνόμισεν ὅτι δεινὴ συμφορὰ προδοσίας ἠπείλει τὴν πόλιν. Συγχρόνως δὲ μέγα τουρκικὸν τηλεβόλον ἔλκον βάρος ἐπὶ τὰ στατήρων ἐπενέφρου τὸ ἔδαφος διὰ τῆς ἐκσφενδονίσεως παρμεγίστων βλημάτων καὶ κατέστρεψε πολλὰς οἰκίας καὶ ἐφόνευσε τινὰς τῶν ἐν αὐταῖς εὐρισκομένων γυναικῶν καὶ παίδων. Ἡ ἐκ τούτου γεννηθεῖσα σύγχυσις καὶ ταραχὴ ὑπῆρξε μεγίστη. Οἱ ἄνδρες ἀπέλπιδες ρίψαντες τὰ ὅπλα, ὡς παράφρονες περιεπλανῶντο ἀνὰ τὴν πόλιν ἢ ἐκρύπτοντο εἰς τὰ ὑπόγεια, ἐν ᾧ ἡ πολιτεία ἀπόλυτον εἶχεν αὐτῶν ἀνάγκην πρὸς φυλακὴν τῶν τειχῶν καὶ πρὸς ἐπισκευὴν τῶν καταπεσόντων αὐτῶν μερῶν. Οὐδεὶς πλέον ἐσχέπτετο περὶ ἀμύνης. Ἡ ἄλωσις τῆς Μυτιλήνης ἦτο ὥρων μόνον ζήτημα.

Ἀναμφιβόλως τῆς τριαύτης τῶν πραγμάτων καταστάσεως αἴτιος εἶναι ὁ ἡγεμὼν Νικόλαος μετὰ τοῦ Λουκίνου. Δὲν παρῆλθον εἰς τὸ μέσον τῶν πολιορκουμένων, ὅπως ὑπεκκαύσωσι καὶ ἀναζωπυρήσωσι τὴν φιλοπυτρίαν καὶ ἐξεγείρωσι καὶ παροτρύνωσιν αὐτοὺς εἰς τὸν ἀγῶνα· ὅπως καταδείξωσιν, ὅτι ὁ ἀγὼν δὲν εἶναι προσωπικός, ἀλλὰ μᾶλλον ἱερὸν ὑπὲρ βωμῶν

εἰς τὸν Μαχμουτ πασᾶν ὑπέδειξεν αὐτῷ τὰ ἀσθενῆ τοῦ μεγάλου φρουρίου μέρη, ἐλπίζων νὰ τύχῃ ἀμοιβῆς διὰ τοῦτο. Οὕτω λοιπὸν παρασκευάσας τὴν προδοσίαν εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν καὶ μετὰ τοῦ προσποιητοῦ φόβου παρέστησεν εἰς τὸν ἡγεμόνα τὴν ἀκροσφαλῇ τῶν πραγμάτων θέσιν καὶ τὸν μέγαν κίνδυνον, ὃν διήρχετο ἡ ζωὴ αὐτοῦ καὶ τῶν πολιτῶν ἂν δὲν προελάβαντο διὰ συνθηκολογίας νὰ σώσῃ ὅ,τι ἠδύνατο.

καὶ ἐστιῶν, ἀλλ' ἀδρανεῖς καὶ ἀμέριμνοι ἐκαρὰδόκουν τὴν μοι-
ραίαν τῆς πόλεως πτώσιν. Πόσον διάφορος ὑπῆρξεν ἡ διαγωγή
τοῦ μεγαλεπιβόλου Κωνσταντίνου, ὅστις καὶ κατ' αὐτὴν τὴν
πρωΐαν τῆς 29 Μαΐου ἐν ἀγαλλιᾷσει ἀνέκραζε πρὸς τοὺς τε-
λευταίους προμάχους τῆς ἐλευθερίας. «Συστρατιῶται καὶ ἀδελ-
»φοί, ἡμῶν ἐστὶν ἡ νίκη, ὁ Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν πολεμεῖ.» Καὶ ὁ
Λεονάρδος δὲ αἴτιον τῆς ταχείας ἀλώσεως τῆς Μυτιλήνης θεω-
ρεῖ τὸν ἡγεμόνα. «Τρόφιμα, λέγει, ὑπῆρχον πετροβόλων καὶ
ἀμυντικῶν ὅπλων ποικίλα εἶδη, ἄνδρες πολλοὶ κατάλληλοι εἰς
μάχην ἀλλ' ὁ ἀρχηγὸς καὶ ἡγεμὼν οὐδὲν ἔπραξεν
πρὸς ἄμυναν.» Ὅθεν οὐδαμῶς εἶναι ἄπορον, ὅτι οἱ κάτοικοι τὴν
δεκάτην τετάρτην Σεπτεμβρίου καταλιπόντες πᾶσαν περὶ τῆς
φρουρήσεως τῶν τειχῶν φροντίδα, ἐν τῇ πεποιθήσει, ὅτι ὁ θά-
νατος ἀναμένει αὐτοὺς, ἀμερίμνως παρεδόθησαν εἰς τὸν Βάκ-
χον, ὅπως ἐξαντλήσωσι πᾶσαν δυνατὴν ἐν τῷ κόσμῳ ἡδονήν.

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν βλέποντες οἱ πρόκριτοι τῆς πόλεως ὅτι
ἡ ἀντίστασις κατέστη ἀδύνατος, συνῆλθον καὶ μετὰ μακρὰν σύ-
σκεψιν ἀπέστειλαν πρὸς τὸν Μαχμούτ πασᾶν δύο πρέσβεις περὶ
παραδόσεως τῆς πόλεως. Οἱ ὅροι τῆς προτεινομένης συνθήκης,
καθ' ἣν οἱ πολιορκούμενοι ἀφίεντο ἐλεύθεροι νὰ ἀπέλθωσιν ἐγέ-
νοντο ἀποδεκτοὶ ὑπὸ τοῦ Τούρκου ἀρχιστρατήγου, ὀρκισθέντος
εἰς τὸ διὰ πολυτίμων λίθων κεκοσμημένον ξίφος του καὶ εἰς
τὴν κεφαλὴν τοῦ Σουλτάνου, ὅτι ἀκριβῶς θὰ τηρήσῃ τὴν συν-
θήκην. Ὁ ἑκπτωτος ἡγεμὼν τῆς Λέσβου τότε παρουσιάσθη μετὰ
δύο ἱππέων ἐνώπιον τοῦ Μεχμέτ κομίζων τὰς κλεῖς τοῦ φρου-
ρίου. Μετὰ δακρύων ἀτενίζων τὸν κατακτητὴν ἔλεγε : «ὦ
»βασιλεῦ, οἶσθα μὲν, ἐξ ὅτου εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆσδε τῆς νή-
»σου περιῆλθον, οὔτε τοὺς ὅρκους παρέβην πώποτε καὶ ἀνδρα-
πόδων ὑποδοχὴν ὡς οὐδέποτε εἰργασάμην, εἴηλον ἂν γένοιτο ὑπὸ

»τῶν τῆσδε τῆς Ἀσίας ἐπιχωρίων ὡς αὐτίκα ἀλίσκόμενα ἀπε-
 »οἶδοτο ὑπ' ἐμοῦ, καὶ σπουδὴν ἐποιούμην, ὅπου τῶν ὑμετέων
 »τινι ἀνδραπόδῳ προστύχοι τις ἐλεῖν τε καὶ εἰς τὸν δεσπότην
 »αὐτοῦ ἀπαγαγεῖν. Τοὺς δὲ πειρατὰς ἀποδεχόμεν ἔπρασσον,
 »ὅπως μὴ τὴν χώραν ληΐζονται καὶ δηοῦντες λεηλατοῦσιν·
 »ἀφορμὴν δὲ οὐδενὶ τούτων ἔγωγε παρειχόμεν, ὥστε τὴν χώ-
 »ραν τὴν σὴν βλάπτειν ἐπιπλέοντας· νῦν δὲ ἤκω παρὰ σέ
 »πόλιν μὲν τήνδε παραδοὺς καὶ νῆσον ξύμπασαν, αἰτοῦμαι δέ
 »σοι ὡς εὐνοίας τε ἔχοιμι περὶ τὰ σὰ πράγματα, οὕτως ἀμεί-
 »βεσθαι βασιλέα ἡμᾶς» *. Περαιτέρω ἐξακολουθῶν τὸν λόγον
 ἐμέμφετο τοὺς πολίτας ὡς ἀναγκάσαντας αὐτὸν εἰς ἀντίστασιν
 καὶ γενομένης αἰτίους τοσαύτης αἱματοχυσίας. Ἀλλ' ὁ Σουλ-
 τᾶνος ἐλαχίστης προσοχῆς ἠξίωσε τοὺς λόγους τοῦ θεοστυγοῦς
 ἀδελφοκτόνου. Ἀντὶ νὰ ἐκφράσῃ τὴν εὐμένειαν καὶ τὴν εὐα-
 ρέσκειαν αὐτοῦ πρὸς τὸν ἡγεμόνα τὸν τοσοῦτον ἀνάνδρως πα-
 ραοἶδοντα τὴν πόλιν καὶ τὴν νῆσον ἅπασαν, σκληρῶς τὸν ἐπε-
 τίμησε, διότι δὲν ὑπήκουσεν ἐξ ἀρχῆς εἰς τὰς ἀπαιτήσεις του.
 Διέταξε δὲ ἀνώτερόν τινα Τοῦρκον στρατιωτικὸν νὰ καταλάβῃ
 παρευθὺς τὴν ἀκρόπολιν τῆς Μυτιλήνης. Αἱ τουρκικαὶ σημαῖαι
 ἀνεπετάσθησαν ἐπὶ τοῦ τείχους καὶ εἰς τοὺς ὀρθίους ἔτι μένον-
 τας πύργους εἰσῆλθον Τοῦρκοι στρατιῶται. Τὸ ὄνομα τοῦ
 Μεχμέτ ἀνευφημεῖτο καθ' ἅπασαν τὴν πόλιν· τὴν δὲ νύκτα
 οἱ Τοῦρκοι ἔθυσαν ἀφθόνως τῷ Βάκχῳ.

Ὅπως ἡ παράδοσις τῶν ἄλλων τῆς νήσου φρουρίων γίνῃ
 ἄνευ αἱματοχυσίας κατ' ἀπαίτησιν τοῦ Σουλτάνου γραμματεὺς
 τοῦ ἡγεμόνος τῆς Λέσβου ἐπορεύθη μετὰ τῶν Τουρκικῶν στρα-
 τευμάτων, κομίζων ἐγγράφους τοῦ Νικολάου διαταγὰς πρὸς

(*) Χαλκοκονδύλης.

τοὺς στρατιωτικοὺς διοικητάς. Μετ' ὀλιγίστας ἡμέρας αἱ Τουρ-
κικαὶ σημαῖαι ἐπτυχοῦντο ἐπὶ τῶν τειχῶν τοῦ Μολίβου τῆς
Ἐρεσοῦ τοῦ Αὐγερινοῦ καὶ τῶν Ἀγίων Θεοδώρων.

Τὰς δύο δὲ μετὰ τὴν παράδοσιν * τῆς Μυτιλήνης ἡμέρας ὁ
φανατισμὸς καὶ τὰ ἄγρια ἐνστικτα τοῦ Τουρκικοῦ ὄχλου ἐλώ-
φησαν, ἵνα ἐκδηλωθῶσιν ἀπαισιώτερα τὴν 17 Σεπτεμβρίου. Ὁ
Σουλτᾶνος παρὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ βορείου λιμένος τῆς Μυτιλή-
νης, εἰς ἣν μετὰ τὴν ἄλωσιν διεπεραιώθη ἐκάθισεν ἐπὶ θρόνου
ὕψηλοῦ, διατάξας νὰ ἐμφανισθῶσι ἀπαξάπαντες οἱ κάτοικοι ἐνώ-
πιον αὐτοῦ καὶ νὰ καταγραφῶσι ὑπὸ τῶν ἐκεῖ παρισταμένων
γραμματέων. Ὡς βαρὺς ρόχθος κυμάτων μακρόθεν ἡχούσης θαλάσ-
σης διηγέρθη ὁ κοπετὸς ἀπὸ τῶν οἴκων ὅτε ὁ κῆρυξ μέγα βοῶν
ἐκήρυξε τὴν Σουλτανικὴν διαταγὴν. Κατηφεῖς, περίτρομοι, ὡς
ὑπὸ θεηλάτου ὀργῆς διωκόμενοι, ἐν ἀμυχάνῳ θλίψει διηρώτων οἱ
Μυτιληναῖοι ἀλλήλους περὶ τῆς ἀναμενούσης αὐτοῖς τύχης (*).

* Ὁ Χαλκοκονδύλης καὶ πάντες οἱ γράψαντες ἱστορίαν τῆς Τουρ-
κίας ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ πολιορκία τῆς Μυτιλήνης διήρκεσεν εἰκοσιε-
πτὰ ἡμέρας. Ἡμεῖς οὐδαμῶς ἀμφιβάλλομεν περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς
μχρτυρίας τοῦ Λεονάρδου, καθ' ἣν ἡ πολιορκία δὲν πᾶρετάρθῃ πλείους
τῶν δεκαπέντε ἡμερῶν.

(*) Παραθέτομεν ἐνταῦθα τοὺς σχετικοὺς στίχους τοῦ Ἰ. Παυλίδου.

.

Κρέματαί ἐκ τοῦ λαιμοῦ τοῦ πατρὸς ὁ χρυσοῦς νεανίσκος,
ἔχει τὸ χρῶμα λευκὸν καὶ ἐρυθρόν, ὡς τὸ χρῶμα τοῦ ρόδου,
θωπεύει αὐτὸν τοῦ πατρὸς ἡ λευκὴ γενειὰς καὶ ἡ κόμη,
τὸ δάκρυ τοῦ γέροντος φεῦ ! εἰς τὰ δάκρυα πλέει ἐκείνου.

Ἐπεταὶ μήτηρ καλή, καὶ κρατεῖ ἔς τὰς θεμάς τῆς ἀγκάλας
ὠραίαν ὡς κρίνον λευκόν, ῥαῖν ἣν ὡς κυπάρισσον κόρην·
τρέμουν τὰ γόνατ' αὐτῶν, ὡς τὰ φύλλα τῶν θάμνων πρὸς αὔραν,

“Ὅτε ἡ ἀρρήτως θλιθερά τούτων συνοδία παρήλαυνε πρὸ τοῦ ἐπὶ χρυσοῦ θρόνου καθημένου Σουλτάνου καὶ ἐκλινον πρὸ αὐτοῦ ὡς πρὸ τοῦ θρόνου τοῦ Πλάστου οἱ νεκροὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ κόσμου, δι’ ἐνὸς νεύματος τοῦ φοβεροῦ κατὰ μὲν τὸν Λαόνικον Χαλκοκονδύλην ὀκτακόσιοι, κατὰ δὲ τὸν Λεονάρδον πεντακόσιοι εὐθαλεῖς καὶ ραδινοὶ νεανίαὶ καὶ νεάνιδες ἐγένοντο ἀνάρπαστοι. Ἡ διαδραματισθεῖσα τότε σκηνὴ τραγικῶς πένθιμος καθιστᾷ τὴν ἄλωσιν τῆς Μυτιλήνης δραματικωτέραν καὶ συγκινητικωτέραν τῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἥς τοῦ τραγικοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ἀπείρου σπουδαιότητος στερεῖται βεβαίως. Οἱ λευκότριχες γονεῖς, ἀφ’ οὗ ἀπеспῶντο τὰ φίλτατα αὐτῶν, αἱ θυγατέρες καὶ υἱοί, οὗς ὡς ὑπηρετήματα αἰσχυρῶν λογισμῶν ἐξέλεξεν ὁ πορθητῆς, συνέπνιγον τοὺς λυγμοὺς αὐτῶν καὶ τὰ δάκρυα, προσποιούμενοι, ὅτι ἐχασμῶντο μᾶλλον, ἢ ὅτι ἐστέναζον. Ἡ λύπη αὐτῶν καὶ ἡ συγκίνησις διὰ λόγων δὲν ἐξεδηλοῦτο, ἀλλ’ ἤρκει ἐπὶ στιγμὴν μόνον νὰ προσβλέψῃ αὐτοὺς, διὰ νὰ αἰσθανθῇ, ὅτι ἀντικρὺζει ἀνθρώπους καταβάλλοντας τὴν ὑστάτην προσπάθειαν, ὅπως ἐμποδίσωσι τὴν ἔκρηξιν τοῦ ἀμηχάνου αὐτῶν ἄλγους. «Ὁ θάνατος, λέγει ὁ πλειστάκις μνημονευθεὶς Λεονάρδος, ὅστις συνήθως ἐπέρχεται τοῖς θνητοῖς ἐπ’ αὐτοῦ, ὅταν δὲν καλεῖται, καθ’ ὅλην

καὶ προχωροῦσιν ἀργά, καὶ φιλοῦσιν ἀλλήλων τὰ χεῖλη.
Κρύπτει τὸ βρέφος ἐκεῖ μίχ μήτηρ μακρὰν ἔς τὰς ἀγκάλας,
καὶ τὸ πιέζει σφικτὰ εἰς τὸ στήθος τῆς μὴ τὸ ἀρπάσουν.
Φαίνεται γέρων εὐθὺς ὑψηλὸς μὲ λευκὴν γενειάδα,
μὲ τὰς λευκὰς τοῦ ὀφρύος, καὶ μὲ τὴν σκυθρωπάζουσαν ὄψιν.
ῥάβδος στηρίζει μακρὰ τὸ ἀργόν τε καὶ τρέμον του βῆμα,
γραῖα τὸν ἀκολουθεῖ κεκυφύτα, καὶ ταύτην παιδίον
τῆς θυγατρὸς ὀρφανὸν ἐκ τοῦ πέπλου τὴν σύρει ὀλολίζον.

ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἡμᾶς ἀπαιτοῦντας αὐτὸν καὶ ὑπὸ τῆς λύπης ἐξησθενημένους ἀπηξίωσε να ὑπακούσῃ. Προετιμῶμεν νὰ ἀποθάνωμεν μᾶλλον ἢ τὰς συμφορὰς τοῦ ἡμετέρου γένους νὰ ἐπιδώμεν» *.

Ἀλλὰ καὶ τοὺτους δὲν ἀνέμενέ καλλιτέρα τύχη. Ὅ,τι εὐγενές, ὅ,τι ὠραῖον, ὅ,τι ἐπ' ἀρετῇ καὶ ἀνδρίᾳ διακρινόμενον ὑπῆρχε ἐν τῇ εὐάνδρῳ καὶ καλλιγύναικι Μυτιλήνῃ ἐπεβιδάσθη εἰς τὰ πλοῖα ὑπὸ τῶν Τούρκων. Οἱ πτωχοί, οἱ ἄσχημοι, οἱ ἀφανεῖς, οἱ ἀπαίδευτοι, οἱ καλούμενοι Θεοδωριανοί, οὓς αἱ Δυτικαὶ πηγαὶ θεωροῦσι ὡς τοὺς τελευταίους κυρίους τῆς Λέσβου κατελείφθησαν ὡς μόνιμοι κάτοικοι τῆς ἄλωθείσης πόλεως. Καὶ οὗτοι δὲ δὲν ἐτόλμων νὰ ἐξέλθωσι τῶν οἰκιῶν αὐτῶν ἐκ φόβου. Καθ' ἅπασαν τὴν πόλιν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐβασίλευεν νέκρωσις καὶ ἀκίνησία.

Ἐν ταῖς πλοίαις οἱ ἐν εὐμαρείᾳ τὸν πρότερον βίον διαγαγόντες Λέσβιοι—καὶ τοιοῦτοι ἦσαν ὅλοι οἱ αἰχμάλωτοι—ἐδοκίμασαν ἀμέτρους κακουχίας. Ἀσυνήθιστοι ὄντες εἰς μακροὺς πλοῦς καὶ τρικυμίας, μέχρις οὗ ἀφίκύντο 16 Ὀκτωβρίου εἰς Κων)πολιν πολλοὶ ἀπέθανον ἐκ τῆς στενοχωρίας καὶ τῆς λύπης καὶ ἐρρίφθησαν εἰς τὴν θάλασσαν, ἀφ' οὗ προηγουμένως ἀπεκόπη ὑπὸ τοῦ ναυτικοῦ γραμματέως τὸ ἀριστερόν αὐτῶν οὖς. Ἐκ τῶν ἐπιλιπομένων συμποσομένων εἰς δέκα χιλιάδας, ὁ Σουλτᾶνος τοὺς μὲν προσέφερεν δῶρον εἰς τοὺς ἐξέχοντας τούρκους, τοὺς δὲ ἐπώλησεν ὡς δούλους, τοὺς ἀλκιμωτέρους δὲ εἰσήγαγε εἰς τὸν στρατόν. Ἐλάχιστοι ἴσως τὸ ἑκατοστὸν ἐξ

* Ὁ Χαλκοκονδύλης διηγεῖται ὅτι εὐθὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν 300 φράγκους ἀπαγαγόντες οἱ Τούρκοι εἰς τι προάστειον ἀνέκρεμασαν διχοταμήσαντες τὸ σῶμα. Ὅπως δὲ τὸν θάνατον χιταστήτωσιν ἀλγεινότερον τὴν διχοτομίαν κατέπαυσαν εἰς τὸ διάφραγμα.

αὐτῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ ἐπίσκοπος Λεονάρδος, ἐξηγοράσθησαν διὰ παπικῶν χρημάτων. Εἰς τὴν Λέσβον ὁ Σουλτάνος ἔστειλε διακοσίους Γεν.τσάρους καὶ τριακοσίους Ἀζάπιδας ἀντὶ πάντων τῶν ἐξανδραποδισθέντων καὶ ἐξοικισθέντων πολιτῶν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ υἱοῦ τοῦ Σαμλιάτη (Σελίμ ἢ Σουλεϊμάν), οὗ τὸ ὄνομα δὲν μνημονεύει ὁ Χαλκοκονδύλης. Εἰς αὐτοὺς δὲ περιῆλθον καὶ πᾶσα ἡ κτηματικὴ ποριουσία τῶν εἰς τὴν Κων) πολιν ἀπαχθέντων χριστιανῶν.

Ὁ δὲ Νικόλαος μετὰ τοῦ Λουκίνου ἀφίκοντο εἰς τὴν πρωτεύουσάν ἐπὶ τῶν αὐτῶν πλοίων συνεπιβαίνοντες. Δὲν παρήλθον ὅμως πολλαὶ ἡμέραι καὶ ὁ Σουλτάνος πιθανῶς ἔνεκα τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ ἀντιπαθείας πρὸς τοὺς Γατελούζους (*) καθεῖρξεν ἀμφοτέρους. Πρὸς ταχεῖαν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν πολλῶν καὶ ἀνηκέστων δεινῶν, τὰ ὅποια ἐν τῇ εἰρκτῇ ὑφίσταντο, ἐξώμωσαν τὴν θρησκείαν των καὶ ἐνεστερνίσθησαν τὴν τοῦ Μωάμεθ. Καὶ τότε μὲν περιτεμόντες αὐτοὺς οἱ Τοῦρκοι ἐνέδυσαν βασιλικὰς ἐσθῆτας καὶ τιάρας· ἀλλ' ὁ Μεχμέτ ὅστις εἶχε περιφρονήσῃ τὴν ἀχρειότητα τοῦ ἡθους τῶν τελευταίων Γατελούζων καὶ γνωρίσῃ, ὅτι ἡ μεταστρεφὴς αὐτῶν παρήχθη ὑπὸ τῆς ἐλπίδος εὐχαρίστου ζωῆς καὶ τρυφηλῆς ἀναπαύσεως, τὸν τε Νικό-

(*) Ταύτην τὴν αἰτίαν παραδεχέται ὁ Χαλκοκονδύλης, θεωρῶν ἀπίθινα τὰ ὑπὸ τινῶν ἄλλων συγχρόνων του λεγόμενα, ὅτι παῖς εὖνους τοῦ Σουλτάνου διαφυγὼν τὴν βασιλικὴν αὐλὴν πρότερον ποτε προσέφυγε παρὰ τῷ ἡγεμόνι τῆς Λέσβου, ἔνθα ἡσπάσθη τὸν χριστιανισμόν. Ἀλωθείσης δὲ τῆς νήσου ὁ Νικόλαος λησμονῶν τὰ προηγούμενα τοῦ νεανίσκου ἐδωροφόρητε τοῦτον τῷ Σουλτάνῳ ὅπως ἐπὶ πλέον ἐξευμενίσῃ. Ἀλλ' οἱ παῖδες τῶν ἀνυχτέρων ἀναγνώρισαντες τὸν ἀρχαῖον σύντροφον ἐξήγγειλχεν τοῦτο τῷ Σουλτάνῳ, ἐφ' ᾧ ὀργισθεὶς διέταξε τὴν κάθειρξιν τοῦ Νικολάου καὶ τοῦ Λουκίνου.

λαον και τὸν Λουκῖνον μόλις ἀναλαβόντας ἐκ τῶν ἀλγυδόνων τῆς περιτομῆς διέταξε νὰ τοὺς ρίψωσιν πάλιν εἰς τὰ δεσμὰ καὶ μετὰ μικρὸν ἐπαξίως ἀνταμείβων αὐτοὺς κατεδίκασεν εἰς τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον. Καὶ ἀπηγχονίσθησαν ἀμφότεροι διὰ χορδῆς τόξου, καθ' ὃν τρόπον αὐτοὶ ἀπέπνιξαν τὸν Δομήνικον, ὅπως ἀφαρπάσωσιν ἀπ' αὐτοῦ τὴν ἀρχήν.

Οὕτως οἰκτρῶς καὶ ἀδόξως ἐξέλιπεν ὁ ἐπὶ 107 ἔτη ἄρξας τῆς Λέσβου οἶκος τῶν Γατελούζων. (*) Ἡ διοίκησις αὐτῶν ἐλληνικὴν δὲν ἔφερε χαρακτῆρα, οὐδ' ἦτο δυνατόν τοῦτο, ἀλλ' ὑπὲρ πάντας τοὺς ἐν Ἀνατολῇ ἐγκαταστάντας Λατίνους ἐδείχθησαν εὐμενέστεροι πρὸς τὸν ἐλληνισμόν, οὗ τὴν ἐκμηδένισιν οὐδέποτε ἐπεζήτησαν. Ἡ πρώτη ἡγεμονίς ἦτο Ἑλληνίς, τὰ ἐπικυριαρχικά δὲ τοῦ βασιλέως τοῦ Βυζαντίου δικαιώματα, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ εἴπομεν, οὐδέποτε παρέκρυσαν οἱ ἡγεμόνες τῆς Λέσβου. Καὶ τὰ ἐλληνικά γράμματα ἐντελῶς δὲν παρημέλησαν. Ὁ ἐπὶ Δορίνου ἐπισκεφθεὶς τὴν νῆσον Ἰταλὸς περιηγητῆς Κυριακὸς ὁ ἐξ Ἀγκῶνος δὲν εὕρισκει λέξεις πρὸς ἔκφρασιν τοῦ ἐνθουσιασμοῦ ὃν πρὸς τὰς Λεσβιακὰς ἀρχαιότητας ἐδείκνυε ὁ ἡγεμὼν οὗτος, ὅστις ὡς καὶ πάντες οἱ τῆς οἰκογενείας του ἦσαν ἐκ τῶν λογιωτέρων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀνδρῶν. Ἐπὶ ἀποχῇ δὲ ἀπὸ μεγαλομανῶν κατακτητικῶν σχεδίων διακρινόμενοι οἱ

(*) Περὶ τοῦ διοικητικοῦ συστήματος καὶ τῶν οἰκονομικῶν μέτρων τῶν Γατελούζων ὡς καὶ περὶ τῆς ἐπιδράσεως αὐτῶν ὡς Ἰταλῶν ἐπὶ τὸν Ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τῆς Λέσβου θὰ πρὸς ματευθῶμεν προσεχῶς ἐν ἰδιαιτέρᾳ μελέτῃ λεπτομερῶς. Σημειωτέον ὅτι ἡ ἐν γένει διοικητικὴ διαρρύθμισις τῶν Γατελουζείων κτήσεων φέρει ὅλως ἴδιον χαρακτῆρα, διαφέρουσα ἐν πολλοῖς ἀπὸ τῆς τῶν ἄλλων Γενουηναίων ἀποικιῶν, περὶ ὧν ἔγραψεν ὁ Carlo Pagano (delle Imprese e del dominio dei Genovesi nella Graecia).

Γατελουῖζοι ἄπασαν τὴν προσοχὴν αὐτῶν εἶχον συγκεντρώσει εἰς τὴν εἰρηνικὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας καταστήσαντες τὸ κράτος αὐτῶν ἐκ τῶν σπουδαιότερων καὶ πλουσιωτέρων τῆς Ἀνατολῆς. (*) Ἡγεμόνες τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Τραπεζοῦντος καὶ ἱππόται τῆς Δύσεως ἐκ τοῦ οἴκου αὐτῶν ἐζήτουν συζύγους παρέχοντες τρανὸν τεκμήριον τῆς ἐκτιμήσεως μεθ' ἧς περιέβαλον τὸν ἡγεμονικὸν οἶκον τῆς Λέσβου. Οἱ ὑλικὸν πόροι τῶν Λεσβίων καταπληκτικῶι ἠϋξήθησαν διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς γεωργίας, τῆς ναυτιλίας καὶ τοῦ ἐμπορίου. Ἐν γένει ἡ κατάστασις τῆς Λέσβου προπάντων ἐπὶ Ἰακώβου καὶ Δορίνου ἦτο λίαν ἀνθηρά.

Ἀνεξαρτήτως δὲ τῆς ὑποστηρίξεως ἣ μὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Λέσβου, ἀπλῶς ὡς Γενουαῖοι ἡγεμόνες οἱ Γατελουῖζοι ἐξεταζόμενοι σπουδαιότητα κατέχουσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ θέσιν. Τὸ κράτος αὐτῶν ἦτο τὸ πολυπληθέστατον καὶ πλουσιώτατον ἐκ τῶν φραγκικῶν ἡγεμονιῶν τοῦ Αἰγαίου πελάγους. «Καὶ τῆς Γενούης, ἐπιλέγει ὁ δεινὸς τῆς ἱστορίας τοῦ ἐμπορίου ἐρευνητῆς Χέϋδ, ἡ ἐν Ἀνατολῇ δύναμις καὶ ἐπιρροὴ ὑπερβαλλόντως ἠϋξήθη διὰ τῶν Γατελούζων. Συνδέσαντες οὗτοι τοὺς στενοτάτους συγγενικοὺς δεσμοὺς μετὰ τῶν αὐτοκρατορικῶν οἴκων τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Τραπεζοῦντος ἤσκουν μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τὰς ἀποφάσεις τοῦ Ἑλληνος αὐτοκράτορος, ἀλλὰ καὶ ἐγνώριζον τὴν προϊούσαν παρακμὴν καὶ διά-

(*) Πλὴν τῶν ἐν σελίδι 33 ἀναγραφέντων νομισμάτων διεσώθησαν καὶ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων τὰ ἐξῆς. Τοῦ Φραγκίσκου τοῦ Α' 7 χαλκᾶ τοῦ Δορίνου 2 χρυσᾶ, 2 ἀργυρᾶ καὶ 16 χαλκᾶ· τοῦ Δομηνίκου 2 χρυσᾶ καὶ 3 χαλκᾶ καὶ τοῦ Νικολάου 2 χαλκᾶ.

λυσιν τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ὅπως αὐξήσωσι τὰς ἐαυτῶν κτήσεις». ¹

Ἡ μετὰ τὴν βαρυστένακτον καὶ ἀξιοθρήνητον ἄλωσιν κατάστασις τῆς Λέσβου ἦτο οἰκτοπράτη. Τὴν αὐτὴν μὲ τὴν πρωτεύουσαν τύχην ἔσχον καὶ αἱ ἄλλαι τῆς νήσου πόλεις· ἐὰν δὲ ὑπολογίσωμεν τὸν ἐπὶ Γατελούζων πληθυσμὸν τῆς Λέσβου εἰς ἑκατὸν χιλιάδας, κατὰ τὰ πρῶτα τῆς Τουρκοκρατίας ἔτη εἶχον περιορισθῇ εἰς τριάκοντα ἢ τεσσαράκοντα χιλιάδες. Ἐν τοιαύτῃ ἀσχημότητι, ἀφανείᾳ καὶ ἀθλιότητι ἔζων, ὥστε νεώτερος ἱστορικός, ὁ ἐν Ἀθήναις ἐπὶ Ὀθωνος ἀνταποκριτῆς τοῦ «Λονδινείου Χρόνου» Φίνλεϋ λέγει ² ὅτι «ἀπὸ τῆς ἀλώσεως καὶ ἐντεῦθεν οἱ κάτοικοι τῆς Μυτιλήνης ἐγένοντο κυριολεκτικῶς μία τῶν μάλιστα ἐκφυλισμένων κοινωνιῶν παρὰ τοῖς νεωτέροις Ἑλλησιν. Ἡ κακοπραγία καὶ ἡ ψευδολογία αὐτῶν ἐκφράζεται ἐν τῇ παροιμίᾳ

« Ἀθηναῖοι καὶ Θηβαῖοι
καὶ κακοὶ Μυτιληναῖοι
ἄλλα λέγουν τὸ βραδὺ
κᾶλλα κόμνουν τὸ ταχύ ³ »

¹ Διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Νικολάου καὶ τοῦ Λουκίνου δέν ἐξέλιπεν ἐντελῶς ὁ οἶκος τῶν Γατελούζων. Δύσκολον ὅμως εἶναι νὰ ὁρισθῇ ἡ σχέσις τῶν νῦν φερότων τὸ οἰκογενειακὸν ὄνομα Κατελούζοι ἐν Ἀθήναις, Σμύρνῃ, Νάξῳ καὶ ἀλλαχοῦ πρὸς τὸν ἡγεμονικὸν οἶκον τῆς Λέσβου.

² The history of Greece under Othoman and Venetian domination. Edimbourgh and London 1856.

³ Περὶ τῆς παροιμίας ταύτης ὁ μοναδικὸς Ἑλλήν λαογράφος Ν. Πο-

Καὶ ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ παροιμία εἶναι πολὺ προγενεστέρα τοῦ 15' αἰῶνος, ἄλλα γεγονότα μαρτυροῦσιν, ὅτι ἡ περὶ τῆς Μυτιλήνης ἐπὶ Τουρκοκρατίας κρίσις τοῦ Φίνλεϋ δὲν ἀφίσταται πολὺ τῆς ἀληθείας. Ἡ ἀείποτε εἰς ὕλικούς πόρους εὐημεροῦσα Λέσβος κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον καὶ δέκατον ἑβδόμον αἰῶνα κατετρύχετο ὑπὸ ἀφορήτου πενίας. Ἀντὶ τῶν πολυτάλάντων μεγάρων καὶ τῶν κοσμοβριθῶν πόλεων ὑφ' ὧν ἐκαλύπτετο ἡ νῆσος ἐπὶ τῶν Γατελούζων, κῶμαι μικραὶ ἐξ οἰκίσκων μόνον ὑπῆρχον ἐπ' αὐτῆς κατὰ τοὺς ἐρεβώδεις καὶ σκοτεινοὺς τούτους αἰῶνας. Ὁ ἀναγινώσκων τὸν ἐν τῇ Μητροπόλει τῆς Μυτιλήνης ἀποκείμενον κώδικα ἀπὸ τοῦ 1567 μέχρι τοῦ 1652, βλέπει, ὡς λέγει ὁ μεθ' ὅλας τὰς μωρολόγους ἐτυμολογίας τῶν Λεσβιακῶν τοπωνυμιῶν ἐν πολλοῖς χρησιμώτατος Σταυράκης Ἀναγνώστης *, «τὴν ἐλεινὴν τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κατάστασιν καὶ ὡς πρὸς τὸ σκέπτεσθαι καὶ ὡς πρὸς τὸ ἀθλίως δρᾶν». Ἡ παιδεία σχεδὸν εἶχε ἐκλίπει καὶ δι' ἄλλόλογους καὶ διότι τὰ μοναστήρια (*), ἅτινα ἀλλαχοῦ ἀνεδεί-

λίτης λέγει (Δημῳδεῖς Παροιμίαι τομ. Α').) «Ἡ παροιμία φαίνεται παλαιά. Δύσκολον βεβαίως εἶνε καὶ ἀχροσφχλές νὰ ὀρισθῇ ἐκ τίνων ἀφορμῶν ἐπλάσθη. Ἄξιον περιεργίας ὁμῶς φαίνεται ὅτι ἀληθεύει ὡς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἀναφερομένη εἰς τὰς ἐν ἔτει 427 π. Χ. ἀντιθέτους ἐντὸς δύο ἡμερῶν ἀποφάσεις περὶ τῶν Μυτιληναίων».

Λεσβιάς κτλ. ἐν Σμύρνῃ 1851.

(*) Ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἡσαΐου (1323—1334) ὑπῆρχον αἱ ἐπόμεναι μοναὶ ἐπὶ τῆς Λέσβου· αἱ τῶν ὁσίων Πατέρων, τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου τῆς Γλύστρας, τοῦ ἁγίου Μηνᾶ, τῶν Κάτω Πτωμαίων, τοῦ Ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ τοῦ Ἀκρονησιώτου, τοῦ ἁγίου Νικολαου, τῆς Καλῆς Λαγκάδος, τοῦ Ξηροκάστρου, τῆς Μυρσίνης, τοῦ Κρυοκόπου, τῆς Ἀγίας Θεοφανῶς (sic), τῆς Ὁδηγητρίας τοῦ Βούρκου, τῶν Ἀγίων Πέντε, ἁγίου Ἀάβνου τοῦ Θεολόγου ἐν τῇ ἐνορίᾳ Κόρακος,

χθησαν φυτώρια εκπαιδευτικά εἶχον ἐκλίπη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ
 ιε' αἰῶνος. Μόλις περὶ τοῦ 1560 ἰδρύθη τὸ μοναστήριον τοῦ
 Λειμῶνος ὑπὸ τοῦ δικαίως ὑφ' ὅλων τῶν Λεσβίων ὡς δικαίως
 τιμωμένου Ἰγνατίου· ἀλλὰ καὶ τούτου οἱ καρποὶ ἦσαν περιω-
 ρισμένοι καὶ σχεδὸν ἐλάχιστοι.

Ἡ κατάπτωσης τῆς Λέσβου τὴν ἐπαύριον τῇ ἐγκαταστά-
 σεως ἐπ' αὐτῆς τῶν Τούρκων ἦτο τοιαύτη ὥστε μόνον ὁ «εὐ-
 μ α ρ ῆ ς Θ ε ὀ ς ὁ χ ρ ὀ ν ο ς» ἠδύνατο νὰ ἐπουλώσῃ
 τὸ ἀπιστεύτως ἐξησθενήσαντα Ἑλληνικὸν πληθυσμὸν αὐτῆς.
 Ἐδέησε νὰ παρέλθωσι τρεῖς αἰῶνες, ὅπως ἀνακύψῃ ἐκ τῆς ἀφα-
 νείας καὶ ἀναλάβῃ τὴν ἐμπρέπουσαν αὐτῇ θέσιν ἐν Ἑλληνι-
 σμῶ. Ἡ κατὰ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος ἐμφάνις
 δύο μεγάλων Λεσβίων λογίων τοῦ Δωροθέου καὶ τοῦ Ἰωάννου
 τοῦ φιλοσόφου καὶ ἡ ἰδρυσις ἀξίου λόγου ἑλληνικοῦ σχολείου
 ἐν Μυτιλήνῃ ἀρκούντως τεκμηριουῖσιν, ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκεί-
 νης ἡ Λέσβος εἶχεν ἐξέλθῃ ἐκ τῆς νεκροφυνείας. Τὴν τότε ἀρ-
 ξαμένην πρόοδον ἐπὶ βραχὺ μόνον ἀνέκοψεν τὰ ἐν ἔτει 1770
 κατ' ἀκολουθίαν τῆς ἐμφανίσεως Ρωσικοῦ στόλου πρὸ τῆς Μι-
 τυλήνης διαπραχθέντα ὑπὸ τῶν Τούρκων κακουργήματα, ἅτινα
 λεπτομερῶς ἀφηγεῖται ὁ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐξόριστος ἐν
 Μιτυλήνῃ πατριάρχης Κων)πόλεως Μελέτιος, ἐν ὑπερμνήματι,
 δημοσιευθέντι τὸ πρῶτον ἐν τῇ «Πανδώρα», ὑπὸ τοῦ Γ. Ἀρι-
 στείδου καὶ εἶτα ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Κωνσταντίνου Νικοδήμου ἐν
 τῷ «Ὑπομνήματι περὶ τῶν Ψαρῶν» αὐτοῦ. Περὶ τοὺς αὐτοὺς
 δὲ χρόνους ἐγκατέστησαν πολλοὶ Λέσβιοι ἐν Κων)πόλει. Ὁ Ἀ-
 θανάσιος Κερνηνὸς Ὑψηλάντης ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ τῷ ἐπιγρα-

τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, τοῦ Κληματίου, τοῦ Ἀγίου Γεωργίου καὶ τοῦ
 Καλλέως.

φεμένω ατὰ Μετὰ τὴν "Αλωσιν» ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὸ 1789 τὰ Πατριαρχεῖα ὑπέβαλον τοὺς ἐν Κων)πόλει «λαδάδας 9 τὸν ἀριθμόν, Μιτυληναίους χωρὶς σπίτια εἰς τὴν πόλιν καὶ γυναῖκας εἰς τὴν καταβολὴν 50 ὀκάδων ἀσπρικῶν». Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μέχρι σήμερον τὸ ἐμπόριον τοῦ ἐλαίου ὑπῆρξεν ἡ πηγὴ τῆς οἰκονομικῆς εὐρωστίας τῆς νήσου.

Κατὰ τὸν πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐκπνεύσαντα αἰῶνα ἡ οἰκονομικοὶ πόροι τῆς Λέσβου καὶ ὁ πληθυσμὸς τεραστιῶς ηὐξήθησαν ἀνάλογος δὲ ἡ ὑπῆρξε ἡ πρόοδος αὐτῆς εἰς τὰ γράμματα καὶ τὸν πολιτισμόν. Ἡ ἱστορία δι' ἀμαράντων ἀνθέων θὰ πλέξῃ τὸν στέφανον τῶν Λεσβίων καὶ ἰδιαίτατα τῶν Μυτιληναίων τοῦ 19ου αἰῶνος ὡς ἐνθουσιωδῶν τῆς ἐλληνικῆς παιδείας, «τῆς φαεινῆς κρηπίδος τῆς ἐλευθερίας», σημαιοφόρων, ὡς ἀνταξίων ἀπογόνων τοῦ Πιπτακοῦ, τοῦ Θεοφράστου, τοῦ Διοφάνους, τοῦ Χριστιφόρου τοῦ Πατρικίου.

ΤΕΛΟΣ

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

Τῆς ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Γατελούζων ἡγεμόνων τῆς Λέ-
βου κατὰ τὸν Γεώργιον Φίνλεϋ

-
1. Φραγκῆσκος I	1355
2. Ίάκωθος υἱὸς τοῦ Φραγκίσκου τοῦ I
ἦτο ἡγεμὼν τῷ	1395
3. Φραγκῆσκος II.	
4. Δορῆνος ἀδελφὸς τοῦ Φραγκίσκου (;)	1455
5. Δομήνικος ἢ Κυριακὸς υἱὸς τοῦ
Δορίνου	1455—1458
6. Νικόλαος ἀδελφὸς τοῦ Δομηνίου	1458—1462

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Πρόλογος	Σελ.	5
α' .)	Δομήνικος Κατάνης	»	11
β' .)	Φραγκῖσκος Α' . Γατελοῦζος	»	22
γ' .)	Ἰάκωβος Γατελοῦζος	»	32
δ' .)	Φραγκῖσκος Β' . Γατελοῦζος	»	34
ε' .)	Δορῖνος Γατελοῦζος	»	35
ς' .)	Δομήνικος Γατελοῦζος	»	40
ζ' .)	Νικόλαος Γατελοῦζος	»	54
	Χρονολογικὸς πίναξ τῶν ἡγεμόνων τῆς Λέσβου κατὰ Φίνλεϋ	»	74
	Γενεαλογικὸς πίναξ τῶν Γατελούζων κατὰ τὸν Χόπφ	»	75

La vieille Phocée... était affermée par convention, emphythéotique à la famille des Gattilusi de Lesbos, depuis que, en 1358, Kalothetos en avait été chassé.

Paride Giustiniani (succède à Francesco Drapperio administrant Phocée 1437-47) maria sa fille Maria, célèbre par l'amour extraordinaire que lui voua son mari, au prince Domenico Gattiluso de Lesbos (1).

[Les Giustiniani de Chios] frappaient des ducats d'or, imitant ceux de Venise; cent de ces ducats équivalaient, en 1454, à 141½ florins de Gênes... Cette imitation... était également suivie par les Gattilusi de Lesbos (vu que le sequin était alors la monnaie la plus courante en Orient).

Les Giustiniani dynastes de Chios. Étude historique par Karl Hoff, traduite de l'allemand, par Étienne A. Klasto, Paris, Ernest Leroux, éditeur, 28 r. Bonaparte, 28, 1888. p. 107, 110, 126.

(1) (Note du traducteur). Maria étant été atteinte de la lèpre, qui alors passait pour une maladie incurable, son mari, l'aimant passionnément, refusa constamment de se séparer d'elle, garda le même lit, la même table, et fut tué dans ses bras, quand Domenico fut étranglé par ordre de son frère Nicolo qui, par ce fratricide, s'empara du pouvoir.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΦΙΛΟΜΟΥΣΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ

Ἐν Μυτιλήνῃ

Μιχ. Π. Κουρτζῆς, 10 Θρασ. Ἀρχοντόπουλος, 10 Β. Μουζάλα 4, Β. Π. Βασιλείου 4, Σπ. Τζωρτζίδης 4, Ἐμμανουήλ Πετριανός 2, Μαρίνος Βαρβούρης 1, Μιχ. Βαμβούρης, 2, Σιφναῖος, Κ. Νιανιᾶς, Β. Π. Γρημάνης, Χρ. Χ. Γιαννάκης Ἰω. Σιφναῖος, Π. Παλαιολόγος, Μ. Μ. Κατσάνης, Παν. Βαμβούρης, Μιχ. Ψακῆς, Ἀλεξ. Μητρέλλιᾶς, Π. Π. Βασιλείου, Λ. Γουῦτος, Π. Σιφναῖος, Ἰωάννης Κόντος, Θεμ. Παραδέλλης, Βασ. Μ. Γουῦτος. Κλέων Καψιμάλης, Θ. Χ. Χατζηδημητράκης, Γ. Μ. Κούμπα, Θ. Φινάλης. Θ. Θεοδοσιάδης, Ἀθηνᾶ Σταυράκη, Σ. Γρηγοριάδης, Κ. Δομένικος, Ν. Μοσχονήσιος, Σ. Δόριζας, Γ. Βαφειάδης, Γ. Μαλλίδης, Π. Παντελίδης, Παππᾶ Γώργιος, Μ. Ἰατρίδης, Π. Κοσμηματογράφος, Τρύφων Κακκαβίας 5, Σ. Μ. Κούμπα, Γ. Μ. Καψιμάλη, Γ. Κωνσταντῖνος, Ἀχ. Τ. Ακοόσης, Γ. Γρηγορίου, Ἀργ. Θ. Χριστοδούλου, Χ. Χαραλάμπους, Κυρ. Παρασκευαΐδης, Μιλτ. Χ. Ράλλης, Νικ. Χ. Ράλλης, Βασ. Βενλῆς, Ἀπ. Καραβάλλης, Β. Βουζβούνης, Δημ. Ἀντωνίου, Δ. Α. Χαούλης, Χαρ. Δημητριάδης, Ἰ. Ἀποστολίδης, Β. Γρηγορίου, Θρασ. Σαββιάδης, Κων. Τριανταφυλλίδης, Π. Τζωρτζίδης, Θεόδωρος Δημητρίου, Θ. Κώστα, Π. Βουγιούκα, Γρ. Μανδάνη, Ἰ. Ὀλύμπιος, Μ. Μιχαηλίδης, Χ. Φραντζῆς, Μ. Στεφανίδης, Ε. Καρατζᾶς. Δ. Δημητριάδης, Σ. Μεταξᾶς, Ἰ. Εὐσερατιάδης, Ι. Καψῆς, Δ. Μελανδινός, Ἐλπινίκη Κα-

ρακούση, Μ. Μελανδίνου, Κλεονίκη Παλαιολόγου, Σ. Α. Ἀποστολάκη, Γεώργιος Ζεέρης, Νικ. Πασσιούρα, Γ. Πετρέλλης, Θ. Α. Ἀργυρίου, Θ. Α. Χ. Ἰωάννου, Σ. Χ. Παλαιολόγου, Γ. Στυλιανού, Π. Δήμου, Σ. Λεβέντης, Π. Καψιμάλης, Μ. Κωνσταντινίδης, Δημ. Βοστάνης, Ἀλ. Βοστάνης, Ἀθανάσιος Σίμου.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι **Μαρίνου Χη. Γαβριήλ.**

Κ. Καβέτσος, Ἀν. Κοκκῶνης, Κ. Β. Ψακῆς, Ν. Α. Καλογρίδης, Σολ. Τσακύρης Θ. Μ. Κατσάνης, Π. Β. Μάνδρας, Π. Σ. Ζερβίνης, Ἀργ. Μανδάνης, Ἡλ. Τσακύρης, Νικ. Καλιόγλου, Κων. Μαρζέλος, Ἀσ. Γρηγορίου, Στέλλιος Εὐριπιώτης, Ν. Σ. Τριανταφύλλου, Η. Κ. Βογιατζῆς, Ἀ. Καραγιάννης, Ἰωαν. Βόμβας, Χρ. Βελισσάριος, Γ. Παπαδόπουλος.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι **Α. Βηνόγλου.**

Α. Βηνόγλου 4, Α. Ν. Καρακάσης, Μ. Μηχαηλίδης, Σ. Γιαννουλάτος, Α. Χ. Κανέλλης, Ν. Σάλτας, Σ. Κοντοπιάδης, Ν. Σεμνόπουλος, Α. Χαδουμέλλης, Σ. Τσακωνέλλι.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι **Ἀλκ. Μαριγλῆ.**

Κλ. Μαριγλῆς, Γαβ. Γερμανός, Θεοδ. Κορώνης, Δ. Κανάραχος, Βασ. Χριστοφίδης, Παῖσιος Μοναχός, Ι. Ε. Καφ-τζέλης, Κ. Μ. Παπαδόπουλος, Γ. Ἀποστόλου, Π. Μειμάρης, Γεώρ. Σ. Μαριγλῆ, Εὐγ. Νικολαΐδης, Ἄννα Ἰωάννου, Α. Π. Μανωλακέλλης, Γ. Χ. Ἀνδρέου, Μαριάνθη Σκορτέλλη, Γρηγορ. Πασσιούρα, Β. Κ. Σακελλαρίου, Δ. Παπαθασιλείου. Γ. Δ. Πιπτέλης, Ν. Δουκαρέλης.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι **Ἰγ. Χριστοφόρου.**

Κ. Κοκκίνης, Μιχ. Μαρμαρινού, Γεωργ. Παππακυριάκου,
Ἄσημ. Σουτιαρῆς, Ν. Ἀθαγιανοῦ, Στυλ. Μακρῆς, Θεοφ.
Αλεξάνδρου, Α. Εὐσταθίου, Ἰωάννης Μ. Καμπούρης.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι **Κ. Χ. Ἡλία.**

Κων. Τσακύρης, Κ. Χ. Ἡλίας, Εὐ. Ἀσωματιανός, Σ.
Μαλουλακέλλης, Α. Στεφάνου.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι **Γ. Γρουλάκη.**

Ἀδελφοὶ Φωτίου Πληγῶνι, Ν. Καρακωνσταντίνου, Γ. Ἐ-
λευθερίου, Θ. Μαργώνης, Ἀ. Χαραλάμπους, Β. Στεφάνου,
Θρ. Χ. Κανέλλης, Γ. Γρηγορίου, Μιχ. Γρηγορίου, Δ.
Φωτιάδης.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι **Ἰ. Κασιμάτη.**

Ἰ. Κασιμάτης, Γ. Πονοπάρτης, Δημ. Μαυρογιάννης, Ἀ-
δελφοὶ Ψαρροῦ, Παν. Θεοδώρου, Σ. Χιώτης.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι **Ν. Μαραγκοῦ.**

Ἀργύριος Παρασκευαϊδης, Ι. Θ. Κεντέρη, Ἀλ. Μανου-
λέλλι, Δ. Τριανταφυλλίδης, Ν. Ψαραδέλλης, Μάρκος Κα-
λίτσου, Μ. Σκοπελίτης, Σ. Μαρμαρηνός, Θεοφάνης Καμῆς 2,
Σαράντος Μάγειρος, Ἐκτωρ Χρηστίδης, Κ. Καμπούρης.

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι **Β. Χλιάτζου.**

Ἀπ. Σωτηρίου, Εὐρ. Θεοδοσιάδης, Κ. Κεφάλαι, Ἑρμα-
νουήλ Ψωμά, Μιλ. Κωνσταντίνου, Σ. Ψωμά, Εὐσ. Δη-
μητρίου.

ΕΝ ΘΕΡΜΗ

Νικ. Τσαμπάσης, Π. Μακρῆς, Ν. Μακρῆς, Δ. Χ. Γρηγορίου, Δ. Σ. Βαρελτζῆς, Α. Ἀγιασσώτου, Δ. Παππαδανιηλ.

ΕΝ ΜΥΣΤΗΓΝΟΙΣ

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι **Θ. Ἀρχοντόπουλου.**

Ἀριστείδης Ἰωάννου, Ἀκίνδυνος Χ. Λάμπρου, Εὐστ. Ἀναγνώστου, Ἀπ. Σουβληρός, Εὐστ. Μιχάλη, Εὐστ. Παλαιολόγου, Ἰγ. Ἰωάννου, Α. Ἀνθιμος, Σταῦρος Ἰωάννου.

ΕΝ ΚΑΤΩ ΤΡΙΤΩ

Νικόλαος Ἐμμανουήλ, Πρ. Πέτρου, Μενέλαος Καραμάνος 2, Π. Γ. Λιανοπούλου, Ἐμ. Μαμάκος.

ΕΝ ΠΟΛΥΧΝΙΤΩ

Ἀρχιμανδρίτης Χρυσόστομος, Θεόφιλος Σάκκης, Χαρίλαος Χαλβατζῆς, Γεώργ. Καραβοκύρης.

ΕΝ ΚΑΛΛΟΝΗ

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι **Π. Θεοδοσίου φ. θ.**

Μιχ. Βωβός, Ἱερομνήμων Νεόφυτος, Α. Θ. Παπαγεωργίου, Δ. Θ. Παπηγεωργίου, Ἀρ. Κουτρούλη, Ι. Παπαδόπουλος, Κυριακὸς Παναγιώτου, Δ. Ἀλτιπαρμάκης, Π. Παπάνης, Εὐ. Ρηγέλλης, Ν. Πατσέλλης, Τιμόθεος ἱεροδιάκονος, Γαληνος Καραντζίδης.

ΕΝ ΣΥΚΑΜΝΙΑ

Κ. Λημνητριάδης, Γ. Ἰωαννίδης, Κ. Θεοδωρίδης, Χ. Σπα-
ματούλη, Εὐσ. Βατίδης, Ἀνώνυμος, Κ. Διαμαντόπουλος,
Π. Ν. Βοσνάκης, Ν. Ἰωαννίδης, Ν. Μιχαήλ, Ε. Κυριαζής,
Σ. Ἀναγνώστου, Ε. Σταματόπουλος, Χ. Γρηγορίου.

ΕΝ ΠΕΤΡΑ

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι **Ν. Μιχαηλίδου.**

Θρασ. Σταύρου, Ν. Ἐλευθεριάδης, Δημ. Μολυβιάδης, Π.
Κουτρῆς, Κ. Πασσαδέλης, Θ. Ἡλιόπουλος, Π. Π. Ἐλευθε-
ριάδης, Ε. Νικολαΐδης, Γ. Φραγκᾶτος, Κ. Βασιλείου, Μ.
Βασιλειάδης, Δ. Καπιωτέλλης, Ε. Παυλιόγλου.

ΕΝ ΓΕΡΑ

Τῇ εὐγενεῖ Φροντίδι **Εὐσ. Βαρελτζίδου** φ. ἰ.

Ἄρ. Βαρελτζίδης 2, Ἐμ. Βάλλης, Εὐσ. Βρανᾶς 2, Δημ.
Ἀλθανός, Κ. Κυριαζής, Εὐσ. Ψαρρός, Π. Σουρλάγκας 2,
Εὐσ. Βαρελτζίδης 2.

ΕΝ ΥΨΗΛΟΜΕΤΩΠΩ

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι **Ν. Κυπρίου.**

Νίκ. Κύπριος 2, Ἡ κοινότης Ὑψηλομετώπου 1, Εὐσ. Χα-
διάρίδης, Κ. Καραμιχαήλ, Ἰγ. Μπίνιας, Φραγγούλης Νικο-

λάου, Ἴγ. Στυλιανοῦ, Στυλ. Σωτηρίου, Περικλῆς Μαρίχλης,
Εὐσ. Καραελευθερίου.

ΕΝ ΚΥΔΩΝΙΑΙΣ

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι **Κ. Διαμαντοπούλου.**

Χρήστος Κοντέλλης, Ν. Λεντούδης, Π. Μαγείρου, Εὐαγ.
Μέλος, Ε. Σαρατέλλης, Γ. Ἀθανασιάδης, Α. Σαριβαξεδάνης,
Δ. Διμπαμπῆς, Ν. Ψυρούκης, Σπ. Δαδιώτης, Κ. Α. Κον-
ταξῆς, Ι. Ἰωαννίδης.

ΕΝ ΑΔΡΑΜΥΤΤΙΩ

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι **Ἑλ. Καραελευθερίου** φ. φ. ε.

Ἀριστείδης Μεϊμάρογλους, Ἀλ. Μεϊμάρογλους, Ἐλευθ.
Ἀξαρλῆς, Σωκ. Ἀξαρλῆς, Εὐσ. Λαλακιώτης, Χαρ. Γούνα-
ρης, Νικ. Παρρῆς, Ἀπ. Καραελευθερίου, Εὐστρ. Φραγγού-
λης, Εὐστ. Παύλου, Γεώργιος Σεβαστοῦ, Παῦλος Ὀρφανίδης,
Εὐάγγελος Καλλιπολίτης, Δημ. Παυλιόγλου, Χριστόφορος
Κόντας.

ΕΝ ΧΑΛΚῃ

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι **Β. Στεφανίδου.**

Β. Κ. Στεφανίδης, Θ. χ. Σταύρου, Χ. Καθουρίδης 3, Α.
Παπαδημητρίου, Ἰω. Βασιλικός.

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι **Φ. Φρύσσα.**

Σπ. χ. Ἀντωνίου, Δ. Ευπτεράς, Π. Μωραϊτίνης, Φ. Π.

Καραμπάλης, Β. Ε. Μωραΐτης, Ἀπ. Δούκας, Στυλ. Λουλάς,
Εὐσ. Παππαδόπουλος Β. Μάτας,

ΕΝ ΠΑΝΟΡΜΩ

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι **Μ. Παποδοπούλου**

Α. Ι. χ. Ἀντωνίου, Δ. Πέτρου, Γ. Ε. Λαμπρόγλους, Γ.
Λογοθέτης, Ἀρ. Οὐστὰ Γεώργη, Δ. Γ. χ. Βαλῆ, Δ. Δημά-
κης, Ν. Κατσιέρης, Ἐμ. Λιάρος, Α. Δ. χ. Ἀναστασίου,
Σταῦρος Κ. Ψαρᾶς, Μ. Κ. Νικολαΐδης, Νῆκος Στεφάνου,
Ἀχ. Μουσικός, Β. Παπάζογλους, Παῦλος Παντελίδης, Ν.
Πανώριος.

ΕΝ ΚΙΩ

Τῇ εὐγενεῖ φροντίδι **Π. Αὐγουστίνου.**

Α. Πινάτζης, Ἀ. Τζερβένης, Α. Κ. Προδρόμου, Β. Ν.
Καλούδης, Π. Μ. Βορίδης, Α. Νόλας, Ι. Μουράτης, Σ. Κα-
βουνίδης, Γ. Σαφαρίκας, Φ. Πινάτζη, Περ. Δελικιαθούρης,
Κ. Χ. Τριγέλλου, Σ. Ε. Τζάλης, Α. Βλάχου, Μαργαρίτης
Τζιούρης, Δημ. Πανταζίδης, Ὁμ. Καγιᾶς, Α. Ζαφαρίκας,
Α. Θωμᾶ, Μιχ. Ἐλμαλικλῆ, Σ. Φούρμας, Σπ. Θεοχάρης,
Α. Μαραγκοῦ, Δ. Στρούμπου, Θεοδ. χ. Κωνσταντίνου, Φ.
Ἀναστασιάδης, Κ. Στρούμπου, Δ. Αὐγουστίνου.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Ἐν τῇ σπουδῇ μεθ' ἧς ἐξετυπώθη τὸ παρὸν βιβλίον παρει-
σέφρησαν λάθη τινα, ὧν τὰ κυριώτερα διορθοῦμεν ἐνταῦθα.

Ἐν σελ. 6 στιχ. 13 ἀντὶ Λεσβικὰς γραπτέον Λεσβιακάς.
Ἐν σελ. 11 στιχ. 2 ἀντὶ Θεοφράστρου γρ. Θεοφράστου. Ἐν
σελ. 21 στιχ. 16 ἀντὶ usufrutiez γρ. usufruitier ἐν σελ.
22 στιχ. 18 ἀντὶ Gateluxus γρ. Gateluxius. ἐν σελ. 22
στ. 22 ἀντὶ Βετῶν γρ. Βενετῶν. Ἐν σελ. 29 στ. 3 ἀντὶ
γρ. Rafino Rafaino. Ἐν σελ. 43 στ. 30 ἀντὶ ἀνατιθεμένου
γρ. ἀντιτιθεμένου. Ἐν σελ. 50 στ. 24 ἀντὶ κατέλαβε γρ.
κατέβαλεν. Ἐν σελ. 56 στ. 29 ἀντὶ Romnes γρ. Romanes.
Ἐν σελ. 57 στ. 10 ἀντὶ βέν γρ. δέν. Ἐν σελ. 69 ἀντὶ ὕ-
λικόν γρ. ὕλικοί. Ἐν σελ. 72 στ. 8 ἀντὶ ἐπουλώση γρ. το-
νώση. Ἐν σελ. 73 στ. 4 ἀντὶ γυναίκας γρ. γυναῖκας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000023490

ΑΘΗΝΩΝ

Τιμᾶται δραχμὰς 1.80

